

Οδηγός για το περιβάλλον

Τουρισμός και περιβάλλον

Πάρις Τσάρτας, Θεόδωρος Σταυρινούδης,
Σμαράγδα Ζαγκότση, Άννα Κυριακάκη,
Μαγδαληνή Βασιλείου

Τουρισμός και περιβάλλον

Πάρις Τσάρτας, Θεόδωρος Σταυρινούδης,
Σμαράγδα Ζαγκότσι, Άννα Κυριακάκη,
Μαγδαληνή Βασιλείου

Συγγραφείς:

Πάρις Τσάρτας, Καθηγητής Τουριστικής Ανάπτυξης στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Θεόδωρος Σταυρινούδης, Επίκουρος Καθηγητής (Π.Δ. 407/80) του

Πανεπιστημίου Αιγαίου στη Διοίκηση Τουριστικών Επιχειρήσεων

Σμαράγδα Ζαγκότση, Διδάκτορας Τουρισμού - Επιστημονική Συνεργάτιδα στο

Τ.Ε.Ι. Θεσσαλονίκης

Άννα Κυριακάκη, Λέκτορας (Π.Δ. 407/80) στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου στη

Διοίκηση Υπηρεσιών στον Τουρισμό

Μαγδαληνή Βασιλείου, MSc Τουρισμού, Υποψήφια διδάκτορας του

Πανεπιστημίου Αιγαίου

Γλωσσική επιμέλεια:

Αριάδνη Χατζηνανδρέου

Γενική Επιμέλεια:

Κωνσταντίνος Λιαρίκος, Θεοδότη Νάντσου, Ηλίας Τζηρίτης

Με τη συνεισφορά των:

Ελένης Σβορώνου και Μαρίνας Συμβουλίδου

Εικονογράφηση:

Μάριος Βόντας

Σχεδιασμός-Παραγωγή:

Σχήμα & Χρώμα, Παραγωγική Μονάδα ΚΕΘΕΑ

ISBN: 978-960-7506-11-5

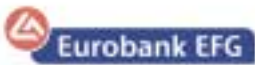
© **Copyright:** WWF Ελλάς

Το βιβλίο έχει τυπωθεί σε χαρτί Soporset Premium Offset/100 gr πιστοποιημένο κατά FSC (Cert no. SW-COC-1783)

Ο ΟΜΙΛΟΣ EUROBANK EFG

Ο όμιλος Eurobank EFG, σε συνεργασία με το Κοινωνοφελές Ίδρυμα Ιωάννη Σ. Λάτση, ανακοίνωσε το 2007 το πρόγραμμα «Είμαι Καθίκον μας» (www.inekathikonmas.gr), ύψους €60.000.000, για τη στήριξη των πολιτών και των περιοχών που επλήγησαν από τις καταστροφικές πυρκαγιές του Αυγούστου 2007. Περίοπτη θέση στο πρόγραμμα κατείχε η ενίσχυση του εθελοντικού κινήματος στη χώρα μας, ως κρίσιμου πυλώνα στην προστασία του περιβάλλοντος.

Στο πλαίσιο αυτό, το τριετές πρόγραμμα του WWF Ελλάς για την έκδοση και παρουσίαση δέκα «Οδηγών για το Περιβάλλον» θα αποτελέσει, πιστεύουμε, ένα σημαντικό εργαλείο για όλους τους εθελοντές που διαθέτουν τον ελεύθερο χρόνο τους στην υπηρεσία του κοινωνικού συνόλου. Η πρωτοβουλία μας αυτή εντάσσεται, παράλληλα, στο ευρύτερο πρόγραμμα κοινωνικής προσφοράς του ομίλου Eurobank EFG, το οποίο αναπτύσσουμε με συνέπεια τα τελευταία χρόνια στους τομείς της παιδείας, του πολιτισμού, του αθλητισμού και της προστασίας του περιβάλλοντος. Με τις πρωτοβουλίες αυτές φιλοδοξούμε να συμβάλουμε, στο μέτρο των δυνατοτήτων μας, στην κοινωνική ευημερία και στη βιώσιμη ανάπτυξη.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	9

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ:

ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ - ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ	11

1.1 Εισαγωγή	12

1.2 Προβλήματα που προκύπτουν από την τουριστική ανάπτυξη	14

1.3 Ο ρόλος των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων στη διαχείριση θεμάτων τουριστικής ανάπτυξης	27

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΗΠΙΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ..

2.1 Παράγοντες που οδήγησαν στην εμφάνιση Περιβαλλοντικά Ήπιων Μορφών Τουρισμού	30

2.2 Ήπιες Μορφές Τουρισμού που συνδέονται με το Περιβάλλον	34

2.3 Οικοτουρισμός	36

2.4 Αγροτουρισμός	40

2.5 Τουρισμός Περιπέτειας	43

2.6 Πολιτιστικός Τουρισμός	45

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΜΑΖΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΜΕ ΑΥΤΕΣ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΩΝ ΗΠΙΩΝ/ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΜΟΡΦΩΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

3.1 Πρακτικές ανάπτυξης του ΟΜΤΔ και πεδία παρέμβασης....	54

3.2 Πρακτικές ανάπτυξης του ΟΜΤΔ και πεδία παρέμβασης των ΜΚΟ	56

3.3 Πρακτικές ανάπτυξης των εναλλακτικών μορφών τουρισμού και πεδία παρέμβασης των ΜΚΟ	64

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΒΙΩΣΙΜΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	71

4.1 Τι είναι η Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη;.....	72

4.2 Πολιτικές σε διεθνές επίπεδο - Ατζέντα 21	74

4.3 Πολιτικές σε εθνικό και τοπικό επίπεδο	78

4.4 Εργαλεία προώθησης της Βιώσιμης Τουριστικής Ανάπτυξης.....	81

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΥΘΥΝΗ ΚΑΙ ΒΙΩΣΙΜΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ: Ο ΚΑΘΟΡΙΣΤΙΚΟΣ ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΩΝ ΟΜΑΔΩΝ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΤΟΠΙΚΩΝ ΜΚΟ

	89

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΑ ΥΠΕΥΘΥΝΑ ΤΑΞΙΔΙΑ: ΟΙ ΤΟΥΡΙΣΤΕΣ. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΤΟΠΙΚΩΝ ΜΚΟ ΣΤΗ ΔΙΑΡΚΗ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΚΑΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ ΤΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ

6.1 Εισαγωγή	104

6.2 Πρωτοβουλίες που μπορούν να αναλάβουν οι τοπικές ΜΚΟ για την ενημέρωση και πληροφόρηση των τουριστών	109

6.3 Συνεργασία μεταξύ ΜΚΟ και άλλων φορέων/ομάδων για την καλύτερη και πιο άμεση πληροφόρηση των τουριστών	114

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΑ ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΙ. ΟΙ ΝΤΟΠΙΟΙ, ΟΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΕΣ - Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΜΚΟ

7.1 Οι Ντόπιοι	124

7.2 Οι Επιχειρηματίες	129

7.3 Ο ρόλος των Περιβαλλοντικών ΜΚΟ	135

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8: ΠΡΩΘΗΣΗ ΕΝΟΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΑ ΥΠΕΥΘΥΝΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ: Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΜΚΟ	141
8.1 Παιδαγωγικού περιεχομένου παρεμβάσεις	143
8.2 Ο ρόλος των ΜΚΟ στην προώθηση ενός περιβαλλοντικά υπεύθυνου τουρισμού	149
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9: ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΑ ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΔΙΟΡΓΑΝΩΤΕΣ: ΟΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ, ΟΙ ΣΥΝΕΡΓΕΙΕΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΗΣ ΙΔΙΩΤΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΗΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΤΟΠΙΚΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΜΚΟ	153
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10: Ο ΚΥΚΛΟΣ ΖΩΗΣ ΕΝΟΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΥ ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΥ ΣΤΟΝ ΟΠΟΙΟ ΕΦΑΡΜΟΖΟΝΤΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΗΠΙΑΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	163
10.1 Εισαγωγή	164
10.2 Εφαρμογή των αρχών της βιώσιμης ανάπτυξης σε έναν τουριστικό προορισμό ο οποίος στηρίζεται σε ήπιες μορφές τουρισμού - Ο ρόλος των ΜΚΟ σε κάθε φάση	165
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ - ΠΗΓΕΣ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟΥ	179
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ	187
Παράρτημα Α: Βασικοί ορισμοί	187
Παράρτημα Β: Χάρτα για τη Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη	197
Στάδια Κατάρτισης Τοπικής Ατζέντας 21	200
Προγράμματα Οικολογικής Σήμανσης και Πιστοποίησης	201
Παράρτημα Γ	203
Παράρτημα Δ: Νομικό Καθεστώς	207

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Μέσα από τη σειρά των δέκα Οδηγών για την υποστήριξη του δύσκολου έργου της κοινωνίας των πολιτών, το WWF Ελλάς ελπίζει να συμβάλει αποφασιστικά στον κοινό αγώνα για αποτελεσματική αντιμετώπιση της περιβαλλοντικής κρίσης. Ο συγκεκριμένος Οδηγός που έχετε στα χέρια σας, αποτελεί μέρος της υποεπένδυσης των επτά από αυτούς τους Οδηγούς που απασχολούνται με συγκεκριμένα, επιμέρους περιβαλλοντικά ζητήματα.

Η βιώσιμη διαχείριση του τουρισμού αποτελεί ένα εξαιρετικά σύνθετο ζήτημα, τόσο σε ό,τι αφορά την ίδια τη φύση των περιβαλλοντικών του επιπτώσεων, όσο και την αντιμετώπισή τους, δεδομένης της τεράστιας οικονομικής και αναπτυξιακής σημασίας του κλάδου, ειδικά για ιδιαίτερα απομονωμένες και οικονομικά ασθενείς περιοχές του πλανήτη. Γίνεται ακόμα συνθετότερο, δεδομένου ότι, σε πολλές περιπτώσεις, και ο ίδιος ο τουρισμός, πέρα από «καταναλωτής» φυσικών πόρων, μπορεί να αποτελέσει και όχημα για την ανάδειξη και προστασία τους.

Στην Ελλάδα, η οικονομική σημασία του τουρισμού είναι γνωστή και αδιαμφισβήτητη. Εξίσου είναι, όμως, γνωστές και οι επιπτώσεις του στο χώρο, στους βιοτόπους, στα υδατικά αποθέματα κ.λπ. Παρότι είναι δεδομένο πως το τουριστικό προϊόν της χώρας μας μπορεί να επιβιώσει μακροπρόθεσμα μόνο μέσα από την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, τα άμεσα μέτρα που απαιτούνται για αυτόν το σκοπό δεν λαμβάνονται. Συνεπώς, η τοπική δράση για παρακολούθηση και έγκαιρο εντοπισμό των προβλημάτων, συμμετοχή στο σχεδιασμό των τουριστικών δραστηριοτήτων και προώθηση βιώσιμων λύσεων είναι επιβεβλημένη.

Σε αυτήν ακριβώς την κατεύθυνση προσπαθεί να συνεισφέρει και ο συγκεκριμένος Οδηγός, ο οποίος, χωρίς να ασχολείται εκτενώς με τα επιμέρους περιβαλλοντικά ζητήματα (τα οποία καλύπτονται από τους άλλους Οδηγούς της σειράς), εστιάζει στα στρατη-

γικά θέματα ανάπτυξης και διαχείρισης του τουρισμού και στις διεθνείς αρχές και εμπειρίες, με στόχο να αποτελέσει βάση περαιτέρω προβληματισμού και δράσης. Σκοπός είναι να βοηθήσουμε όλους του ενεργούς πολίτες και τις οργανώσεις τους να συνεισφέρουν στο σχετικό δημόσιο διάλογο και να προωθήσουν βιώσιμες τοπικές λύσεις.

Σας εύχομαι καλή ανάγνωση και καλή επιτυχία στην προσπάθειά σας να εφαρμόσετε με τον καλύτερο τρόπο τα όσα περιγράφονται σε αυτόν τον Οδηγό.

Δημήτρης Καραβέλλας

Διευθυντής, WWF Ελλάς

Τουρισμός και περιβάλλον: Βασικές έννοιες - Προβλήματα

Ο τουρισμός αποτελεί μια παγκόσμια βιομηχανία η οποία αναπτύσσεται διαρκώς και με ταχύτατους ρυθμούς. Νέοι προορισμοί εμφανίζονται στο χάρτη της διεθνούς τουριστικής αγοράς και παραδοσιακοί προορισμοί παρακμάζουν, ενώ, παράλληλα, νέες μορφές τουρισμού και καινοτομικά τουριστικά προϊόντα παρουσιάζονται προκειμένου να ικανοποιήσουν τις ολοένα αυξανόμενες ανάγκες και απαιτήσεις των σύγχρονων πολυκινητρικών τουριστών¹.

Η σύνθετη φύση του τουριστικού προϊόντος (το οποίο συνδυάζει ποικιλία υλικών και άυλων αγαθών και υπηρεσιών, όπως είναι το φυσικό τοπίο, το κλίμα, τα μέσα μεταφοράς, τα ξενοδοχεία, τα μνημεία και η ιστορία ενός προορισμού κ.ά.) αποτελεί, ίσως, το σημαντικότερο ζήτημα που καλείται να αντιμετωπίσει κάθε προσπάθεια σχεδιασμού και οργάνωσης της τουριστικής δραστηριότητας και αγοράς.

Η σχέση του τουρισμού με το περιβάλλον είναι άμεση και καθοριστική. Το βασικότερο συστατικό στοιχείο του τουριστικού προϊόντος είναι, στην πλειοψηφία των προορισμών, το ίδιο το περιβάλλον, τόσο το φυσικό όσο και το δομημένο. Η παγκόσμια τουριστική ζήτηση ορίζει το περιβάλλον - ανάλογα με τη μορφή της τουριστικής ανάπτυξης και δραστηριότητας - είτε ως άμεσο είτε ως έμμεσο τουριστικό πόρο/πόλο έλξης. Ειδικότερα, κάποιες μορφές τουρισμού ειδικών ενδιαφερόντων εξ ορισμού συνδέονται με κάποιον ή περισσότερους περιβαλλοντικούς πόρους.

Όπως κάθε δραστηριότητα, όμως, έτσι και ο τουρισμός έχει επιπτώσεις στο περιβάλλον, οι οποίες άμεσα ή έμμεσα επηρεάζουν, αλληλοιώνουν και μεταλλάσσουν τους φυσικούς πόρους/πόλους έλξης. Οι επιπτώσεις αυτές αφορούν κάθε είδους αλληλαγή η οποία συμ-

βαίνει στο περιβάλλον των προορισμών όπου αναπτύσσεται ο τουρισμός και σχετίζονται με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της λειτουργίας του τουριστικού τομέα². Οι επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης, αν και στην πλειοψηφία τους επιβαρύνουν το περιβάλλον, σε κάποιες περιπτώσεις μπορούν να αποτελέσουν αφορμή για ορθή διαχείριση και προστασία του, με την προϋπόθεση ότι η ανάπτυξη είναι προϊόν ορθολογικού σχεδιασμού με προοπτικές βιωσιμότητας.

Την ευθύνη για την ελαχιστοποίηση των αρνητικών επιπτώσεων από την τουριστική ανάπτυξη και τη μεγιστοποίηση των θετικών αποτελεσμάτων φέρουν όλοι οι **εμπλεκόμενοι φορείς** στο τουριστικό κύκλωμα και δραστηριοποιούνται σε μια περιοχή: κρατικοί φορείς, τοπική αυτοδιοίκηση, επιχειρηματίες, τοπική κοινωνία και, βέβαια, ο ίδιος ο τουρίστας.

Στο παράρτημα Α του Οδηγού γίνεται μια προσπάθεια αποσαφήνισης κάποιων βασικών εννοιών οι οποίες σχετίζονται με την τουριστική ανάπτυξη, το περιβάλλον και την αλληλεξάρτησή τους, προκειμένου να γίνει κατανοητή η σημασία για υπεύθυνη αντιμετώπιση των ζητημάτων που προκύπτουν από την τουριστική δραστηριότητα αλλά και τους τρόπους αντιμετώπισής τους, τόσο σε ατομικό όσο και σε συλλογικό επίπεδο.

2. Κοκκώσης Χ., Τσάρτας Π. (2001), *Βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη και περιβάλλον*, Αθήνα

1.2

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΠΡΟΚΥΠΤΟΥΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Είναι χρήσιμο να δούμε συνοπτικά τα προβλήματα τα οποία προκύπτουν από την τουριστική ανάπτυξη σχετικά με το μέγεθος και την ποιότητα των φυσικών πόρων ενός προορισμού³, όταν δεν υπάρχει μέριμνα για ορθολογικό και μακροχρόνιο σχεδιασμό της τουριστικής δραστηριότητας.

A. ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΟΥΣ ΦΥΣΙΚΟΥΣ ΠΟΡΟΥΣ

■ Νερό

Η χρήση του νερού για την ικανοποίηση της τουριστικής δραστηριότητας σε κάποιον προορισμό, συχνά ξεπερνά κατά πολύ τα όρια της συνηθισμένης κατανάλωσης. Αυτό συμβαίνει διότι οι ανάγκες για νερό αυξάνουν, καθώς πρέπει να υποστηριχθούν δραστηριότητες όπως η καθαριότητα, η πόση, η συντήρηση των κήπων, οι πισίνες κ.λπ. Οι σύγχρονες ανάγκες καθαριότητας και υγιεινής αθλή και η μόδα απαιτούν μεγάλες ποσότητες νερού [τζακούζι, aqua parks, γήπεδα γκολφ⁴ κ.λπ.]. Ειδικά στην περίπτωση των γηπέδων γκολφ, οι συνέπειες παρουσιάζονται ιδιαίτερα σοβαρές, όχι μόνο όσον αφορά στην αυξημένη κατανάλωση των ήδη περιορισμένων υδάτινων αποθεμάτων [κυρίως των Μεσογειακών προορισμών όπως η Ελλάδα], αλλά και στην ποιοτική τους υποβάθμιση από τη ρύπανση του υδροφόρου ορίζοντα μέσω της εφαρμογής λιπασμάτων και αγροχημικών στα γήπεδα αυτά.

Το πρόβλημα εντείνεται από τη φύτευση στις τουριστικές εγκατα-

3. Κοκκώσης Χ., Τσάρτας Π. (2001), *ό.π.*, σελ. 149-155

4. http://politics.wwf.gr/images/stories/political/positions/wwf_golfmarch06.pdf και Μπριασούλη Ε. (2005), *Τουρισμός και γήπεδα γκολφ: Ό,τι λάμπει δεν είναι χρυσός*, <http://www.ekke.gr/estia/Cooper/Golf3-05/Golf3-05.htm>

στάσεις ειδών χλωρίδας τα οποία είτε δεν είναι ενδημικά, ώστε να προσαρμόζονται στην ύπαρξη συγκεκριμένων τοπικών υδάτινων αποθεμάτων και συνθηκών, είτε εκ φύσεως απαιτούν μεγάλες ποσότητες νερού τους καλοκαιρινούς μήνες για τη διατήρησή τους, εις βάρος των τοπικών οικοσυστημάτων.

Η κατάχρηση των πόρων του νερού έρχεται σε σύγκρουση με τις ανάγκες για άλλες οικονομικές χρήσεις, όπως είναι η γεωργία, η κτηνοτροφία κ.λπ. Για αυτόν το λόγο, είναι καθοριστικής σημασίας η υποχρεωτική λήψη μέτρων όπως η κατασκευή τουριστικών μονάδων ανάλογων με τη δυναμικότητα των υδάτινων πόρων μιας περιοχής, αλλά και η εγκατάσταση συστημάτων περιορισμού της κατανάλωσης νερού (π.χ. συστήματα εξοικονόμησης νερού, επανάχρηση νερού για το πότισμα των εκτάσεων των μονάδων, αλλαγή ιματισμού μετά από συνεννόηση με τον πελάτη) και περιορισμού επιβαρυντικών χημικών στα συστήματα καθαρισμού με παράλληλη χρήση βιοαποδομησίμων.

Ιδιαίτερα έντονο είναι το πρόβλημα σε πολλή νησιά και παράκτιες περιοχές, τους μήνες κατά τους οποίους υπάρχουν μεγάλες απαιτήσεις σε νερό και υπάρχει έντονη χωρική και χρονική συγκέντρωση των τουριστών. Οι περιοχές αυτές έχουν περιορισμένα αποθέματα νερού τα οποία από την υπεράντληση παρουσιάζουν προβλήματα μη αναστρέψιμα, όπως η υφαλήμυριση (αυτό συμβαίνει όταν ο υδροφόρος ορίζοντας του γλυκού νερού πέφτει κάτω από το επίπεδο της θάλασσας και το νερό αυτής εισχωρεί στο γλυκό νερό κάνοντάς το μη πόσιμο και με υφάλμυρη γεύση).

Η υφαλήμυριση των υδατικών αποθεμάτων λόγω υπεράντλησης προκαλεί, δευτερογενώς, αλάτωση των γεωργικών εδαφών τα οποία αρδεύονται από τα ίδια αποθέματα, με καταστροφικές συνέπειες τόσο στην παραγωγή, όσο και στην εδαφική ισορροπία του τοπικού οικοσυστήματος. Η παραπάνω διαδικασία, σε συνδυασμό και με άλλες μη αποδεκτές ανθρωπογενείς παρεμβάσεις στο φυσικό περιβάλλον, οδηγεί σε υποβάθμιση του εδάφους και του περιβάλλοντος, ιδιαίτερα σε ξηροθερμικές και ύψυγες περιοχές όπως

είναι μεγάλο μέρος της Ελλάδας - κυρίως τα νησιά της⁵. Η υποβάθμιση αυτή ορίζεται ως ερημοποίηση και αποτελεί ένα από τα σοβαρότερα προβλήματα που καλείται να διαχειριστεί ο τουριστικός σχεδιασμός στο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης.

Εάν δεν υπάρχει ορθός και αποτελεσματικός τουριστικός σχεδιασμός, η ποιότητα των υδάτινων πόρων μιας περιοχής στην οποία αναπτύσσονται τουριστικές δραστηριότητες μπορεί να επηρεαστεί και να υποβαθμιστεί από την ύπαρξη παράνομων χωματερών, των οποίων τα απορρίμματα στραγγίζουν στον υδροφόρο ορίζοντα, αλλά και εξαιτίας ενός ανεπαρκούς αποχετευτικού συστήματος το οποίο διαχειρίζεται τα απόβλητα ξενοδοχειακών επιχειρήσεων, τουριστικών θερέτρων κ.ά. Τα μη επεξεργασμένα βοθρολύματα, αναπόφευκτα, θα μολύνουν τον υδροφόρο ορίζοντα μιας περιοχής και, γενικότερα, τους υδάτινους πόρους της (π.χ. τη θάλασσα, κάποιο ποτάμι ή λίμνη, εάν καταλήγουν εκεί αγωγοί του συστήματος αποχέτευσης).

ΝΗΣΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΑ-ΚΥΚΛΑΔΕΣ

Στην Ηρακλεία η κατανάλωση του νερού για κάθε χειμω- νιάτικη μέρα περιορίζεται περίπου στα 30 m³ νερού. Το καλοκαίρι, εξαιτίας των συνθηκών αλλά και της τουριστικής κίνησης, η κατανάλωση φθάνει τα 150 m³. Η μεταφορά μεγάλων ποσοτήτων νερού πραγματοποιείται με υδροφόρα πλοία, όπως στα περισσότερα νησιά των Κυκλάδων, και κο- στίζει 10 ευρώ/m³). Αν και έγινε προσπάθεια λειτουργίας πλωτής μονάδας αφαλάτωσης, ο ανεπαρκής σχεδιασμός δεν επέτρεψε την αποτελεσματική λειτουργία της μονά- δας και την ικανοποίηση των αναγκών του νησιού. Το πρό- βλημα παραμένει, επιβαρύνοντας το τοπικό φυσικό περι-βάλλον, ιδιαίτερα τους μήνες τουριστικής αιχμής.

■ Γη/έδαφος

Όταν παρεμποδίζεται το υδρογραφικό δίκτυο (με παράνομες κατασκευές, μπαζώματα ή λήγυ υπεράντλησης) το οποίο μεταφέρει ιζήματα προς την παράκτια ζώνη, τότε επέρχεται η διάβρωση της ακτής (απομακρύνεται η λεπτή άμμος, αρχικά, εξαιτίας των κυμάτων και απομένουν τα σκληρά βράχια). Με αυτόν τον τρόπο ανατρέπονται φυσικοί κύκλοι αλλά και μεταβάλλονται γεωμορφολογικά περιοχές, αλλιάζοντας βίαια την ισορροπία των οικοσυστημάτων στην ευρύτερη περιοχή.

Ο ανεπαρκής σχεδιασμός και η κακή χωροθέτηση έργων σε παράκτιες ή παραλίμνιες περιοχές (λιμάνια, μαρίνες, οχετοί κ.λπ.), επηρεάζουν, επίσης, αρνητικά τη διαδικασία μορφοποίησης της ακτής, όταν εμποδίζουν την ολοκλήρωση του ιζηματογενούς κύκλου με αντίστοιχης έκτασης διάβρωση του τοπίου.

Γενικότερα, η ανεξέλεγκτη κατασκευή εγκαταστάσεων σε τουριστικές ή εν δυνάμει τουριστικές περιοχές οδηγεί σε έντονη αστικοποίηση του τοπίου το οποίο υποβαθμίζεται αισθητικά αλλά, κυρίως, σε όρους ποιότητας των φυσικών πόρων και ισορροπίας της γεωμορφολογίας του τοπίου και των οικοσυστημάτων αυτού. Συχνά, τουριστικές εγκαταστάσεις δεν εναρμονίζονται με την παραδοσιακή αρχιτεκτονική του τοπίου και, κυρίως, με την τοπική κλίμακα κατασκευής, επιβαρύνοντας τη χωροταξία και την αρμονία της περιοχής.

ΛΙΜΝΟΘΑΛΑΣΣΑ ΑΝΤΙΝΙΩΤΗ, ΚΕΡΚΥΡΑ: ΑΝΕΓΕΡΣΗ ΜΕΓΑΛΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΜΟΝΑΔΑΣ ΣΕ ΠΕΡΙΟΧΗ NATURA 2000⁶

Τον Οκτώβριο του 2008, υποβλήθηκε στο WWF Ελλάς καταγγελία από πρωτοβουλία κατοίκων της Κέρκυρας, η οποία αφορά την ανέγερση μεγάλου ξενοδοχειακού συγκροτήματος (δυναμικότητας 596 κλινών) σε προστατευόμενη περιοχή. Το έργο είχε λάβει έγκριση περιβαλλοντικών όρων από την Περιφέρεια Ιονίων Νήσων, μολονότι η Λιμνοθάλασσα Αντινιώτη είναι περιοχή που ανήκει στο δίκτυο Natura 2000, οπότε η περιβαλλοντική αδειοδότηση αποτελεί αρμοδιότητα του ΥΠΕΚΑ - πρώην ΥΠΕΧΩΔΕ. Μετά από καταγγελία των κατοίκων, που αφορούσε επίσης παράνομες εργασίες εκσκαφής και επιχωματώσεων στο υδροτοπικό σύστημα, για τις οποίες δεν είχε εκδοθεί σχετική άδεια, ζητήθηκε από τους κατοίκους, με τη συνδρομή του WWF Ελλάς, να διευκρινιστεί η νομιμότητα της περιβαλλοντικής αδειοδότησης του έργου από την Περιφέρεια. Τόσο από το ΥΠΕΧΩΔΕ, όσο και από το Νομικό Συμβούλιο του Κράτους - κατόπιν ερωτήματος της Περιφέρειας - δόθηκε η απάντηση ότι η έγκριση περιβαλλοντικών όρων για έργα που βρίσκονται εντός περιοχών Natura, έστω και κατά ένα μέρος τους, αποτελεί αρμοδιότητα των κεντρικών υπηρεσιών του ΥΠΕΧΩΔΕ (για μονάδες αυτής της δυναμικότητας). Κατόπιν αυτού, η απόφαση έγκρισης περιβαλλοντικών όρων που είχε εκδώσει η Περιφέρεια Ιονίων Νήσων ανακλήθηκε.

■ Αέρας

Σχεδόν κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα επηρεάζει την κατάσταση της ατμόσφαιρας και την ποιότητα του αέρα. Η χρήση μηχανών εσωτερικής καύσης (π.χ. αυτοκινήτων), ιδιαίτερα σε αστικές περιοχές και σε περιοχές με έντονη τουριστική κίνηση, έχει σοβαρές συνέπειες στο μικροκλίμα της περιοχής. Η ατμοσφαιρική ρύπανση γίνεται εντονότερη από τους ρύπους των αυτοκινήτων, τη λειτουργία μεγάλων ξενοδοχειακών μονάδων κ.ά. τα οποία καταναλώνουν ορυκτά καύσιμα (πετρέλαιο), αλλά και από τα παραγόμενα αιωρούμενα σωματίδια. Πέρα από τα τοπικά φαινόμενα ατμοσφαιρικής ρύπανσης, κάποιοι ρύποι όπως το μεθάνιο (χλωματερές) και το διοξείδιο του άνθρακα (καύση ορυκτών καυσίμων) συντελούν στην κλιματική αλλαγή, επιβαρύνοντας το φαινόμενο του θερμοκηπίου το οποίο παίρνει μεγάλες διαστάσεις όχι μόνο για μια συγκεκριμένη περιοχή, αλλά, γενικότερα, για το κλίμα του πλανήτη. Πέρα από τις δραστηριότητες σε τοπική κλίμακα οι οποίες ευθύνονται για την ατμοσφαιρική ρύπανση, σημαντική είναι η επιβάρυνση της ατμόσφαιρας σε παγκόσμιο επίπεδο από τις εκπομπές αερίων της παγκόσμιας αεροπορικής βιομηχανίας.

Κάποιες λύσεις στις οποίες θα πρέπει να εστιάσει η ευρύτερη τουριστική βιομηχανία αφορούν στη χρήση λιγότερων αποσκευών εντός του αεροσκάφους, υιοθέτηση χαμηλότερων ταχυτήτων πτήσης, χρήση μιας μηχανής κατά τη διάρκεια καθυστερήσεων στους διαδρόμους, λιγότερες νυχτερινές πτήσεις και χρήση καθαρότερων καυσίμων προκειμένου να περιοριστούν οι εκπομπές⁷. Παράλληλα, επιβάλλεται η χρήση αεροσκαφών νέας τεχνολογίας η οποία θα εκμεταλλεύεται βιοκαύσιμα και θα ελαχιστοποιεί τις εκπομπές βλαβερών ρύπων στην ατμόσφαιρα. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι οι τουριστικές μεταφορές καταναλώνουν το

7. http://news.kathimerini.gr/4dcgi/w_articles_world_1_13/11/2008_291965,
<http://www.econews.gr/>

3% της καταναλισκόμενης ενέργειας στην Ευρώπη και ευθύνονται για περισσότερο από το 50% των εκπομπών οξειδίου του αζώτου το οποίο σχετίζεται με το φωτοχημικό νέφος⁸. Συνεπώς, η απύπνιση σε σχετικά ζητήματα επιβάλλεται για μια πιο αποδοτική και βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη. Άλλωστε, τα τελευταία χρόνια, οι περισσότερες αεροπορικές εταιρίες δίνουν τη δυνατότητα στους πελάτες τους να πληρώνουν, εφόσον το επιθυμούν, ένα ελάχιστο επιπλέον αντίτιμο κατά την αγορά του εισιτηρίου ώστε να αντισταθμίσουν (offset) τις εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα που παράγει το ταξίδι τους.

■ Φυσικοί πόροι για την παραγωγή ενέργειας

Η παραγωγή ενέργειας τις περισσότερες φορές απαιτεί την κατανάλωση κάποιων μη ανανεώσιμων φυσικών πόρων (υδρογονάνθρακων-πετρελαίου, άνθρακα κ.λπ.). Σε περιοχές και περιόδους έντονης τουριστικής κίνησης, η ανάγκη για κατανάλωση ενέργειας αυξάνεται κατακόρυφα επιβαρύνοντας το περιβάλλον (π.χ. κατανάλωση περισσότερων πόρων, μόλυνση από τους ρύπους που εκπέμπονται κατά την καύση τους).

Είναι πολύ σημαντικό, λοιπόν, να προωθείται η χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας όπως είναι ο ήλιος και ο αέρας, προκειμένου να μετριαστεί η κατανάλωση των μη ανανεώσιμων φυσικών πόρων και να εδραιωθούν τεχνικές πιο φιλικές προς το περιβάλλον. Παράλληλα, επιβάλλεται η λήψη μέτρων από όλους τους εμπλεκόμενους φορείς για τη μείωση της κατανάλωσης ενέργειας σε τουριστικές και άλλες εγκαταστάσεις. Κάποιες από τις κυριότερες **πρωτοβουλίες** που μπορεί να αναλάβει μια τουριστική επιχείρηση σχετικά αφορούν⁹:

8. Κοκκώσης Χ., Τσάρτας Π. (2001), ό.π.

9. Σπιλιάνης Γ., Υλικό από διάλεξη βασισμένη σε μελέτη για το Εργαστήριο Τοπικής και Νησιωτικής Ανάπτυξης Πανεπιστημίου Αιγαίου

- χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας
- χρήση συσκευών χαμηλής κατανάλωσης ενέργειας
- χρήση λαμπτήρων χαμηλής κατανάλωσης ενέργειας
- αυτόματη διακοπή φωτισμού σε εξωτερικούς-εσωτερικούς χώρους
- αισθητήρες στα κουφώματα για διακοπή λειτουργίας κλιματισμού
- συντήρηση εγκαταστάσεων/εξοπλισμού
- αποφυγή προϊόντων μιας χρήσης
- χρήση πρασίνου για σκίαση, δροσιά και απορρόφηση διοξειδίου του άνθρακα
- αλλαγή ιματισμού μετά από αίτημα του πελάτη
- προώθηση ανακύκλωσης απορριμμάτων
- εφαρμογή συστημάτων εξωτερικής θερμομόνωσης για εξοικονόμηση ενέργειας κ.ά.

ΧΡΗΣΗ ΑΝΑΝΕΩΣΙΜΩΝ ΠΗΓΩΝ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΣΕ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ¹⁰

- Το ξενοδοχείο **ATRION** II7 κλινών στο Ηράκλειο Κρήτης χρησιμοποιεί πυρηνόξυλο για την κάλυψη των αναγκών του για θέρμανση και θερμό νερό χρήσης.
- Το ξενοδοχείο **EL GRECO** στο Ρέθυμνο διαθέτει φυτεμένο δώμα επιφανείας 1.160 m² για την επίτευξη καλύτερης θερμικής συμπεριφοράς του κτιρίου.
- Το ξενοδοχείο **VILLAGE** στο Ρέθυμνο χρησιμοποιεί, επίσης, ανάλογο ηλιακό σύστημα ψύξης επίπεδων ηλιακών συλλεκτών 450 m² και ψυκτικό σύστημα απορρόφησης ισχύος 105 KW.

10. Προσυνέδριο Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδας, Εφαρμογές των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στα ξενοδοχεία της Κρήτης, 22-23/5/09, Τ.Ε.Ι. Κρήτης

■ Προβλήματα από τη λανθασμένη διαχείριση των απορριμμάτων¹¹

Η λανθασμένη ή πλημμυελής διαχείριση των απορριμμάτων μπορεί να έχει καταστροφικές συνέπειες για το περιβάλλον και αφορά την πλειοψηφία των φυσικών πόρων. Κάποιες τουριστικές περιοχές δεν έχουν συγκεκριμένο σχέδιο διαχείρισης του μεγάλου όγκου των αποβλήτων που προκύπτει την εποχή της έντονης τουριστικής κίνησης. Έτσι, απορρίπτονται ανεξέλεγκτα σε παράνομες χωματερές, υποβαθμίζοντας την αισθητική του τοπίου και δημιουργώντας σοβαρές εστίες μόλυνσης. Συνέπεια αυτού είναι η περαιτέρω μόλυνση του υδροφόρου ορίζοντα ο οποίος βρίσκεται κάτω από τις χωματερές και σε αυτόν καταλήγουν τα στραγγίσματα του όγκου των σκουπιδιών. Επιπλέον, είναι συχνό το φαινόμενο της ανάφλεξης ή σκόπιμης καύσης των απορριμμάτων στις παράνομες χωματερές, η οποία παράγει βλαβερές χημικές ουσίες (διοξίνες κ.λπ.) που καταλήγουν στην ατμόσφαιρα της γύρω περιοχής.

Παράλληλα, εξαιτίας των παράνομων χωματερών, ρυπαίνονται τεράστιες περιοχές ακτών και θαλασσών - πολύτιμοι πόροι για τη ζωή αλλά και την τουριστική ανάπτυξη. Κινδυνεύει η θαλάσσια και η χερσαία πανίδα και χλωρίδα ευρύτερων περιοχών, ενώ ο κίνδυνος πυρκαγιών είναι μεγάλος (10% των πυρκαγιών ετησίως στην Ελλάδα οφείλεται σε παράνομες χωματερές). Εκτός των άλλων, μεταβάλλεται και η αισθητική του φυσικού τοπίου με παράλληλη διατάραξη του αναγλύφου του και του αποστραγγιστικού δικτύου.

Επιπλέον, χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα του ευτροφισμού ως το αποτέλεσμα διάθεσης αποβλήτων από αγωγούς αστικών λυμάτων πόλεων, αγωγούς λυμάτων ξενοδοχείων, βιομηχανιών, καθώς και από χερσαίες απορροές που προκαλούνται από βρο-

χές και παρασύρουν εδάφη που περιέχουν λιπάσματα ή συνορεύουν με χωματερές. Ο ευτροφισμός οδηγεί στη μείωση της διαφάνειας του θαλασσινού νερού (σπανιότερα) αλλά και του νερού λιμνών, κυρίως λόγω της υπερβολικής ανάπτυξης φυτοπλαγκτόν και άλλων οργανισμών. Έτσι, δημιουργούνται συνθήκες επιβίωσης βλαβερών οργανισμών (παθογόνων βακτηρίων κ.λπ.) που μολύνουν τους υδάτινους πόρους.

ΑΝΕΞΕΛΕΓΚΤΕΣ ΧΩΜΑΤΕΡΕΣ ΣΤΙΣ ΚΥΚΛΑΔΕΣ

Η περίπτωση των παράνομων χωματερών που βρίσκονται στην πλειοψηφία των νησιών των Κυκλάδων είναι ενδεικτική του επιπόλαιου τουριστικού σχεδιασμού¹².

Στα νησιά, οι ανεξέλεγκτες χωματερές έχουν υπερφορτωθεί, επιβαρύνοντας οικοσυστήματα, ακτές, και λουόμενους. Από την άλλη, οι ΧΥΤΑ (όπου υπάρχουν) στη νησιωτική Ελλάδα έχουν διάρκεια ζωής 10-15 χρόνια, με αποτέλεσμα να αναζητούνται νέοι χώροι για νέους ΧΥΤΑ αμφίβολης λειτουργίας.

12. <http://www.kykladesnews.gr/default.asp?pid=4&la=1&nID=997>

B. ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΟΙΚΟΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ

Η διαταραχή της λειτουργίας των οικοσυστημάτων δεν οφείλεται αποκλειστικά στην τουριστική ανάπτυξη, αλλά η ίδια η τουριστική ανάπτυξη μπορεί να επιβαρύνει σημαντικά τη λειτουργία τους σε κάποιες περιπτώσεις. Αυτό συμβαίνει εξαιτίας της επέκτασης των υποδομών και των οικισμών για να καλύψουν τις αυξημένες ανάγκες, εις βάρος των φυσικών εκτάσεων. Το φαινόμενο της αστικοποίησης του φυσικού τοπίου αλλά και παραδοσιακών, μικρής κλίμακας οικιστικών συνόλων αποτελεί μία από τις σοβαρότερες αρνητικές συνέπειες της τουριστικής ανάπτυξης και δραστηριότητας.

Οι μεγάλες τουριστικές μονάδες οι οποίες δεν εναρμονίζονται με την αισθητική και τη φέρουσα ικανότητα του τοπίου, εισβάλλουν σε φυσικά οικοσυστήματα, επηρεάζουν τον υδρολογικό κύκλο και το μικροκλίμα της περιοχής.

Ένα πολύ σημαντικό ζήτημα είναι η παρεμπόδιση της διακίνησης και της επικοινωνίας των ειδών, τα οποία εγκλωβίζονται σε περιορισμένο ζωτικό χώρο λόγω της ανεξέλεγκτης δόμησης, του θορύβου που προκαλείται από την παρουσία ανθρώπων και τη διακίνηση των οχημάτων (όχληση/διάσπαση οικοσυστημάτων).

Η χάραξη, κατασκευή και επέκταση του οδικού δικτύου ή αεροδρομίων επηρεάζει τα φυσικά οικοσυστήματα καθώς συνεπάγεται την αποψίλωση μεγάλων δασικών εκτάσεων και τον κατακερματισμό του φυσικού χώρου. Επηρεάζει φυσικές διεργασίες, όπως είναι η αναπαραγωγή των ειδών, καθώς δεν είναι εφικτή η επικοινωνία των πληθυσμών. Ο περιορισμός της επικοινωνίας των πληθυσμών των ειδών μειώνει την ποικιλία σε επίπεδο γονιδίων, κάτι που οδηγεί στην αποδυνάμωση των ειδών και στον εκφυλισμό των χαρακτηριστικών τους.

Κατά την κατασκευή λιμανιών και μαρίνων αλλά και γενικότερα κατά τη μη σχεδιασμένη ανάπτυξη τουριστικών δραστηριοτήτων επηρεάζεται η ισορροπία της φυσικής κυκλοφορίας των οικοσυ-

στημάτων (π.χ. η εκβάθυνση και η απόρριψη αδρανών υλικών δια-
ταράσσει την ισορροπία στον πυθμένα της ακτής).

Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της μείωσης του πληθυσμού
των σπάνιων ειδών σε περιοχές με μη σχεδιασμένη και έντονη του-
ριστική δραστηριότητα. Η έντονη τουριστική δραστηριότητα μπο-
ρεί να παρεμποδίσει ευαίσθητες βιολογικές διαδικασίες (αναπα-
ραγωγή, διατροφή κ.λπ.) που αφορούν κάποια σπάνια είδη. Τέτοια
παραδείγματα είναι η παρεμπόδιση της αναπαραγωγικής διαδι-
κασίας σε αμμώδεις ακτές (π.χ. η χελώνα *Caretta Caretta* γεννά
τα αυγά της στην παραλία την εποχή που υπάρχει έντονη τουρι-
στική κίνηση στη Ζάκυνθο). Άλλο παράδειγμα είναι ο διωγμός
σπάνιων θηλαστικών από θαλάσσιες περιοχές λόγω των θαλάσ-
σιων μηχανοκίνητων σπορ (π.χ. φώκια *Monachus Monachus*)¹³.

Η υιοθέτηση πιστοποιητικών ποιότητας και ορθής περιβαλλοντι-
κής διαχείρισης (όπως είναι τα ISO 14001-2, EMAS κ.ά.) από επι-
χειρήσεις οι οποίες δραστηριοποιούνται στον τουρισμό, αποτελεί
ένα μόνο βήμα προς την καλύτερα σχεδιασμένη τουριστική ανά-
πτυξη, δραστηριοποίηση και επιχειρηματικότητα με όρους βιωσι-
μότητας. Παράλληλα, απλοποιεί διαδικασίες για τους ενδιαφε-
ρόμενους όσον αφορά στην επιλογή της καταλληλότερης δομής
και λειτουργίας, ενώ καθιστά ευκολότερη τη διενέργεια ελέγχου
από αρμόδιους φορείς σχετικά με τη συμμόρφωση στις περιβαλ-
λοντικές αρχές.

Ο ρόλος των ΜΚΟ μιας περιοχής/τουριστικού προορισμού μπορεί
να επικεντρωθεί σε δράσεις αφύπνισης, ενημέρωσης ή και εκπαί-
δευσης των εμπλεκόμενων φορέων και κατοίκων στην τουριστι-
κή δραστηριότητα σε θέματα διαχείρισης, προστασίας, αλλά και
αποκατάστασης των φυσικών οικοσυστημάτων.

ΔΙΚΑΙΩΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ ΓΙΑ ΤΗ ΛΙΜΝΗ ΚΑΪΆΦΑ

Με απόφασή της (Οκτώβριος 2009), η Κομισιόν επιβάλλει την αναθεώρηση του σχεδιασμού της εθνικής οδού Αθηνών-Πατρών-Πύργου-Τσακώνας. Συγκεκριμένα, δικαιώνει την προσφυγή περιβαλλοντικών συλλόγων και ζητά να ακυρωθεί η προβλεπόμενη διέλευση του νέου αυτοκινητόδρομου από τη λίμνη Καϊάφα, καθώς αυτή θα διατάρασσε την ισορροπία του ήδη επιβαρυμένου οικοσυστήματος. Αποφασίστηκε πως υπάρχει παραβίαση του κοινοτικού δικαίου και, συγκεκριμένα, της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ, η οποία αφορά τις προστατευόμενες περιοχές στο πλαίσιο του δικτύου NATURA. Συνεπώς, τα σχέδια για οποιαδήποτε δραστηριότητα στην περιοχή πρέπει να αναθεωρηθούν.

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΜΗ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ ΣΤΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΘΕΜΑΤΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

1.3

Είναι προφανές πως τα ζητήματα που προκύπτουν από την ανάπτυξη της τουριστικής δραστηριότητας είναι σύνθετα και απαιτούν τη συνεργασία και δέσμευση πολλών φορέων για την αντιμετώπισή τους. Οι ΜΚΟ έρχονται να αναδείξουν τη αξία της ατομικής συμμετοχής σε μια συλλογική προσπάθεια για θέματα τα οποία άπτονται της τουριστικής ανάπτυξης, του φυσικού περιβάλλοντος, της τοπικής κοινωνίας, οικονομίας και πολιτισμού σε έναν προορισμό. Ο ρόλος τους, είτε καθοδηγητικός και είτε αφυπνιστικός, έρχεται να συμπληρώσει ή και να διορθώσει πρακτικές που σχεδιάζονται από κρατικούς ή ιδιωτικούς φορείς. Αυτό που πρέπει να επιδιώκεται δεν είναι να υποκαταστήσουν οι ΜΚΟ το κράτος αλλά, αντίθετα, να αναπτύξουν συνέργειες με τα όργανά του προς την κατεύθυνση μιας βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης με σεβασμό στο περιβάλλον και στον άνθρωπο. Δεν θα πρέπει να παραβλέπουμε το γεγονός πως ο τουρισμός, με τον κατάλληλο σχεδιασμό και την ορθολογική διαχείριση, μπορεί να διασφαλίσει την εξοικονόμηση απαραίτητων πόρων για την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και την περιβαλλοντική εκπαίδευση.

Στα κεφάλαια που ακολουθούν αναλύονται οι παραπάνω έννοιες και προτείνονται πρακτικές και δράσεις τις οποίες οι ΜΚΟ θα μπορούσαν να ακολουθήσουν ανάλογα με το είδος της τουριστικής ανάπτυξης και το στάδιο ανάπτυξης στο οποίο βρίσκεται ο κάθε προορισμός, προκειμένου να εξυπηρετήσουν τους στόχους τους με βιώσιμους όρους.

2

Ήπιες μορφές τουρισμού και περιβάλλον

2.1

ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΟΔΗΓΗΣΑΝ ΣΤΗΝ ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΑ ΗΠΙΩΝ ΜΟΡΦΩΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Η σχέση τουρισμού και περιβάλλοντος είναι συνεχής και αλληλεπένδυτη. Η ανάπτυξη του τουρισμού στηρίζεται στα οικονομικά χαρακτηριστικά του τύπου υποδοχής, καθώς και στους ιδιαίτερους φυσικούς, κοινωνικούς και πολιτιστικούς πόρους της περιοχής. Οι πόροι αυτοί συνιστούν ουσιαστικά την «πρώτη ύλη» η οποία, στη συνέχεια, λειτουργεί ως θέλγητρο προσέλκυσης των τουριστών. Ταυτόχρονα, είναι και οι κύριοι αποδέκτες των όποιων θετικών ή αρνητικών επιπτώσεων απορρέουν από την τουριστική ανάπτυξη.

Τις τελευταίες δεκαετίες η σχέση τουρισμού και περιβάλλοντος έχει τεθεί στο μικροσκόπιο και βρίσκεται στο επίκεντρο των συζητήσεων και του προβληματισμού, τόσο του επιστημονικού κόσμου όσο και των ομάδων/φορέων σε διεθνές, εθνικό και τοπικό επίπεδο, που εμπλέκονται στις διαδικασίες της τουριστικής ανάπτυξης.

Το θέμα του επαναπροσδιορισμού της σχέσης τουρισμού και περιβάλλοντος αναδύθηκε μέσα από την ανάλυση των επιπτώσεων που προκάλεσε η μακρόχρονη και σχεδόν καθολική επικράτηση του μοντέλου του μαζικού τουρισμού¹⁴.

Η υιοθέτηση του προτύπου του μαζικού οργανωμένου τουρισμού είναι συνυφασμένη με την «έντονη χρήση» των τουριστικών πόρων, προκαλώντας σημαντικές αλλοιώσεις και, σε ορισμένες περιπτώσεις, ανεπανόρθωτες βλάβες σε ευαίσθητα οικοσυστήματα των τόπων υποδοχής, μετασχηματίζοντας ριζικά τον περιβαλλοντικό, πολιτιστικό, κοινωνικό και οικονομικό ιστό του τόπου. **Το αποτέλεσμα είναι ο τουρισμός να λειτουργεί ενάντια στα μακροπρόθεσμα οφέλη και συμφέροντα των τοπικών κοινωνιών για τη διαφύλαξη των διακριτών τους χαρακτηριστικών και πόρων.**

Στις αρχές της δεκαετίας του 1980, ως αντίλογος στην παραπάνω κατάσταση, άρχισε να αναζητείται ένα διαφορετικό/**εναλλακτικό πρότυπο τουριστικής ανάπτυξης**¹⁵ το οποίο αφενός θα ήταν «ήπιο» κοινωνικά και περιβαλλοντικά, αφετέρου θα διέθετε σε μικρότερο βαθμό προκατασκευασμένα χαρακτηριστικά, επιτρέποντας την αυτονομία των τουριστών κατά τη διάρκεια παραμονής τους στον τόπο υποδοχής.

Ταυτόχρονα, την ίδια περίοδο, παρατηρείται μια μεταστροφή στις προτιμήσεις των τουριστών για περισσότερο «ενεργητικές διακοπές», συνυφασμένες με τα ιδιαίτερα ενδιαφέροντα και κίνητρα του κάθε τουρίστα και την αναζήτηση ενός ταξιδιού με νόημα, γεμάτο αυθεντικές εμπειρίες. Έτσι, διαμορφώθηκαν οι **ειδικές μορφές Τουρισμού**:

1. Επαφή με τη φύση (φυσιολατρικός τουρισμός)
2. Αναζήτηση πολιτιστικών δραστηριοτήτων (πολιτιστικός τουρισμός)
3. Άσκηση αθλητικών δραστηριοτήτων (αθλητικός τουρισμός)
4. Αναζήτηση εναλλακτικών προτύπων ζωής (αγροτουρισμός, οικοτουρισμός) κ.ά.

Οι παραπάνω μορφές τουρισμού εστιάζουν στο ειδικό κίνητρο βάσει του οποίου πραγματοποιείται το ταξίδι, προσδιορίζοντας τόσο τα οργανωτικά του χαρακτηριστικά, όσο και τις δραστηριότητες αναψυχής που θα ασκηθούν.

Οι κυριότεροι **παράγοντες** που οδήγησαν στην εμφάνιση των ειδικών μορφών τουρισμού εστιάζουν¹⁶:

- στην ικανοποίηση των βασικών αναγκών για ξεκούραση και αναψυχή μέσω της αναζήτησης πιο σύνθετων τρόπων ικανοποίησης και νέων εμπειριών.

15. Βλέπε Παράρτημα Α, ορισμός Εναλλακτικού Τουρισμού

16. Κοκκώσης Χ., Τσάρτας Π. (2001), ό.π.

- στην ευρύτερη άνοδο του βιοτικού επιπέδου και στον επαναπροσδιορισμό των αναγκών, αξιών και προτεραιοτήτων της κοινωνίας, με πρωταρχική σημασία στα θέματα ποιότητας ζωής.
- στη συνεχή υποβάθμιση της ποιότητας του περιβάλλοντος εξαιτίας των αρνητικών επιπτώσεων που απορρέουν από τις αλόγιστες ανθρώπινες δραστηριότητες.
- στην συνειδητοποίηση της αλληλεξάρτησης ανθρώπινων δραστηριοτήτων και φυσικού περιβάλλοντος.
- στην ευαισθητοποίηση σε θέματα προστασίας και ανάδειξης της τοπικής πολιτιστικής ταυτότητας κάθε τόπου.

Πρόκειται για ένα πρότυπο τουριστικής ανάπτυξης που επιβάλλει την ποιότητα σε κάθε δραστηριότητα, ενέργεια, υπηρεσία, προϊόν. Προστατεύει και ενισχύει τα φυσικά, πολιτιστικά, κοινωνικά χαρακτηριστικά της τοπικής κοινωνίας ενώ, ταυτόχρονα, ανταποκρίνεται απόλυτα στις απαιτήσεις της τουριστικής ζήτησης των ειδικών μορφών.

ΒΙΩΣΙΜΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΑ ΠΡΑΣΙΝΑ ΧΩΡΙΑ ΤΗΣ ΑΥΣΤΡΙΑΣ

Κατανοώντας τη ζωτικής σημασίας σχέση που υπάρχει μεταξύ φύσης και τουρισμού, η Αυστρία ανέπτυξε μια πολιτική βιώσιμου τουρισμού με στόχο τη διατήρηση και τη βελτίωση της ποιότητας του φυσικού περιβάλλοντος.

Ειδικότερα, προτάθηκαν τα εξής μέτρα:

- 1) εξισορρόπηση της καμπύλης ζήτησης ώστε να αποφευχθεί η εποχικότητα,
- 2) μείωση της «χρήσης» γης για τουριστικές δραστηριότητες,
- 3) διατήρηση των φυσικών τοπίων,
- 4) συνεργασία με άλλους κλάδους της οικονομίας και ειδικότερα τη γεωργία και τη δασοκομία,
- 5) επαγγελματισμός στον τουρισμό,
- 6) αλλαγή στη συμπεριφορά των τουριστών.

Ένα από τα σημαντικότερα προγράμματα που αναπτύχθηκαν ήταν τα **Πράσινα Χωριά**, που σχεδιάστηκαν προκειμένου να επιτρέψουν στις κοινότητες να ικανοποιήσουν τις αυξημένες απαιτήσεις του τουρισμού κατά τρόπο βιώσιμο. Οι κωμοπόλεις έλαβαν κίνητρα ώστε να χρησιμοποιούν ηλιακή ενέργεια, να περιορίσουν το ύψος των κτιρίων, να δημιουργήσουν χώρους στάθμευσης μακριά από τον πολεοδομικό ιστό, να «κρατήσουν» τις εθνικές οδικές αρτηρίες σε απόσταση τριών χιλιομέτρων από τα Πράσινα Χωριά, να απαγορεύσουν την κυκλοφορία οχημάτων μέσα στα χωριά, να ορίσουν ποδηλατοδρόμους, να χτίσουν ξενοδοχεία χρησιμοποιώντας υλικά της περιοχής, να σταματήσουν την τακτική τής μονοκαλλιέργειας, να επιμείνουν ώστε οι αγρότες να πουλούν τα προϊόντα τους στον τόπο τους και να χρησιμοποιούν φυσικά λιπάσματα. Μια τέτοια φιλοσοφία θεωρήθηκε ότι θα ωφελήσει τόσο τις τοπικές κοινότητες, όσο και την τουριστική βιομηχανία.

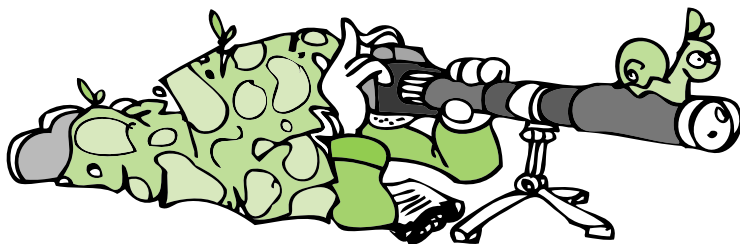
2.2

ΗΠΙΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΠΟΥ ΣΥΝΔΕΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Την τελευταία δεκαετία, στο πλαίσιο της μεταστροφής της τουριστικής ζήτησης προς περισσότερο «ενεργητικές διακοπές», παρατηρείται έντονη αναζωπύρωση του ενδιαφέροντος για άσκηση δραστηριοτήτων που αναπτύσσονται στο φυσικό περιβάλλον. Σταδιακά, περιοχές της υπαίθρου αναδεικνύονται σε προορισμούς άσκησης πολλαπλών τουριστικών δραστηριοτήτων, προσελκύοντας επισκέπτες που αναζητούν καθαρό περιβάλλον και αυθεντικές εμπειρίες.

Οι δραστηριότητες αυτές είναι συνυφασμένες με το ειδικό κίνητρο που ωθεί στην άσκησή τους και εντάσσονται, συνήθως, στο πλαίσιο των ειδικών/εναλλακτικών μορφών τουρισμού. **Ήπιες μορφές τουρισμού** που η άσκηση των δραστηριοτήτων τους **συνδέεται** άμεσα ή έμμεσα **με το φυσικό περιβάλλον αποτελούν:**

1. Ο Οικοτουρισμός
2. Ο Αγροτουρισμός
3. Ο Τουρισμός Περιπέτειας
4. Ο Πολιτιστικός Τουρισμός

ΜΟΥΣΕΙΟ ΦΥΣΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΑΠΟΛΙΘΩΜΕΝΟΥ ΔΑΣΟΥΣ ΛΕΣΒΟΥ¹⁷

Χάρη στην τουριστική αξιοποίηση της περιοχής του απολιθωμένου δάσους στη Λέσβο είναι εφικτές:

- Η διατήρηση της γεωλογικής κληρονομιάς.
- Οι εργασίες χαρτογράφησης, καταγραφής και έρευνας του απολιθωμένου δάσους.
- Οι εργασίες συντήρησης απολιθωμάτων στους υπαίθριους χώρους.
- Η εκπόνηση ερευνητικών προγραμμάτων.
- Η ευαισθητοποίηση σε θέματα διατήρησης της γεωλογικής, φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς.

17. Συνέδριο με θέμα τις Προστατευόμενες Περιοχές-Φυσικά μνημεία και τοπική ατζέντα 21, Λέσβος 18/20-7-2009. Γεωτουρισμός: Μια επιλογή για τη βιώσιμη ανάπτυξη: Η περίπτωση του μουσείου φυσικής ιστορίας απολιθωμένου δάσους της Λέσβου

2.3

ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ο Οικοτουρισμός¹⁸ αναπτύσσεται σε περιοχές με αξιόλογο φυσικό περιβάλλον, οικοσυστήματα με πλούσια βιοποικιλότητα, ιδιαίτερα μνημεία της φύσης, εθνικά πάρκα, σπάνια χλωρίδα και πανίδα και, γενικότερα, προστατευόμενες περιοχές ιδιαίτερου φυσικού κάλλους¹⁹.

Η ανάπτυξή του ως μορφής τουρισμού είναι, κυρίως, αποτέλεσμα της δυσaréσκειας που υπήρχε από τις κλασικές μορφές τουρισμού που, κατά κοινή παραδοχή, καταστρατηγούσαν τα κοινωνικά και περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά των τουριστικών προορισμών, υιοθετώντας μια απόλυτα κερδοσκοπική προσέγγιση με μοναδικό στόχο τη μεγιστοποίηση του οικονομικού οφέλους. Ο Οικοτουρισμός ενσάρκωσε την ελπίδα ότι θα μπορούσε να συμβάλει στην προστασία των πολύτιμων οικοσυστημάτων των τουριστικών προορισμών, προσφέροντας μια εναλλακτική πηγή εισοδήματος σε αντίσ태θμισμα των οικονομικών δραστηριοτήτων που έπρεπε να απαγορευτούν ως ασύμβατες με την προστασία των φυσικών πόρων²⁰.

Η ανάπτυξη του Οικοτουρισμού έχει τα εξής **χαρακτηριστικά**²¹:

1. Αφορά έναν τύπο δραστηριοτήτων που ελαχιστοποιεί τις αρνητικές συνέπειες για το περιβάλλον και τους ντόπιους κατοίκους.
2. Αυξάνει την ενημέρωση και την κατανόηση για τα φυσικά και πολιτιστικά συστήματα μιας περιοχής καθώς και για την επα-

18. Βλέπε παράρτημα Α, ορισμός Οικοτουρισμού

19. ΙΤΑ (2008), Οδηγός τουρισμού της υπαίθρου για τους φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης

20. Σβορώνου Ε. (2003), Μέθοδοι Διαχείρισης του Οικοτουρισμού και του Τουρισμού σε Προστατευόμενες Περιοχές, WWF Ελλάς, Αθήνα

21. Fennell A.D. (2001), Οικοτουρισμός, Επιμέλεια: Καραγιάννης Σ., Αθήνα

κόλλουθη ενασχόληση των επισκεπτών σε θέματα που επηρεάζουν τα συστήματα αυτά.

3. Συμβάλλει στην προστασία και τη διαχείριση των νομικά προστατευόμενων, αλλιά και μη, φυσικών περιοχών.
4. Μεγιστοποιεί την αρχική και συνεχή συμμετοχή των ντόπιων κατοίκων στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, βάσει της οποίας καθορίζεται ο τύπος και ο όγκος των τουριστών/επισκεπτών που θα δεχτούν στην περιοχή.
5. Κατευθύνει τα συνολικά οφέλη στους ντόπιους κατοίκους, οι οποίοι συμπληρώνουν αντί να αντικαθιστούν ή να εγκαταλείπουν παραδοσιακές παραγωγικές δραστηριότητες (π.χ. γεωργία, αλιεία κ.ά).
6. Προσφέρει ευκαιρίες στους ντόπιους και στους επισκέπτες να «γνωρίσουν» το φυσικό περιβάλλον και τα θαύματα της φύσης, αποκτώντας ένα χαρακτήρα γνωστικό.

Οι οικοτουρίστες, σύμφωνα με την «International Ecotourism Society» (2005), είναι ταξιδιώτες που αναζητούν την εμπειρία και έχουν ενεργητικό ρόλο στο ταξίδι. Πρόκειται, συνήθως, για άτομα με γενικότερες περιβαλλοντικές ανησυχίες. Κυρίαρχο κίνητρο των οικοτουριστών είναι η ανάγκη να βρεθούν ή να αναπτύξουν δραστηριότητες κοντά στη φύση. Η φυσιολατρία αυτή συνοδεύεται, συχνά, με αυξημένο ενδιαφέρον ή μέριμνα για την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος. Αν και για πολλούς ερευνητές η έννοια του οικοτουρίστα διαφοροποιείται σε σχέση με το βαθμό της περιβαλλοντικής εμπειρίας που αναζητά στο ταξίδι του ή με την ένταση της δραστηριότητας που επιλέγει, το χρόνο ή το βαθμό της επαφής του με τα στοιχεία της φύσης κ.λπ., ωστόσο, παρατηρείται ότι η πλειοψηφία των οικοτουριστών σέβεται το περιβάλλον των περιοχών που επισκέπτεται και η προσωπική τους ικανοποίηση είναι συνυφασμένη με την ποιότητά του. Επιπλέον, πολύ συχνά, εξαιτίας της φιλοσοφίας και της στάσης ζωής που έχουν υιοθετήσει έναντι στη φύση, οι δραστηριότητες των οικοτουριστών όχι μόνο δεν αλλοιώνουν, αλλά, αντίθετα, συμβάλλουν ενεργά στην ενδυνάμωση των διακριτών χαρακτηριστικών των προστατευόμενων και μη περιοχών.

Για να λειτουργήσει ο Οικοτουρισμός προς όφελος του φυσικού, κοινωνικού, πολιτιστικού, οικονομικού περιβάλλοντος της περιοχής, θα πρέπει η εφαρμογή του να εντάσσεται σε πλαίσιο αρχών και κανόνων, το οποίο υποστηρίζεται από ένα πλέγμα συστημάτων ορθολογικής διαχείρισης (διαχείρισης επισκεπτών, παρακολούθησης των επιπτώσεων από τις τουριστικές δραστηριότητες, χωροθέτησης τουριστικών υποδομών κ.ά.). Σε αντίθετη περίπτωση, ελλοχεύει ο κίνδυνος να επιτευχθεί η ανάπτυξη ενός «κατ'όνομα» Οικοτουρισμού ενώ, στην ουσία, θα είναι απλώς τουρισμός στη φύση ή κάποια άλλη μορφή τουρισμού.

ΤΟ ΔΑΣΟΣ ΔΑΔΙΑΣ-ΛΕΥΚΙΜΗΣ-ΣΟΥΦΛΙΟΥ

Το Δάσος Δαδιάς-Λευκίμης-Σουφλίου βρίσκεται στο Νομό Έβρου και συνιστά έναν από τους σημαντικότερους βιοτόπους της Ευρώπης, αλλά και μία από τις πληρέστερα διαχειριζόμενες περιοχές της χώρας. Η περιοχή του Δάσους Δαδιάς αποτελεί χαρακτηριστικό δείγμα μεσογειακού οικοσυστήματος.

Η περιοχή του Δάσους Δαδιάς-Λευκίμης-Σουφλίου είναι από το 1980 προστατευόμενη και συμπεριλαμβάνεται στον ελληνικό κατάλογο NATURA 2000, ενώ αποτελεί μία από τις 27 προστατευόμενες περιοχές της Ελλάδας για τις οποίες έχει ιδρυθεί φορέας διαχείρισης. Η συνολική έκταση της περιοχής που έχει ενταχθεί στο δίκτυο NATURA 2000 είναι 43.000 εκτάρια στα οποία περιλαμβάνονται δύο πυρήνες αυστηρής προστασίας (7.290 εκτάρια).

Το Δάσος Δαδιάς-Λευκίμης-Σουφλίου αποτελεί μια από τις λίγες προστατευόμενες περιοχές της χώρας που διαθέτει σύστημα διαχείρισης επισκεπτών και διατυπωμένο σχέδιο επιστημονικής παρακολούθησης. Πέρα από τα οικολογικά οφέλη, ιδιαίτερα σημαντικά είναι και τα οφέλη που έχουν προκύψει για την κοινωνία και οικονομία της περιοχής. Η περιοχή της Δαδιάς αποτελεί αυτήν τη στιγμή ίσως τον δημοφιλέστερο οικο-τουριστικό προορισμό της Ελλάδας, με μεγάλα οικονομικά οφέλη για την τοπική κοινωνία (πολλαπλές θέσεις εργασίας για νέους και γυναίκες του χωριού, αυξημένη ζήτηση για τις παρεχόμενες υπηρεσίες), τα οποία διαχέονται και στις γειτονικές περιοχές.

Κρίσιμο σημείο στο όλο εγχείρημα αποτέλεσε η εξασφάλιση της ενεργού συμμετοχής της τοπικής κοινωνίας, καθώς και η εκπαίδευση σε θέματα ανάπτυξης και διαχείρισης οικοτουριστικών δραστηριοτήτων.

2.4

ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ο Αγροτουρισμός ως μορφή τουρισμού αναπτύσσεται στην ύπαιθρο και έχει βασικό γνώρισμα την προσπάθεια σύζευξης του πρωτογενή τομέα με τον τουρισμό, αποβλέποντας στο κοινό όφελος και των δύο τομέων. Η ανάπτυξή του είναι άμεσα συνδεδεμένη με τις προσπάθειες συγκράτησης του πληθυσμού στις αγροτικές περιοχές και εξασφάλισης συμπληρωματικού εισοδήματος στους αγρότες.

Ως ήπια μορφή βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης στον αγροτικό χώρο **στοχεύει**²²:

- Να συμβάλει ώστε ο επισκέπτης να γνωρίσει τις αγροτικές περιοχές, τις αγροτικές ασχολίες, τα τοπικά προϊόντα, την παραδοσιακή κουζίνα και την καθημερινή ζωή των κατοίκων, τα πολιτιστικά στοιχεία και τα αυθεντικά χαρακτηριστικά του αγροτικού χώρου.
- Να φέρει τον επισκέπτη σε επαφή με τη φύση καθώς και με τις δραστηριότητες στην ύπαιθρο στις οποίες θα μπορεί να συμμετέχει, να ψυχαγωγηθεί και να νιώσει τη χαρά της περιήγησης, της γνώσης και της ανακάλυψης.
- Να κινητοποιήσει τις παραγωγικές, πολιτισμικές και αναπτυξιακές δυνάμεις του τόπου, συμβάλλοντας, έτσι, στην αειφόρο περιβαλλοντική, οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη του αγροτικού χώρου.

Στις Ευρωπαϊκές χώρες, το κυρίαρχο μοντέλο ανάπτυξης του αγροτουρισμού συνδυάζει τη διαμονή του επισκέπτη σε μια αγροτική φάρμα με τη συμμετοχή στις αγροτικές (γεωργικές, κτηνοτροφικές κ.ά.) ασχολίες της φάρμας. Στην Ελλάδα, αυτή η μορφή αγροτουρισμού απουσιάζει παντελώς, εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων.

Στη χώρα μας, η ανάπτυξη του αγροτουρισμού είναι ταυτισμένη με τη διαμονή σε κάποιον ξενώνα εντός ή πλησίον του αγροτικού οικισμού, ο οποίος συχνά απλά διαχειρίζεται από αγροτουριστικούς συνεταιρισμούς. Κατά συνέπεια, δεν αποτελεί, ουσιαστικά, αγροτουρισμό αλλά τουρισμό υπαίθρου. Οι τουρίστες δεν ασκούν κάποιας μορφής αγροτική δραστηριότητα. Σπάνια συμμετέχουν στις καθημερινές ασχολίες της αγροτικής οικογένειας, ενώ πολύ συχνά δεν έρχονται ποτέ σε επαφή με τα μέλη της τοπικής κοινωνίας. Θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως μια μορφή μαζικού τουρισμού με διαφοροποιήσεις σε ορισμένα χαρακτηριστικά, όπως ο τύπος καταλύματος. Έτσι, ο τρόπος ανάπτυξης του αγροτουρισμού στην Ελλάδα παρουσιάζει σημαντικές αποκλίσεις από την ευρύτερη φιλοσοφία στην οποία θα πρέπει να βασίζεται η ανάπτυξη των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού η οποία έχει συγκεκριμένους στόχους και πλαίσιο εφαρμογής.

Η φιλοσοφία του αγροτουρισμού συνάδει απόλυτα με το πλαίσιο αρχών και κανόνων που διέπουν την ανάπτυξη του Οικοτουρισμού. Ο Αγροτουρισμός σέβεται την υπάρχουσα κοινωνική, πολιτισμική, οικονομική και περιβαλλοντική δομή του τόπου υποδοχής. Δεν απαιτεί μεγάλης έκτασης παρεμβάσεις στο φυσικό περιβάλλον· αντίθετα, ενισχύει τη διατήρηση και αναδόμηση του παραδοσιακού αγροτικού τοπίου. Ωθεί στην ενασχόληση με παραδοσιακές παραγωγικές δραστηριότητες που τείνουν να εξαλειφθούν (οικοτεχνία, χειροτεχνία κ.ά.), προβάλλει τα τοπικά προϊόντα αναγνωρίζοντας την αυθεντικότητά τους, κρατά ζωντανό το ενδιαφέρον των ντόπιων για τη διατήρηση και περιφρούρηση των παραγωγικών, πολιτιστικών, περιβαλλοντικών χαρακτηριστικών του τόπου τους.

Οι δύο μορφές τουρισμού μπορούν να συγκεραστούν αποτελεσματικά διαμορφώνοντας ένα πλήγμα αλληλοσυμπληρούμενων ήπιων τουριστικών δραστηριοτήτων, συμβάλλοντας στη μεγιστοποίηση της τουριστικής εμπειρίας που αποκομίζουν οι επισκέπτες.

ΤΟ ΚΤΗΜΑ ΠΕΡΛΕΑΣ ΣΤΗ ΧΙΟ

Στην περιοχή Κάμπος της Χίου βρίσκεται το κτήμα ΠΕΡΛΕΑΣ. Αποτελεί μια αγροτουριστική μονάδα που προσφέρει την παραδοσιακή φιλοξενία στα πλαίσια της αρμονικής σχέσης με το φυσικό περιβάλλον. Το κτήμα περιλαμβάνει τον ξενώνα, ο οποίος στεγάζεται σε ένα ανακαινισμένο αρχοντικό του 17ου αιώνα, και ένα περιβόλι βιολογικής καλλιέργειας έκτασης 17 στρεμμάτων.

Το περιβόλι έχει περίπου 1.100 δέντρα εσπεριδοειδών, ελιές, που του εξασφαλίζουν το λάδι που χρειάζεται, και, ακόμα, υπάρχει μία μικρή έκταση με καλλιέργεια πατάτας και κηπευτικών. Όλες οι καλλιέργειες έχουν επίσημη πιστοποίηση βιοκαλλιέργειας από το 1993. Υπάρχει, ακόμη, μια μικρή κτηνοτροφική μονάδα. Παράλληλα, λειτουργεί και μια οικοτεχνική μονάδα που παράγει μαρμελάδες και γλυκά του κουταλιού. Οι επισκέπτες μπορούν να περιηγηθούν στο περιβόλι του κτήματος και να δουν τους ιδιοκτήτες να ασκούν τις γεωργικές και κτηνοτροφικές τους δραστηριότητες.

Ο ΠΕΡΛΕΑΣ έχει βραβευθεί από τον ΕΟΜΜΕΧ με τον έπαινο Επιχειρηματικής Αριστείας, ενώ το περιβόλι του κτήματος έχει λάβει βραβείο αρχιτεκτονικής φύτευσης των εσπεριδοειδών.

Το κτήμα ΠΕΡΛΕΑΣ εξασφαλίζει, αφενός, σημαντικούς οικονομικούς πόρους, στηριζόμενο σε παραδοσιακές παραγωγικές δραστηριότητες της περιοχής, αφετέρου την ολική αυτάρκειά του σε ορισμένα αγαθά/πρώτες ύλες για τη λειτουργία της τουριστικής μονάδας.

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑΣ

2.5

Ο Τουρισμός Περιπέτειας περιλαμβάνει την άσκηση δραστηριοτήτων ελεύθερου χρόνου που αναπτύσσονται σε ένα ασυνήθιστο, εξωτικό, απομακρυσμένο προορισμό και εμπεριέχουν σε κάποιες περιπτώσεις ένα βαθμό «επικινδυνότητας».

Δραστηριότητες που περιλαμβάνονται στον τουρισμό περιπέτειας είναι:

- Παρατήρηση της φύσης
- Παρατήρηση αγρίων ζώων (πουλιών, κητωδών κ.ά.)
- Δραστηριότητες υδάτινης περιπέτειας (πλεύση σε ποταμό με κανό ή καγιάκ, ράφτινγκ κ.ά.)
- Δραστηριότητες χειμερινής περιπέτειας (σκι κ.ά.)
- Δραστηριότητες χερσαίας περιπέτειας (ορειβασία, αναρρίχηση κ.ά.)
- Δραστηριότητες εναέριας περιπέτειας (πτήσεις με ανεμόπτερο, bungee jumping κ.ά.)
- Δραστηριότητες που η άσκησή τους προκαλεί φθορές στο φυσικό περιβάλλον (κίνηση οχημάτων 4x4 εκτός δρόμου, μηχανές enduro κ.ά.)

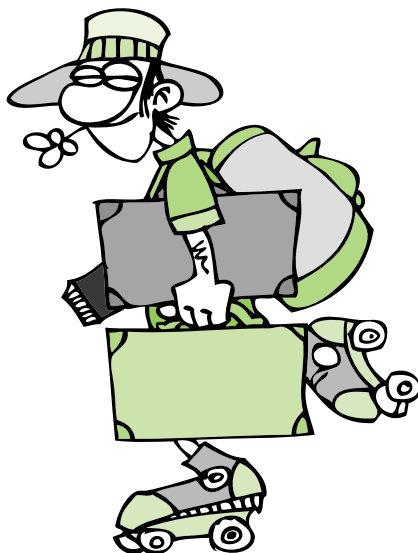
Οι δραστηριότητες εξελίσσονται κυρίως σε εξωτερικούς χώρους και διακρίνονται σε ακραίας και ήπιας περιπέτειας²³. Αυτές της **ακραίας περιπέτειας** εμπεριέχουν έναν σημαντικό βαθμό κινδύνου, γι' αυτό και οι συμμετέχοντες θα πρέπει να διαθέτουν εμπειρία και να είναι κατάλληλα προετοιμασμένοι (σωματικά και πνευματικά) προκειμένου να αντεπεξέλθουν στις επικείμενες προκλήσεις του προορισμού (π.χ. αναρρίχηση, κατάβαση απότομων βράχων). Σε αντίθεση, οι δραστηριότητες **ήπιας περιπέτειας** χαρακτηρίζονται από περιορισμένο βαθμό επικινδυνότητας, χαμη-

23. Βλέπε Παράρτημα Α, Μορφές Δραστηριοτήτων Ήπιας και Ακραίας Περιπέτειας

λότερο επίπεδο απαιτούμενης φυσικής κατάστασης των συμμετεχόντων και ευρύτερο πλαίσιο προσφερόμενων εμπειριών (π.χ. ιππασία, ράφτινγκ). Οι δραστηριότητες διακρίνονται σε επίπεδα, βάσει της επικινδυνότητας και του βαθμού δυσκολίας που παρουσιάζουν.

Ως μορφή τουρισμού είναι ιδιαίτερα δημοφιλής στα άτομα νεαρής ηλικίας, χωρίς να αποκλείονται άλλες ηλικιακές ομάδες, και μπορεί να συνδεθεί με άλλες μορφές τουρισμού όπως ο οικοτουρισμός, αθλητικός τουρισμός, θαλάσσιος τουρισμός, αγροτουρισμός κ.ά.

Αξίζει να σημειώσουμε ότι κάποιες από τις παραπάνω δραστηριότητες απαγορεύονται σε προστατευόμενες περιοχές (Εθνικά Πάρκα, περιοχές Natura 2000 κλπ.) καθώς ενδέχεται να προκαλέσουν όχληση σε ευαίσθητα οικοσυστήματα και στα είδη χλωρίδας και πανίδας που φιλοξενούν. Επομένως ο επισκέπτης οφείλει να ενημερωθεί για τυχόν απαγορεύσεις και να συμμορφωθεί με τους κανόνες διαχείρισης των περιοχών αυτών.

Ο τουρισμός και ο πολιτισμός είναι δυο έννοιες αλληλένδετες. Όταν πραγματοποιούμε ένα ταξίδι, κυρίαρχο κίνητρο, μεταξύ άλλων, είναι και η γνωριμία με στοιχεία του υλικού και πνευματικού πολιτισμού του τόπου που επισκεπτόμαστε. Υπό αυτήν την έννοια, ως πολιτιστικός τουρισμός²⁴ μπορεί να χαρακτηριστεί η περιήγηση που έχει στόχο την επαφή και εκτίμηση της ιστορικής, καλλιτεχνικής και πνευματικής κληρονομιάς, καθώς και των σύγχρονων πολιτιστικών δημιουργημάτων μιας περιοχής²⁵.

Στοιχεία του πολιτισμού που μπορούν, παράλληλα, να αποτελούν και τουριστικούς πόρους είναι²⁶:

- Μορφές τέχνης (μουσική, χορός, γλυπτική κ.ά.)
- Έθιμα, παραδόσεις που σχετίζονται με την τοπική παράδοση
- Γαστρονομία, τοπική κουζίνα
- Ιστορία, θρησκεία (πνευματικά και υλικά στοιχεία)
- Δομημένο περιβάλλον (αρχιτεκτονική, παραδοσιακοί οικισμοί, ιστορικά κέντρα)
- Φυσικό περιβάλλον είτε συνδυασμός φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος (τοπία)
- Πολιτιστικές εκδηλώσεις

Κατά συνέπεια, ο πολιτιστικός τουρισμός συνιστά την «κατανάλωση» μιας ευρείας γκάμας πολιτιστικών προϊόντων που προσφέρονται σε έναν τόπο. Αποτελεί δε μια εξειδικευμένη δραστηριό-

24. Βλέπε Παράρτημα Α, ορισμός Πολιτιστικού Τουρισμού

25. Βενετσανοπούλου Γ. Μ. (2006), *Η Κρατική συμβολή στον Τουρισμό. Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού*, Interbooks, Αθήνα

26. Τσάρτας Π. (1996), *Τουρίστες, ταξίδια, τόποι: Κοινωνιολογικές Προσεγγίσεις στον Τουρισμό*. Αθήνα, Εξάντας

τητα. Οι τουρίστες επισκέπτονται μια συγκεκριμένη περιοχή με σκοπό να εκφράσουν το ειδικό ενδιαφέρον τους για συγκεκριμένα πολιτιστικά προϊόντα. Ο πολιτιστικός τουρισμός εμπεριέχει την **έννοια της μάθησης** και της ευρύτερης παιδείας. Οι επισκέπτες μετέρχονται σε κοινωνούς της πολιτιστικής κληρονομιάς, των διακριτών χαρακτηριστικών και της κουλτούρας - σε όλες τις εκφάνσεις της - του τόπου που επισκέπτονται, συμβάλλοντας με αυτόν τον τρόπο στη διαφύλαξη και ανάδειξη της μοναδικότητάς του.

Η ΔΙΑΔΡΟΜΗ ΤΩΝ ΜΥΛΩΝ ΤΗΣ ΚΑΤΩ ΣΑΞΩΝΙΑΣ (ΓΕΡΜΑΝΙΑ) ΥΠΑΙΘΡΙΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΥΔΡΟΚΙΝΗΣΗΣ ΣΤΗ ΔΗΜΗΤΣΑΝΑ (ΕΛΛΑΔΑ)

Η **Διαδρομή των Μύλων** αναπτύσσεται στο βορειοδυτικό τμήμα της Κάτω Σαξωνίας διασχίζοντας τις επαρχίες Uelzen και Luchow-Dannenberg. Στην περιοχή υπήρχε ένας μεγάλος αριθμός μύλων οι οποίοι παρέμεναν ανενεργοί εξαιτίας της οικονομικής παρακμής που γνώρισαν, κυρίως μετά τις δεκαετίες του '50 και του '60. Τα οικοδομήματα αυτά έχουν ιδιαίτερη αξία, ιστορική, πολιτιστική, αρχιτεκτονική, και είναι ταυτισμένα με την εικόνα του τοπίου της περιοχής. Σε μια προσπάθεια ανάδειξης της «αξίας» και ενίσχυσης της τουριστικής έλξης τους, 90 μύλοι διαφορετικού τύπου (νερόμυλοι, ανεμόμυλοι, μύλοι κατοικίες κ.ά.) συμπεριλήφθηκαν στο πλαίσιο μιας τουριστικής διαδρομής μήκους 850 χλμ. Όπου απαιτήθηκε, πραγματοποιήθηκαν εργασίες αποκατάστασης και αναδόμησης των μύλων. Έχουν χαραχθεί και προτείνονται τρεις εναλλακτικές διαδρομές: με αυτοκίνητο, με ποδήλατο, πεζοπορία. Κάθε χρόνο εκδίδεται ετήσιο ημε-

ρολόγιο των διαφόρων προτεινόμενων εκδηλώσεων που προσφέρονται στους επισκέπτες. Η Διαδρομή των Μύλων αντιπροσωπεύει μια νέα πολιτιστική τουριστική δραστηριότητα η οποία βασίστηκε σε τοπικούς πόρους, ενίσχυσε την ανταγωνιστικότητα μιας αγροτικής περιοχής και υλοποιήθηκε με τη βοήθεια μιας ομάδας εργασίας, της οποίας τα μέλη προέρχονται από περιφερειακές διοικητικές υπηρεσίες, τοπικές ενώσεις που ασχολούνται με την ανάπτυξη των μύλων και τον τοπικό πολιτισμό.

Αντίστοιχα, στην Ελλάδα, 1,5 χλμ. νοτιοδυτικά της Δημητσάνας δημιουργήθηκε και λειτουργεί από το 1997 το **Υπαίθριο Μουσείο Υδροκίνησης**. Πρόκειται για ένα θεματικό μουσείο το οποίο προβάλλει τη σημασία του νερού ως κύρια πηγή ενέργειας. Σε έκταση ενός στρέμματος έχουν αποκατασταθεί και λειτουργούν με τους παραδοσιακούς μηχανισμούς ένας αλευρόμυλος με την κατοικία του αλευρά, ένα βυρσοδεψείο με την κατοικία του βυρσοδέψη και ένας μπαρουτόμυλος. Στόχος του μουσείου είναι η διατήρηση, η διάσωση και η ενημέρωση για την παραδοσιακή τεχνολογία της υδροκίνησης, η οποία ξεκίνησε στην ευρύτερη περιοχή το 16ο αιώνα και είναι συνυφασμένη με την ιστορία της. Ο επισκέπτης μπορεί να περιηγηθεί στον υπαίθριο χώρο του μουσείου και να γνωρίσει τις προβιομηχανικές τεχνικές νεροτριβής.

Συγκρίνοντας τα δυο παραδείγματα, το Υπαίθριο Μουσείο Υδροκίνησης διακρίνεται από έντονο μουσειακό χαρακτήρα. Οι δραστηριότητες που προσφέρονται στηρίζονται στην παρατήρηση, παρά στην ενεργό συμμετοχή του επισκέπτη. Αντίθετα, στη Διαδρομή των Μύλων προσφέρονται διαφορετικές διαδρομές περιήγησης ενώ, ταυτόχρονα, οι δραστηριότητες που μπορούν να ασκηθούν μεταβάλλονται χρονικά.

Συνοψίζοντας, θα πρέπει να αναφέρουμε ότι απαιτείται ιδιαίτερη προσοχή ώστε να μην συγχέονται οι δραστηριότητες και οι τουρίστες των εναλλακτικών μορφών τουρισμού με αυτούς άλλων μορφών. Λόγου χάρη, το γεγονός ότι οι τουρίστες στις διακοπές τους περιστασιακά συμμετείχαν, παρακολούθησαν, άσκησαν έναν αριθμό πολιτιστικών δραστηριοτήτων (π.χ. επισκέψεις σε μουσεία, παρακολούθηση καλλιτεχνικών εκδηλώσεων), δεν τους καθιστά αυτόματα και τουρίστες πολιτιστικού τουρισμού. Αντίστοιχα, η περιήγηση στο φυσικό περιβάλλον ή σε ένα προστατευόμενο οικοσύστημα δεν συνεπάγεται το χαρακτηρισμό των τουριστών ως «οικοτουρίστες».

«Εναλλακτικές μορφές τουρισμού» σημαίνει ανάδειξη και προβολή των διακριτών χαρακτηριστικών του τόπου, ενίσχυση των παραδοσιακών παραγωγικών δραστηριοτήτων, συμμετοχή και διάχυση των ωφελειών στον τοπικό πληθυσμό. Ταυτόχρονα, σημαίνει:

- ευαισθητοποίηση και εκπαίδευση σε θέματα ορθολογικής διαχείρισης των πόρων της περιοχής (π.χ. του νερού), των τουριστικών δραστηριοτήτων και υπηρεσιών (π.χ. είδος και ένταση των προσφερόμενων υπηρεσιών), των επισκεπτών (π.χ. επιτρεπόμενος μέγιστος αριθμός επισκεπτών).
- ανάπτυξη μηχανισμών πρόληψης, παρακολούθησης και ελέγχου των επιπτώσεων (επίπεδα μόλυνσης νερού, αέρα, φυσικού, δομημένου περιβάλλοντος κ.ά.).
- υιοθέτηση κώδικα συμπεριφοράς επισκεπτών, διάχυση τουριστών και δραστηριοτήτων στο χώρο και το χρόνο.

Η ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού είναι αλληλένδετη αφενός με την υιοθέτηση μιας διαφορετικής αντίληψης για τον τουρισμό, αφετέρου με την εφαρμογή πλαισίου αρχών και κανόνων. Διαφορετικά, συνάδουν σε άλλες μορφές τουρισμού.

ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΣ

- «Ανακαλύψτε» τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της περιοχής σας. Συγκροτήστε έναν κατάλογο με τα διακριτά χαρακτηριστικά - κοινωνικά, πολιτιστικά, περιβαλλοντικά, αρχιτεκτονικά κ.ά. - του τόπου, που μπορούν να αποτελέσουν τους πόρους για τη διαμόρφωση ολοκληρωμένων προϊόντων ήπιας τουριστικής δραστηριότητας.
- Αναζητήστε Ευρωπαϊκά ή Εθνικά προγράμματα τα οποία παρέχουν σημαντικούς οικονομικούς πόρους για την ανάπτυξη δραστηριοτήτων εναλλακτικών μορφών τουρισμού.
- Οι όποιες ενέργειες επιχειρηθούν θα πρέπει να στοχεύουν στον εμπλουτισμό και την ενίσχυση των ήδη υπαρχόντων παραγωγικών δραστηριοτήτων. Θα πρέπει να εξασφαλιστεί ένα πλαίσιο όπου το σύνολο των οικονομικών δραστηριοτήτων θα λειτουργεί επικουρικά και όχι να διαμορφωθεί η αντίληψη υιοθέτησης ενός νέου προτύπου ανάπτυξης που θα λειτουργήσει ως πανάκεια.
- Είναι ορθότερο να επιχειρηθούν μικρής κλίμακας παρεμβάσεις, παρά μεγαλεπήβολα σχέδια.

3

Σύγκριση των
πρακτικών της
ανάπτυξης του μαζικού
τουρισμού με αυτές
της ανάπτυξης των
ήπιων/εναλλακτικών
μορφών τουρισμού

Οργανωμένος Μαζικός Τουρισμός Διακοπών (ΟΜΤΔ) αποτέλεσε και συνεχίζει να αποτελεί το καθοριστικό πρότυπο της παγκόσμιας ανάπτυξης και συστηματικής γεωγραφικής επέκτασης του Τουρισμού μετά το Β' παγκόσμιο πόλεμο²⁷.

Σε αυτόν τον τύπο τουρισμού, κατά κύριο λόγο, οφείλεται η μετατροπή του τουριστικού ταξιδιού σε έναν από τους κυριότερους, πλέον, τομείς της παγκόσμιας οικονομίας αλλά και η ανάδειξη του Τουρισμού ως κοινωνικού φαινομένου, με ιδιαίτερη δυναμική στην ανάπτυξη σε χώρες και περιοχές.

ΑΙΤΙΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΟΜΤΑ

- Η θετική συμβολή του στην εθνική και τοπική ανάπτυξη και οικονομία και ιδιαίτερα στην απασχόληση.
- Η έμμεση αλλά ουσιαστική συμβολή στην οικονομική ανάπτυξη και άλλων κλάδων της οικονομίας (Οικοδομή, Γεωργία, Βιοτεχνία, Μεταφορές, Υπηρεσίες).
- Η εμπέδωση του Κοινωνικού Κράτους στην μεταπολεμική Ευρώπη και, συνακόλουθα, της ετήσιας άδειας με αποδοχές και των διακοπών για τους εργαζομένους.
- Η μετατροπή (ιδιαίτερα μετά το 1970) του Τουριστικού Ταξιδιού διακοπών σε κοινωνικό και καταναλωτικό πρότυπο των μεσαίων στρωμάτων των αναπτυγμένων χωρών, τα οποία αποτελούν και την κινητήρια δύναμη αυτού του τουρισμού.
- Η σταδιακή ανάπτυξη ενός διεθνοποιημένου Τουριστικού Τομέα ο οποίος απέκτησε σημαντική οικονομική και θεσμική ισχύ και προώθησε για την ανάπτυξη του Τουρισμού Διακοπών σε παγκόσμιο, εθνικό αλλά και τοπικό επίπεδο (σημαντικός αριθμός «τουριστικών» χωρών και περιοχών στηρίζουν, πλέον, την ανάπτυξή τους στον τουρισμό διακοπών).
- Η ουσιαστική, πλέον, ανάγκη του ανθρώπου για ξεκούραση και αναψυχή, λόγω των ιδιαίτερα πιεστικών ρυθμών ζωής στις βιομηχανικές και μετα-βιομηχανικές κοινωνίες.

3.1

ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΟΜΤΔ ΚΑΙ ΠΕΔΙΑ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ

Οι εναλλακτικές μορφές Τουρισμού αναπτύσσονται με χαμηλούς ρυθμούς ήδη από το 1960, ενώ αρκετές από αυτές έχουν παράδοση αιώνων (Αγροτουρισμός, Ιαματικός), αλλά η ανάπτυξή τους δεν ακολούθησε τους εντυπωσιακούς ρυθμούς ανάπτυξης του ΟΜΤΔ.

Η κατάσταση αλλάζει σταδιακά μετά το 1970 και ιδιαίτερα το 1980 οπότε και οι Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού μετατρέπονται σε αυτοδύναμα τουριστικά προϊόντα με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά ανάπτυξης και εξειδικευμένη ζήτηση και προσφορά. Η ανάπτυξή τους γίνεται είτε αυτοδύναμα, σε μια περιοχή που διαθέτει ανάλογους πόρους (π.χ. Οικοτουρισμός ή Ιαματικός Τουρισμός), είτε συννηθέστερα ως ομάδα εναλλακτικών μορφών τουρισμού με κοινά χαρακτηριστικά σε συνάρτηση με τους πόρους που διαθέτει η εκάστοτε περιοχή, αλλά και τη ζήτηση που οι πόροι αυτοί προκαλούν. Η συγκροτημένη ανάπτυξη των Εναλλακτικών Μορφών συνδέθηκε με την αμφισβήτηση του προτύπου ανάπτυξης του ΟΜΤΔ και συνέβαλε, αφενός, στην προώθηση ενός περιβαλλοντικά ήπιου και κοινωνικά υπεύθυνου τουρισμού και, αφετέρου, σε σημαντικές αλλαγές προς μία περισσότερο βιώσιμη κατεύθυνση της ανάπτυξης και λειτουργίας του ΟΜΤΔ.

ΑΙΤΙΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΩΝ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΜΟΡΦΩΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ²⁸

- Η αμφισβήτηση του προτύπου ανάπτυξης του ΟΜΤΔ λόγω των δυσμενών επιπτώσεων που αυτός επέφερε στο περιβάλλον, την κοινωνία και τον πολιτισμό.
- Η αναζήτηση σε τοπικό, κυρίως, επίπεδο ενός προτύπου ανάπτυξης με βιώσιμα χαρακτηριστικά, το οποίο θα εστιάζει στην ανάδειξη και συγχρόνως στην προστασία του κοινωνικού, πολιτιστικού, οικονομικού και φυσικού περιβάλλοντος του τόπου και στην υλοποίηση του σχεδιασμού και της διαχείρισης της ανάπτυξης σε τοπικό επίπεδο.
- Η δυναμική την οποία απέκτησε σε κοινωνικό, θεσμικό και πολιτικό επίπεδο το περιβαλλοντικό κίνημα και η κριτική η οποία ασκήθηκε στον ΟΜΤΔ.
- Η ανάδειξη του περιβάλλοντος ως καθοριστικής παραμέτρου στο σχεδιασμό της ανάπτυξης τα τελευταία 25 χρόνια.
- Η συστηματική αναζήτηση ενός περισσότερο κοινωνικά και περιβαλλοντικά «υπεύθυνου» τουρισμού από ΜΚΟ, επιστημονικούς φορείς, κατοίκους τουριστικών περιοχών και συχνά ΟΤΑ Τουριστικών περιοχών.
- Η αλλαγή των κινήτρων των τουριστών τα τελευταία 25 χρόνια η οποία συνέτεινε καθοριστικά στην αύξηση των ταξιδιών προς περιοχές με ήπιο περιβάλλον, με ενδιαφέροντα πολιτισμό και με δυνατότητες ενεργών δραστηριοτήτων στη φύση.

3.2

ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΟΜΤΔ ΚΑΙ ΠΕΔΙΑ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΤΩΝ ΜΚΟ

Ο ΟΜΤΔ αναπτύσσεται με μια σειρά πρακτικών που προκαλούν συχνά δυσμενείς επιπτώσεις στο περιβάλλον (φυσικό και δομημένο), στην κοινωνία και στον πολιτισμό των τουριστικών περιοχών. Οι τουριστικές περιοχές που έχουν επιλέξει αυτό το πρότυπο είναι πολλές στον κόσμο και συχνά επικρατεί η άποψη ότι οι δυνατότητες που έχουν αυτές οι περιοχές να αλληλέξουν τις πρακτικές τους σε περισσότερο βιώσιμες περιβαλλοντικά πρακτικές, είναι περιορισμένες. Η εμπειρία της τελευταίας εικοσαετίας, όμως, δείχνει ότι υπάρχουν πολλές και σημαντικές προσπάθειες - στις οποίες οι ΜΚΟ παίζουν σημαντικό ρόλο - ώστε να αλληλέξουν τα δεδομένα. Το γεγονός, άλλωστε, ότι η γεωγραφική επέκταση αυτού του προτύπου είναι σημαντική, καθιστά απολύτως αναγκαίο να υπάρξουν προσπάθειες για ακόμα ριζικότερες παρεμβάσεις των ΜΚΟ προς αυτές τις περιοχές.

ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΣΤΙΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΟΜΤΔ

1. Συνεχής χωρική επέκταση των τουριστικών υποδομών και χρήσεων με δυσμενείς επιπτώσεις στο φυσικό περιβάλλον το οποίο μετατρέπεται σε «υποδοχέα» της τουριστικής ανάπτυξης.
2. Συγκρούσεις στις χρήσεις γης (π.χ. με τον αγροτικό τομέα ή τον κλάδο της βιομηχανίας) λόγω της οικοπεδοποίησης.
3. Ανάπτυξη μεγάλων σε όγκο και έκταση υποδομών (ξενοδοχεία, αθλητικά κέντρα, θεματικά πάρκα, γήπεδα γκολφ κ.ά.) οι οποίες διαμορφώνουν μια νέα «τουριστι-

κοιποιημένη» δομή με επιβαρύνσεις στο φυσικό και δομημένο περιβάλλον.

4. Επικράτηση ενός «ομογενοποιημένου» προτύπου στη δόμηση των ξενοδοχειακών επιχειρήσεων, καθώς και των επιχειρήσεων εστίασης και αναψυχής.

5. Διεθνοποιημένες και, συχνά, ομοιόμορφες υπηρεσίες και δραστηριότητες οι οποίες τείνουν να εξαλείψουν τις τοπικές ιδιαιτερότητες στον πολιτισμό και στην κοινωνία.

6. Χωρική και χρονική συγκέντρωση πολλαπλάσιου αριθμού ατόμων (τουριστών) από τον τοπικό πληθυσμό, με τελικό αποτέλεσμα σημαντικές επιβαρύνσεις από την υποδομή και την ανωδομή, οι οποίες τείνουν να είναι πάνω από τα ανεκτά όρια (φέρουσα ικανότητα) της περιοχής.

Η πολυετής - και από πολλούς θεωρούμενη ως πετυχημένη - υιοθέτηση των παραπάνω πρακτικών σε πολύ διαφορετικές αναπτυξιακά και πολιτισμικά χώρες του κόσμου, αναδεικνύει την ιδιαίτερη ανάγκη δράσεων και παρεμβάσεων σε τοπικό επίπεδο. Σε κάποιες περιπτώσεις, οι παρεμβάσεις μπορούν να έχουν ως στόχο τη βελτίωση αυτών των πρακτικών, ώστε το πρότυπο να γίνει περισσότερο βιώσιμο, ενώ σε άλλες οι παρεμβάσεις επιδιώκουν την αντίθεση σε τέτοιες πρακτικές.

Μια πρώτη περίπτωση είναι, για παράδειγμα, η προώθηση καλών πρακτικών προς τους ΟΤΑ και τις Τουριστικές Επιχειρήσεις, σε θέματα ή προβλήματα αιχμής, των οποίων η λύση αναβαθμίζει περιβαλλοντικά τις προσφερόμενες υποδομές και υπηρεσίες. Τέτοιες καλές πρακτικές των ΜΚΟ αφορούν:

- Την εφαρμογή ενός σχεδιασμού στον οποίο να λαμβάνονται υπόψη οι αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης.

Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΑΤΖΕΝΤΑΣ 21 ΣΤΑ ΝΗΣΙΑ²⁹

Η περίπτωση της Ατζέντας 21 για τα νησιά που αποτελούν τουριστικούς προορισμούς με κυρίαρχη την παρουσία του ΟΜΤΑ: Πρόκειται για μία πολιτική σχεδιασμού με γνώμονα τις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης.

Καθοριστικής σημασίας είναι δράσεις και πολιτικές όπως:

- Σχεδιασμός με τη συμμετοχή όλων των κοινωνικών εταίρων (ομάδων συμμετεχόντων στον τουρισμό).
- Σχεδιασμός με περιβαλλοντικά και κοινωνικά υπεύθυνα χαρακτηριστικά (με γνώμονα την ανάδειξη και την προστασία του κοινωνικού και του φυσικού περιβάλλοντος, αλλά και την ικανοποίηση των αναγκών των τουριστών).
- Σχεδιασμός με έμφαση στην αναβάθμιση του τοπικού πολιτισμού και του περιβάλλοντος.

29. Σκαναβή Κ., Σβορώνου Ε. (2006), *Μεθοδολογικός Οδηγός για τη Σύσταση Τοπικών Ατζέντα 21 σε νησιά: Πρόγραμμα Ιατός, ΕΤΕΜ Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Χίος, σ. 20-43*

- Την παράλληλη ανάπτυξη - σε περιοχές ΟΜΤΔ - δραστηριοτήτων και υπηρεσιών Εναλλακτικών και Ειδικών Μορφών Τουρισμού, ώστε να διαχέεται στο χώρο και το χρόνο η τουριστική ανάπτυξη (τουρίστες, υπηρεσίες κ.λπ.) αλλά και να βελτιώνεται η ποιότητα των χαρακτηριστικών της.

ΕΘΝΙΚΟ ΠΑΡΚΟ ΖΑΚΥΝΘΟΥ ³⁰

Μια ενδιαφέρουσα περίπτωση είναι η μακροχρόνια προσπάθεια δημιουργίας, ανάπτυξης και διαχείρισης του Εθνικού Πάρκου Ζακύνθου (ΕΠΖ) σε ένα νησί με έντονη την παρουσία των πρακτικών του ΟΜΤΔ στις οποίες αναφερθήκαμε. Η «συνύπαρξη» του Πάρκου με περιοχές του νησιού όπου ακολουθούνται αυτές οι πρακτικές δεν ήταν εύκολη· ωστόσο, ο Φορέας Διαχείρισης του ΕΠΖ που ιδρύθηκε το 2000 παρενέβη στην τουριστική ανάπτυξη με την εφαρμογή πολιτικών και δράσεων όπως:

1. Προστασία του περιβάλλοντος ώστε να μην απειλείται ο βιότοπος της κελώνας.
2. Έλεγχος της τουριστικής ανάπτυξης και της τουριστικής δόμησης.
3. Προώθηση κωδικών ορθής πρακτικής και λειτουργίας των τουριστικών επιχειρήσεων.
4. Προσέλκυση τουριστών με οικολογικά και περιβαλλοντικά κίνητρα.

Η παρέμβαση αυτή οδήγησε στην προστασία του παράκτιου και του θαλάσσιου περιβάλλοντος από τη μόλυνση κάθε είδους (μόλυνση υδάτων, φωτορύπανσης, πληθυσμιακής συμφόρησης κ.λπ.), με άμεσο αποτέλεσμα την προστασία της θαλάσσιας κελώνας. Ενώ, παράλληλα, μέσω

της προώθησης ορθών πρακτικών διαχείρισης αναπτύχθηκε ο οικοτουρισμός, προσελκύοντας τουρίστες με ειδικά ενδιαφέροντα που είναι συγχρόνως περιβαλλοντικά ευαισθητοποιημένοι και, επίσης, κινητοποιήθηκε ο τοπικός πληθυσμός (κάτοικοι και τουριστικοί επιχειρηματίες) να αναλάβει περιβαλλοντικές δράσεις. Προς αυτήν την κατεύθυνση, στο πλαίσιο των παράλληλων εκδηλώσεων της 23ης Διεθνούς Έκθεσης Τουρισμού Philoxenia, παρουσιάστηκε από το Δήμαρχο του Λαγανά ένα σχέδιο ανάπτυξης ειδικών μορφών τουρισμού³¹. Το σχέδιο αυτό στηριζόταν σε μεγάλο βαθμό στην ύπαρξη του Θαλάσσιου Πάρκου, γεγονός που αποδεικνύει την αναγνώριση της μεγάλης σημασίας του για τους τοπικούς φορείς και τους επιχειρηματίες και, μεταξύ άλλων, περιλάμβανε συντονισμένες προσπάθειες ώστε η τοπική αυτοδιοίκηση, σε συνεργασία με το φορέα διαχείρισης του θαλάσσιου πάρκου, να αναβαθμίσουν τις προσφερόμενες υπηρεσίες ενημέρωσης και περιβαλλοντικής εκπαίδευσης μέσα από την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Σήμερα, έχει αναπτυχθεί ο μαθητικός/σχολικός τουρισμός στη Ζάκυνθο, με κύριο πόλο έλξης το Εθνικό Πάρκο, ενώ οι μαθητικές κοινότητες του νησιού συμμετείχαν στην έκθεση «Μαθητικός Τουρισμός Περιβάλλον και Παιδεία» που πραγματοποιήθηκε στο Ζάππειο Μέγαρο τον Οκτώβριο του 2009.

Η δημιουργία (ΦΕΚ 906Δ, 22 Δεκεμβρίου 1999) του Εθνικού Πάρκου της Ζακύνθου και ο Φορέας Διαχείρισής του σίγουρα συνέβαλαν στην προστασία της χελώνας Caretta-Caretta αλλά, παράλληλα, έδωσαν και μια άλλη οπτική στην αναπτυξιακή πολιτική της περιοχής. Το σίγουρο είναι ότι θα χρειαστούν κι άλλες συντονισμένες δράσεις προς αυτήν την κατεύθυνση.

- Την προώθηση πρακτικών σε Ξενοδοχειακές επιχειρήσεις και ΟΤΑ οι οποίες αναβαθμίζουν ποιοτικά τον τουριστικό προορισμό, π.χ. περιβαλλοντικά πρότυπα λειτουργίας, προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης για κατοίκους και εργαζομένους στις τουριστικές επιχειρήσεις, προώθηση μελετών φέρουσας ικανότητας κ.ά.

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΥΠΕΥΘΥΝΑ ΠΡΟΤΥΠΑ³²

Ορισμένα από τα πλέον ενδιαφέροντα τέτοια πρότυπα τα οποία εφαρμόζονται σε επιχειρήσεις τουρισμού είναι τα ακόλουθα:

- Green Globe: Βασίζεται στις αρχές της Ατζέντα 21 και αφορά την περιβαλλοντική διαχείριση των τουριστικών δράσεων.
- Green Hotelier: Προωθεί πρακτικές σε ξενοδοχειακές μονάδες για έναν περιβαλλοντικά υπεύθυνο και βιώσιμο τουρισμό.
- Green Suitcase: Οικολογική πρωτοβουλία της Ένωσης Οικολογικού Τουρισμού στην Ευρώπη.
- Environmental Quality Seal: Σφραγίδα περιβαλλοντικής ποιότητας της Γερμανικής Ένωσης Ξενοδόχων και ιδιοκτητών εστιατορίων (DEHOGA).
- EMAS (Environmental Management and Audit Scheme): Κοινωνικό Σύστημα Οικολογικής Διαχείρισης και Ελέγχου.

Στόχος της εφαρμογής των προτύπων αυτών είναι η υιοθέτηση περιβαλλοντικών πρακτικών κατά τη λειτουργία των τουριστικών επιχειρήσεων, με περιβαλλοντικά και οικονομικά οφέλη, εφόσον αποτελούν, συνάμα, και οδηγό για τους περιβαλλοντικά ευαισθητοποιημένους τουρίστες.

- Την αντίθεση στην επέκταση των πρακτικών του ΟΜΤΔ σε περιοχές με ποιοτικό, φυσικό περιβάλλον ή σε περιοχές όπου η τουριστική ανάπτυξη έχει οδηγήσει σε συγκρούσεις χρήσεων γης, π.χ. με τον αγροτικό τομέα.

Η ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ ΣΤΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΓΗΠΕΔΩΝ ΓΚΟΛΦ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ³³

Η μεγάλη επένδυση στην Κρήτη (Κάβο-Σίδερο) η οποία θα περιελάμβανε ξενοδοχεία, παραθεριστικές κατοικίες και σημαντικό αριθμό γηπέδων γκολφ. Σημαντικό τμήμα της τοπικής και ευρύτερης αντίδρασης επικεντρώθηκε στη δημιουργία των γηπέδων γκολφ διότι:

- Η δημιουργία τους θα οδηγούσε σε συγκρούσεις με τις αγροτικές χρήσεις γης.
- Οι απαιτήσεις σε υδάτινους και εδαφικούς πόρους είναι πολύ μεγάλες με τελικό αποτέλεσμα σοβαρές επιπτώσεις στο τοπικό φυσικό περιβάλλον.
- Η κατασκευή γκολφ συνδέεται συχνά με την οργανωμένη κτήση μεγάλης ακίνητης εδαφικής περιουσίας (real estate) με άμεση επίπτωση την επιβάρυνση του φυσικού περιβάλλοντος.

33. Μπριασούλη Ε. (2005), ό.π., *Travel Daily News*, 10/06/2009 καθώς επίσης: www.ecocrete.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=1423&Itemid=0
www.ecocrete.gr/index.php?option=com_content&task=category§ionid=18&id=258&Itemid=
www.ecocrete.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=2166&Itemid=32
<http://gipeda-golf.blogspot.com/2009/04/blog-post.html>

Μετά από συντονισμένες προσπάθειες και δράσεις οικολογικών οργανώσεων (Παγκρήτιο δίκτυο περιβαλλοντικών οργανώσεων-Οικοκρήτη), με αφύπνιση των τοπικών κοινοτήτων, αλλά και με τη στήριξη άλλων φορέων ή μεμονωμένων ατόμων (επιστημόνων, καθηγητών, ευαισθητοποιημένων πολιτών κ.λπ.), τελικά τον Απρίλιο του 2009 η Ολομέλεια του Συμβουλίου της Επικρατείας έκανε δεκτή την αίτηση για την ακύρωση της Κοινής Υπουργικής Απόφασης που ενέκρινε τη Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων της δημιουργίας γηπέδων γκολφ και τουριστικών χωριών στην προστατευόμενη περιοχή του Δικτύου Natura στον Κάβο Σίδερο. Διαπιστώνεται, συνεπώς, ο σημαντικός ρόλος που μπορούν να διαδραματίσουν οι ΜΚΟ σε περιβαλλοντικά και άλλα ζητήματα, γεγονός που προϋποθέτει γνώσεις (ενημέρωση), κινητοποίηση και συντονισμένες δράσεις.

3.3

ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΩΝ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΜΟΡΦΩΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΠΕΔΙΑ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΤΩΝ ΜΚΟ

Οι Εναλλακτικές μορφές τουρισμού έχουν ήδη εντυπωσιακούς ρυθμούς ανάπτυξης, διαμορφώνοντας μια ειδική αγορά με σημαντική ζήτηση καθ' όλη τη διάρκεια του έτους. Το γεγονός ότι πολλές από αυτές τις μορφές μπορούν ως τουριστικά «προϊόντα» να αναπτυχθούν συνδυασμένα, είναι σημαντικό και οφείλεται στην κυριαρχία τριών **βασικών κινήτρων** ανάμεσά τους: τη φυσιολατρεία, τη γνωριμία με τον τοπικό πολιτισμό, τις «ενεργητικές» διακοπές (δραστηριότητες αναζωογόνησης, περιήγησης κ.λπ.). Σε αυτό το πλαίσιο είναι πολλοί οι τουριστικοί προορισμοί οι οποίοι - διαθέτοντας και τους ανάλογους πόρους - επιλέγουν τη συνδυασμένη ανάπτυξη ενός αριθμού Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού, με τρόπο ώστε να συγκροτήσουν ένα κοινό προϊόν το οποίο να ανταποκρίνεται στην ποικιλία των κινήτρων των τουριστών αυτού του τύπου. Συχνά, αυτοί οι προορισμοί είναι νεότεροι και βρίσκονται σε ένα πρώιμο στάδιο ανάπτυξης, οπότε η υιοθέτηση ενός παρόμοιου προτύπου είναι στρατηγικής σημασίας, διότι αντιπαράθεται, ουσιαστικά, στο πρότυπο - που θεωρείται κυρίαρχο λόγω οικονομικού οφέλους - αυτού του ΟΜΤΔ. Είναι επίσης συνηθισμένο, προορισμοί που υιοθετούν το πρότυπο του Εναλλακτικού Τουρισμού να διαθέτουν κάποιους σημαντικούς και ποιοτικούς πόρους του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος (αισθητικά δάση, ορεινοί όγκοι, υγράτοποι, λίμνες, παραδοσιακοί οικισμοί, θρησκευτικά μνημεία, φαράγγια κ.λπ.) οι οποίοι αποτελούν και την κύρια αιτία επίσκεψης των τουριστών αυτού του προτύπου. Καθοριστικής σημασίας είναι το γεγονός ότι το πρότυπο της ανάπτυξης Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού, οι οποίες όμως θα εντάσσονται στο τοπικό περιβάλλον (φυσικό, κοινωνικό, πολιτιστικό κ.λπ.), μπορούν να προωθήσουν έναν περιβαλλοντικά και κοινωνικά υπεύθυνο τουρισμό. Οι ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται σε τέτοιες περιοχές πρέπει να δίνουν ιδιαίτερη σημασία στην υιοθέτηση πολι-

τικών διαχείρισης και ελέγχου της τουριστικής ανάπτυξης, λόγω των ευαίσθητων περιβαλλοντικών και πολιτιστικών πόρων που αυτές οι περιοχές διαθέτουν. Επιπλέον, πρέπει να επιδιώκουν την εφαρμογή τέτοιων πολιτικών διότι παρατηρείται μια τάση μαζικοποίησης της ζήτησης για εναλλακτικό τουρισμό, γεγονός το οποίο απαιτεί παρεμβάσεις σε πολλά επίπεδα (σχεδιασμός, παρακολούθηση, διαχείριση, εκπαίδευση κ.ά.).

ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΣΤΙΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

- 1.** Ανάπτυξη ήπιων σε έκταση, μέγεθος και αριθμό, υποδομών, υπηρεσιών και δραστηριοτήτων, ενταγμένων στην τοπική, κοινωνική, περιβαλλοντική, οικονομική και πολιτισμική κλίμακα.
- 2.** Έμφαση στην ανάδειξη της τοπικότητας (περιβάλλον, παράδοση, ιστορία κ.ά.) ως στοιχείου της προσφοράς.
- 3.** Προσέλκυση κοινωνικά και περιβαλλοντικά υπεύθυνων τουριστών, οι οποίοι επιδιώκουν την ουσιαστική και «πρόσωπο με πρόσωπο» γνωριμία με τον τόπο μέσω δραστηριοτήτων «ενεργητικού χαρακτήρα» (σε αντίθεση με τον ΟΜΤΔ όπου οι τουρίστες περιορίζονται σε δραστηριότητες «παθητικού χαρακτήρα»).
- 4.** Βιώσιμοι και ανατροφοδοτούμενοι σχεδιασμοί με έμφαση στην προστασία του περιβάλλοντος και στη βιώσιμη συνέργεια του τουρισμού με τον τοπικό κοινωνικό ιστό.

Οι ΜΚΟ, στις περιοχές που αναπτύσσεται ένα εναλλακτικό πρότυπο ανάπτυξης, οφείλουν, αφενός, να παρέμβουν προωθώντας «καλές πρακτικές», αφετέρου όμως - και εδώ έγκειται η δυσκολία - να πείσουν ότι το παράδειγμα των περιοχών με ΟΜΤΔ έχει

και πολλές αρνητικές πλευρές. Ουσιαστικά, καλούνται, σε συνεργασία με τους ΟΤΑ ή και κρατικούς ή επιστημονικούς φορείς, να λειτουργήσουν μακροπρόθεσμα ως φορείς διαπαιδαγώγησης των τοπικών κοινωνιών, ώστε να αποτραπεί μια ανάπτυξη χωρίς βιώσιμο σχεδιασμό, όπως συμβαίνει συχνά στην περίπτωση των περιοχών με ΟΜΤΔ.

Ορισμένα από τα πεδία παρέμβασης των ΜΚΟ στις περιοχές με πρότυπο ανάπτυξης τον Εναλλακτικό Τουρισμό είναι:

- Συμβολή στο σχεδιασμό και στην ανάπτυξη δραστηριοτήτων και υποδομών Εναλλακτικού Τουρισμού.
- Συμβολή στη διαχείριση, στην αξιολόγηση και στον έλεγχο της ανάπτυξης, ώστε να ακολουθεί τα βασικά χαρακτηριστικά ενός Βιώσιμου Τουρισμού.
- Παρεμβάσεις ανάδειξης και προβολής του προορισμού προς τουρίστες με κοινωνικά και περιβαλλοντικά υπεύθυνα συμπεριφορά³⁴.

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΕΛΕΓΧΟΥ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΣΕ ΕΘΝΙΚΑ ΠΑΡΚΑ ΜΕ ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΔΡΑΣΗ³⁵ (ΜΟΜ, ΚΕΡΚΙΝΗ)

■ Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο Σποράδων (Μομ)

Το 1992 ιδρύεται το Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο Αλονήσου Βορείων Σποράδων υπό την αιγίδα του ομώνυμου φορέα. Σκοπός του Φορέα ήταν να συνδυάσει τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και την προστασία των οικοσυστημάτων με την αυξανόμενη οικονομική ανάπτυξη και κοινωνική συνοχή, σύμφωνα με τις αρχές της **βιώσιμης ανάπτυξης**. Στο πλαίσιο αυτής της προσπάθειας εντάσσεται η ζωνοποίηση του πάρκου και η καταγραφή επιτρεπόμενων και απαγορευμένων δραστηριοτήτων ανά ζώνη και υιοθετούνται, επίσης, μια σειρά από δράσεις (διαδικασίες ελέγχου). Ειδικότερα, καταγράφεται η κίνηση των σκαφών και ενημερώνονται τα πληρώματα, καταγράφονται οι παραβάσεις και, σε συνεργασία με τις τοπικές αρχές, επιβάλλονται πρόστιμα με ένορκη κατάθεση και παράσταση στελεχών ως μαρτύρων κατηγορίας.

■ Λίμνη Κερκίνη (Εθνικό Πάρκο και Υγρότοπος Ramsar)

Το 1971 ο υγρότοπος της Λίμνης Κερκίνης είναι ένας από αυτούς που προστατεύονται από τη Διεθνή Σύμβαση Ραμσάρ. Ορισμένες από τις διαδικασίες ελέγχου που υιοθετούνται από διάφορους φορείς (κρατικούς και μη) με σκοπό τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και της ισορροπίας του βιοτόπου αποτελούν: το κέντρο πληροφόρησης που καθορίζει τη διαδρομή που ακολουθούν οι βάρ-

κες, το Υπουργείο Περιβάλλοντος που εγκρίνει, μετά από αίτηση, τη μεταφορά τουριστών από επιχειρηματίες κ.ά. Επίσης, οι παράνομες δραστηριότητες ελέγχονται και διώκονται σε συνεργασία με τις τοπικές αρχές.

Η ισορροπία μεταξύ της ανάπτυξης ανθρώπινων δραστηριοτήτων και προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος (οικοσυστήματος) είναι σημαντικό αλλά, συνάμα, δύσκολο εγχείρημα. Ωστόσο, η επίτευξη της προστασίας και της ανάδειξης του φυσικού περιβάλλοντος σε τέτοιες περιοχές, μέσω της σωστής ενημέρωσης αλλά και των διαδικασιών ελέγχου, δύναται να συμβάλλει στη βιώσιμη αξιοποίηση των φυσικών πόρων και σε πολλαπλά κοινωνικά και οικονομικά οφέλη προς τις τοπικές κοινωνίες, οι οποίες με αυτόν τον τρόπο αποδέχονται το καθεστώς προστασίας και τους όποιους περιορισμούς αυτό μπορεί να συνεπάγεται.

ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΣ

- Συμμετοχικός Σχεδιασμός και Μακροπρόθεσμη Διαχείριση σε όλα τα επίπεδα στις περιοχές με εναλλακτικό πρότυπο ανάπτυξης.
- Προώθηση καλών πρακτικών σε επιχειρήσεις και ΟΤΑ στις περιοχές με πρότυπο τον Οργανωμένο Μαζικό Τουρισμό Διακοπών (περιβαλλοντικά πρότυπα λειτουργίας, βιολογικοί καθαρισμοί, μελέτη φέρουσας ικανότητας).
- Αποφυγή ανάπτυξης υποδομών, υπηρεσιών και δραστηριοτήτων χωρίς παράλληλη πρόνοια για την προβολή και την προσέλκυση κοινωνικά υπεύθυνων τουριστών σε περιοχές με πρότυπο εναλλακτικό τουρισμό.
- Θέληση από την πλευρά των ΜΚΟ να αντιπαρεθεθούν με έργα και δράσεις απέναντι σε πρακτικές που επιβαρύνουν το περιβάλλον και που ακολουθούνται συνήθως σε περιοχές με ΟΜΤΔ.

4

Πολιτικές βιώσιμου τουρισμού και περιβάλλον

4.1

ΤΙ ΕΙΝΑΙ Η ΒΙΩΣΙΜΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ;

Οι αρνητικές κοινωνικές, οικονομικές, πολιτισμικές, οικολογικές επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης σε συνδυασμό με την έντονη κριτική που δέχτηκε το πρότυπο του μαζικού τουρισμού, καλλιέργησαν το έδαφος για μια νέα θεώρηση στην πολιτική του τουρισμού. Μια θεώρηση η οποία δεν θα εστιάζει μόνο στην εξάλειψη των αρνητικών επιπτώσεων, αλλά θα πρέπει να συμβαδίζει με τα χαρακτηριστικά και τις ιδιαιτερότητες του τόπου, εντασσόμενη σε ένα ευρύτερο πλαίσιο στρατηγικής για μια βιώσιμη ανάπτυξη.

Μια **στρατηγική** για τη βιώσιμη ανάπτυξη συνιστά μια δυναμική διαδικασία συνεχούς εξέλιξης και προσαρμογής έως ότου επιτευχθεί η ισορροπία και εστιάζει στον **ισόρροπο συνδυασμό τριών επιμέρους επιδιώξεων:**

- της αποτελεσματικότητας της οικονομίας,
- της κοινωνικής ισότητας και δικαιοσύνης,
- της προστασίας του περιβάλλοντος.

Η **βιώσιμη ανάπτυξη σκιαγραφεί** μια διαδικασία με κύρια χαρακτηριστικά: την προστασία του περιβάλλοντος, την ανάπτυξη όλων των κλάδων της οικονομίας, τη συνεχή ανατροφοδότηση του παραγωγικού ιστού του τόπου, την αυτάρκεια και αυτονομία της τοπικής οικονομίας, την ανάληψη καινοτόμων τοπικών πρωτοβουλιών, την ενθάρρυνση της ενεργούς συμμετοχής και συνεργασίας των κατοίκων στις διαδικασίες ανάπτυξης³⁶.

36. Τσάρτας Π. (1996), *Αειφορική ανάπτυξη και τουρισμός: προβληματισμοί και προτάσεις για ένα διαφορετικό τύπο τουριστικής ανάπτυξης στο Λάσκαρις Κ. (επιμ.), Sustainable Development: θεωρητικές προσεγγίσεις μιας κρίσιμης έννοιας, Παπασωτηρίου, Αθήνα*

Σύμφωνα με τον **Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού**: «η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη ικανοποιεί τις ανάγκες των τωρινών τουριστών και των περιοχών που τους φιλοξενούν και, παράλληλα, προστατεύει και ενισχύει τις ευκαιρίες για το μέλλον. Θεωρείται ότι η ανάπτυξη αυτή οδηγεί στη διαχείριση όλων των πόρων με τέτοιον τρόπο ώστε οι οικονομικές, κοινωνικές και αισθητικές ανάγκες να είναι δυνατό να εκπληρώνονται ενώ, παράλληλα, διατηρείται η πολιτισμική ακεραιότητα, οι ουσιώδεις οικολογικές διαδικασίες, η βιολογική ποικιλότητα και τα συστήματα υποστήριξης της ζωής. Τα προϊόντα τού βιώσιμου τουρισμού είναι προϊόντα που λειτουργούν σε αρμονία με το τοπικό περιβάλλον, την κοινωνία και τους πολιτισμούς, έτσι ώστε αυτά να καρπώνονται όλα τα οφέλη και να μην αποτελούν θύματα τουριστικής ανάπτυξης»³⁷.

Οι βασικές αρχές και οι στόχοι που διέπουν τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη διατυπώθηκαν με τη μορφή Χάρτας για τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη³⁸.

Η αναγνώριση της επιτακτικής ανάγκης επαναπροσδιορισμού της σχέσης τουρισμού-περιβάλλοντος οδήγησε στο να αποτελέει, πλέον, ένα από τα κύρια θέματα πολιτικής με στόχο τόσο την προάσπιση της τουριστικής βιομηχανίας, όσο και την προστασία των πολιτικών και φυσικών πόρων μιας περιοχής.

37. *W.T.O. (1998), Guide for local Authorities on Developing Sustainable Tourism, Madrid*

38. *Βλέπε παράρτημα Β*

4.2

ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΣΕ ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΠΙΠΕΔΟ - ΑΤΖΕΝΤΑ 21

Σε Διεθνές επίπεδο έχει διατυπωθεί ένας σημαντικός αριθμός αρχών, συστάσεων, και ενεργειών που αποβλέπουν στη διαμόρφωση πολιτικών για την ανάπτυξη του τουρισμού και την προστασία του περιβάλλοντος. Οι συστάσεις αυτές δεν έχουν δεσμευτικό χαρακτήρα, με αποτέλεσμα μέχρι σήμερα να μην υφίσταται καμία διεθνής συμφωνία δεσμευτικής μορφής που να αφορά τη σχέση του τουρισμού με την προάσπιση των περιβαλλοντικών πόρων. Ωστόσο, ουσιαστική προσπάθεια προς αυτήν την κατεύθυνση συνιστούν ορισμένες σημαντικές πρωτοβουλίες για την επίτευξη βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης. Η ανάγκη προώθησης του βιώσιμου τουρισμού έχει αναγνωρισθεί και διατυπωθεί σε διεθνές επίπεδο μέσω της Ατζέντας 21.

Η «**Ατζέντα 21**» αποτελεί ένα πρόγραμμα δράσης για την προστασία του περιβάλλοντος και την αναβάθμιση των όρων διαβίωσης των ανθρώπων, που υπεγράφη από τους 178 ηγέτες που πήραν μέρος στην Παγκόσμια Διάσκεψη για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη, η οποία πραγματοποιήθηκε στο Ρίο ντε Τζανέιρο το 1992. Περιλαμβάνει ένα σύνολο δράσεων που πρέπει να αναληφθούν από κυβερνήσεις, διεθνείς οργανισμούς, αναπτυξιακούς φορείς, φορείς του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα και Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις για την επίτευξη βιώσιμης ανάπτυξης.

Βασικά ζητήματα στα οποία επικεντρώνεται η Ατζέντα 21 είναι η πείνα, η υγεία, η ατμοσφαιρική ρύπανση, η αειφόρος γεωργία, η ερημοποίηση, τα επικίνδυνα απόβλητα, η βιοποικιλότητα και η προστασία των οικοσυστημάτων. Στο κείμενο που διατυπώθηκε, ιδιαίτερη μνεία γίνεται για το ρόλο των τοπικών κοινωνιών. Δεδομένου ότι πολλά από τα ζητήματα που ανακύπτουν έχουν την ρίζα τους αλλήλα και την επίλυσή τους σε τοπικό επίπεδο, η αποτελεσματική εφαρμογή των δράσεων της Ατζέντας 21 βασίζεται σε σημαντικό βαθμό στην ενθάρρυνση ενεργούς συμμετοχής της τοπικής κοινωνίας.

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού, αναγνωρίζοντας τον καιρίο ρόλο του τουρισμού ως δραστηριότητα της παγκόσμιας οικονομίας και τις επιπτώσεις που φέρει στο περιβάλλον, συνέταξε, σε συνεργασία με το World Travel and Tourism και το Earth Council, μια «**Ατζέντα 21 για την Ταξιδιωτική και Τουριστική Βιομηχανία**», με στόχο τη λειτουργία του κλάδου με κριτήρια αειφορίας. Στην Ατζέντα καθορίζονται άξονες-δράσεις που απευθύνονται κυρίως στους κρατικούς φορείς τουρισμού και στην τουριστική βιομηχανία.

Οι προτεραιότητες των αρμόδιων κρατικών οργάνων πρέπει να εστιάζουν:

- στην αξιολόγηση του υφιστάμενου θεσμικού και οικονομικού πλαισίου για την επίτευξη αειφόρου τουρισμού
- στο σχεδιασμό ήπιας τουριστικής ανάπτυξης με τη συμμετοχή όλων των εμπλεκόμενων μερών
- στην εκπαίδευση, κατάρτιση και ανταλλαγή τεχνογνωσίας
- στο σχεδιασμό «προϊόντων» αειφόρου τουρισμού
- στη δημιουργία συμμαχιών για την αειφόρο τουριστική ανάπτυξη
- στη συνεχή παρακολούθηση και αξιολόγηση επίτευξης του στόχου

Οι προτεραιότητες της τουριστικής βιομηχανίας πρέπει να είναι:

- η μείωση παραγωγής σκουπιδιών
- η διαχείριση των στερεών και υγρών αποβλήτων
- η μείωση κατανάλωσης νερού
- η εξοικονόμηση ενέργειας
- η μείωση της ρύπανσης από τις μεταφορές
- ο σχεδιασμός προϊόντων και υπηρεσιών με κριτήρια αειφορίας

Στην **Ελλάδα**, εφαρμογή της Ατζέντας 21 για τον τουρισμό έχει πραγματοποιηθεί σε μεμονωμένες περιπτώσεις, ενώ απουσιάζει ένας συνολικός σχεδιασμός σε εθνικό ή τοπικό επίπεδο. Δεδομέ-

νης, αφενός, της πολυσυνθετότητας του τουριστικού φαινομένου, αφετέρου της διάσπασης των αρμοδιοτήτων και του τρόπου οργάνωσης και λειτουργίας των κρατικών μηχανισμών στη χώρα μας, ίσως είναι πιο εύκολη η εφαρμογή της Ατζέντας 21 σε τοπικό επίπεδο³⁹. **Η ενεργός συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας στο όλο εγχείρημα είναι παράγοντας καίριας σημασίας για την επιτυχή επισφράγιση των προσπαθειών.**

ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΤΖΕΝΤΑΣ 21 ΣΤΗΝ ΚΑΛΒΙΑ ΤΗΣ ΙΣΠΑΝΙΑΣ, ΜΕ ΣΤΟΧΟ ΤΗ ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΕΝΟΣ ΘΕΡΕΤΡΟΥ ΣΕ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΥΠΟΒΑΘΜΙΣΗΣ

Αφορά την ανάληψη κοινής πρωτοβουλίας μεταξύ διαφορετικών φορέων και του τοπικού Δήμου, με στόχο το σχεδιασμό και την εφαρμογή μέτρων που θα συνέβαλαν στη συνολική αναβάθμιση του τοπικού «τουριστικού προϊόντος» - το οποίο παρουσίαζε συμπτώματα κορεσμού.

Ο τοπικός Δήμος ανέθεσε την υλοποίηση ενδελικού έρευνας για την καταγραφή της υφιστάμενης κατάστασης της τουριστικής ανάπτυξης στην περιοχή. Τα πορίσματα της έρευνας τέθηκαν σε συστηματική διαβούλευση με τους τοπικούς φορείς, η οποία κατέληξε στη διαμόρφωση ενός Τοπικού Αναπτυξιακού Σχεδίου με στόχο τη βιώσιμη και ελεγχόμενη ανάπτυξη του τουρισμού στην περιοχή. Επιλέχθηκαν έξι θεματικές περιοχές (ποιότητα ζωής, περιβάλλον, πολεοδομία, πολιτισμός, οικονομία, οικολογία) σχετικές με την τοπική ανάπτυξη και αναλή-

φθηκαν, μετά από αποδοχή των κατοίκων της περιοχής, στρατηγικές παρέμβασης σε 10 διαφορετικά πεδία (περιορισμός της εκτεταμένης τουριστικής ανάπτυξης και αποκατάσταση της χερσαίας και παράκτιας ζώνης, αναβάθμιση της ποιότητας ζωής των κατοίκων, διατήρηση της φυσικής και ναυτικής κληρονομιάς, αναβίωση της πολιτισμικής και ιστορικής κληρονομιάς, αναβάθμιση της ποιότητας της Calvia ως τουριστικού προορισμού μέσα από την εδραίωση ενός μοντέλου ανάπτυξης αειφορικού τύπου, βελτίωση των μέσων μαζικής μεταφοράς και προώθηση εναλλακτικών μορφών μετακίνησης, ανάπτυξη συστημάτων διαχείρισης του νερού, της ενέργειας, των ρύπων, επένδυση σε τεχνογνωσία που θα οδηγήσει στην τόνωση της οικονομίας, προώθηση καινοτομιών σε επίπεδο Δήμου και σύμπραξη ιδιωτικής και δημόσιας επενδυτικής δραστηριότητας).

Βασικό χαρακτηριστικό στο όλο εγχείρημα ήταν, πρώτον, η συστηματική, συναινετική και συμμετοχική διαδικασία διαφόρων τοπικών ομάδων σε ένα πρόγραμμα το οποίο κατέληξε σε σημαντικές παρεμβάσεις και αλλαγές της τοπικής τουριστικής υποδομής (κίνητρα σε μικρομεσαίες τουριστικές επιχειρήσεις για ανάληψη επιχειρηματικών δράσεων, πιλοτικό σχέδιο για την προστασία και διατήρηση των ακτών, αναστολή ενεργειών κατασκευής παράκτιων έργων, σχέδιο ανάπλασης της αστικής ζώνης) και, δεύτερον, ο μακροπρόθεσμος και συνεπής σχεδιασμός (1990 έως 2005) από την έρευνα έως την υλοποίηση των έργων.

4.3

ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΣΕ ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

Σε **εθνικό επίπεδο** υπάρχει δυνατότητα μεγαλύτερης ευελιξίας σε ό,τι αφορά τις ενέργειες και τις παρεμβάσεις που μπορούν να πραγματοποιηθούν για τη χάραξη περιβαλλοντικά υπεύθυνης πολιτικής ανάπτυξης του τουρισμού. Σκόπελο στην αποτελεσματικότητα της εφαρμογής των εθνικών πολιτικών αποτελεί η παγκόσμια φύση του τουριστικού φαινομένου, καθώς οι δυνάμεις ζήτησης και προσφοράς που καθορίζουν τις τουριστικές ροές αναπτύσσονται σε διεθνές επίπεδο.

Σε εθνικό πλαίσιο, είναι επιβεβλημένη η ανάληψη συγκεκριμένων πρωτοβουλιών για το σχεδιασμό και την υλοποίηση μιας πολιτικής τουριστικής ανάπτυξης που θα σέβεται απόλυτα τις τοπικές, φυσικές και πολιτιστικές ιδιαιτερότητες. Οι εθνικές πολιτικές για τον τουρισμό επικεντρώνονται, κυρίως, στις προσπάθειες εμπλουτισμού και ποιοτικής αναβάθμισης του προσφερόμενου τουριστικού προϊόντος της εκάστοτε χώρας, **στοχεύοντας**:

- στην άμβλυνση της εποχικότητας
- στη μεγιστοποίηση των ωφελειών
- στην ανανέωση του τουριστικού προϊόντος
- στην ανάδειξη και προστασία του περιβάλλοντος ως τουριστικού πόρου

ΗΝΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ

Το Ηνωμένο Βασίλειο, ήδη από τη δεκαετία του 1990, έχει επεξεργαστεί μια εθνική στρατηγική επίτευξης ισόρροπης ανάπτυξης τουρισμού και περιβάλλοντος. Στόχος είναι η προώθηση και εφαρμογή περιβαλλοντικών πρακτικών, τόσο από τους υπεύθυνους, για τη χάραξη πολιτικής σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο, όσο και από τις τουρι-

στικές επιχειρήσεις. Ανταποκρινόμενες στην εθνική στρατηγική, οι τουριστικές επιχειρήσεις διαμόρφωσαν έναν Κώδικα Περιβαλλοντικών Πρακτικών. Ένας σημαντικός αριθμός camping και caravaning clubs διαμόρφωσαν και υιοθέτησαν έναν Περιβαλλοντικό Κώδικα με στόχο τη χρήση προϊόντων φιλικών προς το περιβάλλον, την προώθηση αποτελεσματικής περιβαλλοντικής διαχείρισης, την εξοικονόμηση ενέργειας, τη χρήση ανακυκλωμένων προϊόντων και υλικών που είναι βιοαποικοδομήσιμα.

Σε **τοπικό επίπεδο**, οι πολιτικές θα πρέπει να στοχεύουν στην ανάδειξη της τοπικής ταυτότητας μέσω μιας διαδικασίας ορθολογικού σχεδιασμού και διαχείρισης που προβλέπει την ενεργό συμμετοχή των ντόπιων. Οι τοπικές κοινωνίες, μέσα από τη σωστή ενημέρωση και εκπαίδευση, μπορούν να ευαισθητοποιηθούν, αποκτώντας ουσιαστικό και ενεργό ρόλο στην προώθηση περιβαλλοντικά βιώσιμων πρακτικών και στην επίτευξη μιας τουριστικής ανάπτυξης υπό προϋποθέσεις.

Οι **προϋποθέσεις** καθορίζονται από τις πολιτικές και ενσαρκώνονται στα μέτρα στρατηγικής στα οποία θα πρέπει να περιλαμβάνονται:

- η θέσπιση αυστηρών κανόνων, ο έλεγχος του τρόπου δόμησης στις τουριστικές περιοχές και η υποκίνηση για κατασκευές ήπιων μορφών ενέργειας (π.χ. βιοκλιματική αρχιτεκτονική)
- η αυστηρή εφαρμογή και τήρηση περιβαλλοντικών προτύπων
- η δημιουργία προστατευτικών ζωνών γύρω από ευαίσθητες, περιβαλλοντικά, περιοχές
- η ευαισθητοποίηση των τουριστών, του τοπικού πληθυσμού, αλλά και των εμπλεκόμενων στον τουριστικό τομέα σε θέματα περιβάλλοντος

ΜΕΝΟΡΚΑ - ΙΣΠΑΝΙΑ

Η Μενόρκα είναι ένα νησί που ανήκει στο ίδιο σύμπλεγμα με τη Μαγιόρκα. Το πρότυπο της τουριστικής ανάπτυξης ήταν επίσης παρόμοιο με αυτό της Μαγιόρκα (μαζικός οργανωμένος τουρισμός). Διαπιστώνοντας ότι ο τρόπος ανάπτυξης του τουρισμού στο νησί μακροπρόθεσμα δεν θα ανταποκρινόταν στα αναμενόμενα οφέλη, οι κάτοικοι αποφάσισαν να διαφυλάξουν το μεγαλύτερο τμήμα του νησιού ως φυσικό πάρκο και να περιορίσουν σημαντικά τις τουριστικές δραστηριότητες σε συγκεκριμένα, μόνο, σημεία γύρω από το νησί. Η Μενόρκα ανακηρύχθηκε σε Πάρκο της Παγκόσμιας Βιόσφαιρας, πολιτική που επέβαλε σημαντικούς περιορισμούς τόσο στην ανάπτυξη οικονομικών δραστηριοτήτων, όσο και υποδομών. Ως αντιστάθμισμα για τις οικονομικές δραστηριότητες που κρίθηκαν ως ασύμβατες, δόθηκαν σημαντικές ενισχύσεις στην τοπική αγροτική παραγωγή και χειροτεχνία για τη διασφάλιση της τοπικής οικονομίας.

Μέσω της πολιτικής αυτής, επιτεύχθηκε η διατήρηση του συγκριτικού πλεονεκτήματος της Μενόρκα, δηλαδή ήπια ανάπτυξη, πληθώρα ελεύθερων χώρων και χώρων πρασίνου, που προσέλκυσαν επιλεκτικό τουρισμό υψηλού εισοδήματος και ειδικού ενδιαφέροντος. Πάνω από το 40% της συνολικής έκτασης του νησιού προστατεύεται και υπάρχουν περιοχές ιδιαίτερης οικολογικής αξίας. Επιπλέον, η Μενόρκα έχει χαρακτηριστεί από αρκετούς ως «ανοικτό μουσείο», διαθέτοντας περισσότερα από 1.000 μνημεία κατοχυρωμένα ως ειδικού ενδιαφέροντος.

Καίριο σημείο της επιτυχίας υπήρξε η βούληση των κατοίκων και η ενεργός συμμετοχή τους στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων και στην υλοποίηση των προσπαθειών.

Το εγχείρημα εφαρμογής βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης εμπειρέχει, συχνά, αρκετές δυσκολίες που πηγάζουν τόσο από την πολυσυνθετότητα του τουριστικού φαινομένου και την αδυναμία συσχέτισης σε τοπικό επίπεδο των εμπλεκόμενων παραγόντων, όσο και των ενδεχόμενων αντιδράσεων και συγκρούσεων που πιθανόν να εγείρει η εφαρμογή τέτοιων πολιτικών.

Ένας σημαντικός αριθμός εργαλείων που έχουν διαμορφωθεί και αφορούν το σχεδιασμό, εφαρμογή και αξιολόγηση των δράσεων, αλλά και την ενθάρρυνση υιοθέτησης περιβαλλοντικά φιλικών πρακτικών, μπορεί να χρησιμοποιηθεί προς την κατεύθυνση βιώσιμης ανάπτυξης.

Στα εργαλεία προάσπισης της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης περιλαμβάνονται:

1. Εκτίμηση Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΕΠΕ): αποτελεί μια διαδικασία αξιολόγησης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων που απορρέουν από οποιαδήποτε ανθρωπογενή δραστηριότητα, τουριστική ή μη, όπως: κατασκευή καταλυμάτων, δημοσίων πλζα, αυτοκινητόδρομων, γηπέδων γκολφ κ.ά. Το εργαλείο εκτίμησης των αρνητικών περιβαλλοντικών επιπτώσεων για κάθε προτεινόμενο έργο είναι η σύνταξη της Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΜΠΕ). Κύριοι σκοποί μιας ΕΠΕ είναι:

- α)** να ενημερώσει τους υπεύθυνους λήψης αποφάσεων για τις αρνητικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις του προτεινόμενου έργου,
- β)** να περιγράψει εναλλακτικές προσεγγίσεις που εξασφαλίζουν την αποφυγή ή τον περιορισμό των περιβαλλοντικών συνεπειών,
- γ)** να ενημερώσει την τοπική κοινωνία και το ευρύτερο κοινό για τη σημασία έγκρισης ενός έργου με σημαντικά αρνητικά αποτελέσματα στο περιβάλλον.

Οι ΜΚΟ μπορούν να συνάψουν συνεργασία με άλλους φορείς ή με μεμονωμένους επιστήμονες (π.χ. περιβαλλοντολόγους, χωροτάκτες, μηχανικούς περιβάλλοντος κ.ά.) ώστε να παρακολουθούν επισταμένα τις συνέπειες στο περιβάλλον από τις ενέργειες που προτείνονται στο εκάστοτε έργο και να αναπτύσσουν παρεμβατικό χαρακτήρα στις περιπτώσεις που κρίνουν σκόπιμο⁴⁰.

2. Περιβαλλοντικός Έλεγχος (ΠΕ)⁴¹: αποτελεί ένα εργαλείο το οποίο παρέχει τη δυνατότητα στις τουριστικές επιχειρήσεις αλλιά και στους φορείς/οργανισμούς να μετρήσουν και να αξιολογήσουν την περιβαλλοντική απόδοσή τους. Στόχος είναι ο εντοπισμός προβλημάτων και η λήψη μέτρων για τον περιορισμό των συνεπειών στο περιβάλλον που απορρέουν από τη λειτουργία τους. Ο ΠΕ παρέχει τη δυνατότητα στις τουριστικές επιχειρήσεις να συμμορφωθούν με τη νομοθεσία, να βελτιώσουν τη δημόσια εικόνα και την ποιότητα των υπηρεσιών τους, να μειώσουν το κόστος λειτουργίας.

Οι ΜΚΟ μπορούν να συγκεντρώσουν στοιχεία για τον αριθμό των τουριστικών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στην περιοχή τους και έχουν υιοθετήσει περιβαλλοντική πολιτική. Για παράδειγμα: αριθμός επιχειρήσεων που έχουν λάβει οικολογική σήμανση, εφαρμόζουν συστήματα εξοικονόμησης πόρων (νερού, ηλεκτρικού ρεύματος κ.ά.), ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (αιολική, ηλιακή), συστήματα επεξεργασίας λυμάτων, ανακύκλωσης, προϊόντα καθαρισμού φιλικά προς το περιβάλλον, προγράμματα εκπαίδευσης του προσωπικού σε θέματα περιβαλλοντικής διαχείρισης και πρακτικής εφαρμογής τους στο πλαίσιο των εργασιακών καθηκόντων.

40. Βλέπε WWF Ελλάς, *Συνήγορος του Πολίτη (2009), Οδηγός για το περιβάλλον: Νομικός Οδηγός, Αθήνα*

41. Βλέπε Παράρτημα Α, ορισμός ΠΕ

3. Εκτίμηση Φέρουσας Ικανότητας: αποτελεί ένα εργαλείο το οποίο χρησιμοποιείται ευρέως προκειμένου να καθοριστεί η ικανότητα μιας περιοχής να «αντέξει» το μέγιστο επίπεδο ανάπτυξης από τον τουρισμό και τις άλλες οικονομικές δραστηριότητες. Δεδομένου ότι υπάρχουν διαφορές ανάμεσα στις δραστηριότητες, ο καθορισμός της φέρουσας ικανότητας αναφέρεται κάθε φορά σε συγκεκριμένη περιοχή και χρήση. Η εκτίμηση της φέρουσας ικανότητας επικεντρώνεται σε τρεις κύριες διαστάσεις: φυσικο-οικολογικές, κοινωνικο-δημογραφικές, πολιτικο-οικονομικές. Οι τρεις άξονες έχουν διαφορετική βαρύτητα, ανάλογα με τον τουριστικό προορισμό στον οποίον αναφέρονται. Οι διαφορές αυτές πηγάζουν από τα χαρακτηριστικά/ιδιαιτερότητες του τόπου, τον τύπο τουρισμού που αναπτύσσεται (παράκτιος, ορεινός κ.ά.), καθώς και από την αλληλεπίδραση τουριστικών δραστηριοτήτων περιβάλλοντος.

Οι ΜΚΟ, σε συνεργασία με άλλους φορείς και εξειδικευμένους επιστήμονες, μπορούν να καθορίσουν το επίπεδο των αποδεκτών ορίων (ανώτατο και κατώτατο) της Φέρουσας Ικανότητας στην περιοχή τους. Λόγου χάριν: αποδεκτό όριο πληθυσμιακής συγκέντρωσης σε βασικές χωρικές μονάδες (πάρκα, μουσεία, αστικό δρόμοι κ.ά.), μέγιστη αποδεκτή απώλεια φυσικών πόρων (νερού, εδάφους κ.ά.) χωρίς να προκαλείται σημαντική υποβάθμιση στις λειτουργίες του οικοσυστήματος ή της βιοποικιλότητας, αποδεκτό επίπεδο μόλυνσης πόρων (αέρα, νερού κ.ά.), πρόκλησης θορύβου, χρήση των δημόσιων εγκαταστάσεων ύδρευσης, ηλεκτρικού ρεύματος, διαχείρισης απορριμμάτων κ.ά.

4. Συστήματα Διαχείρισης επισκεπτών: αποτελούν εργαλεία που θέτουν ως σκοπό τη χωρική και χρονική κατανομή των επισκεπτών, κατά τέτοιο τρόπο ώστε αφενός να προστατεύεται το περιβάλλον, αφετέρου να μην υποβαθμίζεται η τουριστική εμπειρία. Οι δραστηριότητες που προσφέρονται είναι σχεδιασμένες βάσει των αρχών της βιώσιμης ανάπτυξης και υλοποιούνται με τέτοιο τρόπο ώστε να αποφεύγεται η χωρική και χρονική υπερσυγκέντρωση επισκεπτών.

Οι ΜΚΟ μπορούν να προτείνουν πρακτικές που θα συμβάλλουν στην ορθολογική διαχείριση των επισκεπτών, όπως: καθορισμός ανώτατου ορίου επισκεπτών ανά περιοχή/δραστηριότητα, καθορισμός ζωνών άσκησης δραστηριοτήτων, συνοδεία ξεναγών, καταγραφή επισκεπτών, εφοδιασμός επισκεπτών με τον απαραίτητο εξοπλισμό και χάρτες περιήγησης με τις επιτρεπόμενες διαδρομές, σήμανση μονοπατιών, προσδιορισμός χώρων στάθμευσης, λήψη μέτρων ασφαλείας, προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης επισκεπτών, μη επιθυμητές τουριστικές χρονικές περιόδους⁴² (π.χ. περίοδοι αναπαραγωγής διαφόρων ειδών).

5. Δείκτες Βιώσιμου Τουρισμού: αποτελούν εργαλεία που συμβάλλουν στην παρακολούθηση και αξιολόγηση της διαδικασίας εφαρμογής βιώσιμης ανάπτυξης. Έχουν διαμορφωθεί δείκτες και για τις τρεις διαστάσεις της βιώσιμης ανάπτυξης: περιβαλλοντική, κοινωνική, οικονομική. Σε κάθε περίπτωση, η επιλογή των δεικτών διαφοροποιείται βάσει των χαρακτηριστικών της περιοχής, του τύπου τουρισμού και των απαιτήσεων που υπάρχουν. Ωστόσο, υπάρχει ένας αριθμός δεικτών που προτείνονται ως **«δείκτες προτεραιότητας»** και βρίσκουν εφαρμογή στις περισσότερες τουριστικές περιοχές.

Οι ΜΚΟ μπορούν να συγκεντρώσουν στοιχεία που συνιστούν δείκτες βιώσιμης ανάπτυξης όπως: αριθμός τουριστών κατά την πε-

42. *Μη επιθυμητές τουριστικές περίοδοι για μία περιοχή/προορισμό μπορεί να είναι οι περίοδοι κατά τις οποίες αναπαράγονται ορισμένα είδη ζώων (πιτηνών, θηλαστικών κ.λπ.), τα οποία είναι σημαντικά για το οικοσύστημα της περιοχής ή, γενικότερα, για τη βιοποικιλότητα της γης, π.χ. θαλάσσιες χελώνες στον Κόλπο του Λαγανά στη Ζάκυνθο, στο Κοχύλι του Ν. Ηλείας, στο Σφακάκι του Ν. Ρεθύμνης κ.λπ., οι αιγαϊόγλαροι (μεσογειακό είδος γλάρου υπαγόμενο στα εγγύς απειλούμενα είδη), οι οποίοι επιλέγουν ως χώρο φωλιεοποίησής τους τα μικρά νησιά και, στην περίπτωση αυτή, κρίνεται επιτακτική η μείωση στο ελάχιστο της ενόχλησης στις αποικίες ωοτοκίας κατά την περίοδο αναπαραγωγής τους κ.ά.*

ρίοδο αιχμής, μέγιστη πληθυσμιακή πυκνότητα ανά τ.μ. την περίοδο αιχμής, αριθμός παραλιών που έχουν ανοικτή πρόσβαση στο κοινό στο σύνολο των παραλιών της περιοχής, αναλογία κατοικημένων περιοχών προς φυσικές περιοχές (έκταση σε τ.χλμ.), αναλογία τουριστικών καταλυμάτων ανά τ.χλμ., ποσοστό της φυσικής ακτογραμμής που δεν έχει οικοδομηθεί σε μια ζώνη 1 χλμ. στο σύνολο της ακτογραμμής, σχέση κατανάλωσης νερού οικιακής, τουριστικής ή άλλης χρήσης την περίοδο αιχμής κ.ά.

6. Πιστοποίηση και Οικολογική Σήμανση: αποτελεί μια εθελοντική διαδικασία η οποία επιβεβαιώνει ότι μια επιχείρηση, προϊόν, υπηρεσία ή ένα διαχειριστικό σύστημα συμμορφώνεται σε συγκεκριμένες απαιτήσεις που επιβάλλουν οι εθνικοί και διεθνείς κανονισμοί. Βραβεύονται με το οικολογικό σήμα βάσει του αποδεκτού επιπέδου περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Υπάρχουν αναγνωρισμένα Διεθνή, Ευρωπαϊκά και Εθνικά προγράμματα⁴³ έγκυρης οικολογικής σήμανσης και πιστοποίησης, τα οποία παρέχουν σήματα/λογότυπα που σχεδιάζονται με σκοπό να δηλώσουν περιβαλλοντικές, κοινωνικο-πολιτιστικές και οικονομικές πρακτικές βιώσιμου τουρισμού.

Οι ΜΚΟ μπορούν να καταγράψουν τον αριθμό των τουριστικών εγκαταστάσεων που έχουν λάβει οικολογική σήμανση ή εφαρμόζουν συστήματα περιβαλλοντικής διαχείρισης, τον αριθμό των παραλιών που έχουν βραβευθεί με Γαλάζια Σημαία κ.ά.

7. Ευρωπαϊκό Βραβείο για τον Τουρισμό και το Περιβάλλον: υιοθετήθηκε το 1995 από την Ε.Ε. θέτοντας ως **στόχους**:

α) τη δημοσιοποίηση της έννοιας της βιωσιμότητας σε όλους τους οικονομικούς τομείς του τουρισμού, μέσω της ενημέρωσης για

43. Βλέπε Παράρτημα Β, Προγράμματα Οικολογικής Σήμανσης

τους βασικούς κανόνες συμπεριφοράς και τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν,

β) την εδραίωση μόνιμης επικοινωνίας μεταξύ όλων των εμπλεκόμενων ομάδων για την ανάπτυξη του τουρισμού,

γ) τη βράβευση σημαντικού εύρους πολιτικών στο πεδίο του τουρισμού και του περιβάλλοντος.

ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΣ

- Διερευνήστε τους τρόπους υιοθέτησης των αρχών της Ατζέντας 21 για τον τουρισμό στην περιοχή σας.
- Εντοπίστε αν μεμονωμένοι φορείς του δημόσιου ή ιδιωτικού τομέα εφαρμόζουν ήδη την Ατζέντα 21, προκειμένου να αναπτύξετε συνεργασία.
- Οργανώστε μια εκδήλωση ενημέρωσης για τα εργαλεία βιώσιμης ανάπτυξης που μπορούν να εφαρμοστούν σε τοπικό επίπεδο από τους εμπλεκόμενους στον τουριστικό τομέα.
- Οι πολιτικές βιώσιμου τουρισμού που θα υιοθετηθούν θα πρέπει να σχεδιαστούν με εφαρμογή σε μακροπρόθεσμο ορίζοντα. Είναι πιθανό τα βραχυπρόθεσμα αποτελέσματα να μην είναι άμεσα αντιληπτά. Επιπλέον, απαιτείται βάθος χρόνου για την ολοκληρωμένη εφαρμογή μιας πολιτικής.
- Ελέγξτε ώστε η επιλογή των πολιτικών που θα αναπτυχθούν να μην αντιβαίνουν στις αρχές άλλων πολιτικών που εφαρμόζονται ήδη στις λοιπές παραγωγικές δραστηριότητες.
- Αποφύγετε να επιχειρήσετε τη χρήση εργαλείων βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης που απαιτούν εξειδικευμένη γνώση (π.χ. εκτίμηση φέρουσας ικανότητας). Αναθέστε την ενέργεια αυτή σε φορείς που έχουν την απαιτούμενη γνώση (π.χ. Πανεπιστημιακά Ιδρύματα), ώστε να λειτουργήσουν αποτελεσματικά ως εργαλεία.

5

Κοινωνική ευθύνη και βιώσιμος τουρισμός: Ο καθοριστικός ρόλος των διαφορετικών ομάδων συμφερόντων και των τοπικών ΜΚΟ

Με τον όρο κοινωνική ευθύνη περιγράφεται η αυξανόμενη, τις τελευταίες δεκαετίες, τάση για υιοθέτηση πολιτικών και δράσεων που συμβάλλουν στην αντιμετώπιση σημαντικών κοινωνικών, οικονομικών και περιβαλλοντικών θεμάτων που επηρεάζουν την ποιότητα ζωής των πολιτών ή των επισκεπτών μιας περιοχής ή χώρας.

Η αποδοχή της σημασίας της κοινωνικής ευθύνης και η ανάληψη σχετικής δράσης είναι ευθύνη πληθώρας φορέων σε τοπικό, εθνικό και, φυσικά, διεθνές επίπεδο. Τέτοιοι φορείς είναι, ενδεικτικά, οι επιχειρήσεις, τα πολιτικά κόμματα, οι τοπικοί φορείς και οργανώσεις πολιτών κ.ά. Οι φορείς αυτοί αναλαμβάνουν σε μεγάλο βαθμό την ευθύνη να αναπτύξουν δράσεις υποστήριξης και ενίσχυσης του τουρισμού με όρους βιωσιμότητας, συνεργαζόμενοι πάντοτε με άλλες ομάδες ενδιαφερομένων (stakeholders⁴⁴).

Απαραίτητη προϋπόθεση για τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη αποτελεί η υιοθέτηση οργανωμένων δράσεων από το σύνολο των εμπλεκόμενων φορέων-ομάδων συμφερόντων και ο σωστός συντονισμός τους⁴⁵.

44. *Ομάδες συμμετεχόντων ή ενδιαφερόντων (stakeholders): Πρόκειται για άτομα ή ομάδες οι οποίες επηρεάζουν και συγχρόνως επηρεάζονται από μία δραστηριότητα ή δράση κ.λπ. (στην περίπτωση μας από την τουριστική ανάπτυξη)*

45. *G.F.A.N.C. - German Federal Agency for Nature Conservation (1997), Biodiversity and tourism, Frankfurt, Springer - Τσάρτας Π., Σταυρινούδης Θ. (2006), Η εφαρμογή των αρχών της Τοπικής Ατζέντα 21 για τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη λιγότερο ευνοημένων περιοχών. Η περίπτωση των μικρών νησιών του Αιγαίου Πελάγους. Στο «Αειχώρος», τόμος 5, τεύχος 1, σ. 38-57 - Τσάρτας Π., Σκαναβή Κ., Σταυρινούδης Θ., Βατζάκα Α., Γκούμας Α., Κυριακάκη Α., Σβορώνου Ε. (2006), Μεθοδολογικός οδηγός για τη σύνταξη Τοπικών Ατζέντα 21 σε νησιά*

ΠΟΙΕΣ ΕΙΝΑΙ ΟΙ ΟΜΑΔΕΣ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΩΝ ΚΑΙ ΠΟΙΟΣ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥΣ;

Οι **διεθνείς φορείς και οργανισμοί τουρισμού** [π.χ. ο United Nations World Tourism Organization (UNWTO)] διαδραματίζουν καίριο ρόλο καθώς είναι αυτοί που διαμορφώνουν τις βασικές τουριστικές πολιτικές και κατευθύνσεις της τουριστικής ανάπτυξης σε παγκόσμιο επίπεδο, παρέχοντας, ταυτόχρονα, πληροφόρηση και τεχνογνωσία προς τους εθνικούς οργανισμούς τουρισμού και τις τουριστικές επιχειρήσεις⁴⁶.

Οι **εθνικοί και περιφερειακοί φορείς τουρισμού**. Στην Ελλάδα, φορείς αυτής της κατηγορίας είναι: το **Υπουργείο Πολιτισμού και Τουρισμού (www.culture.gr)**, που έχει την κύρια ευθύνη διαμόρφωσης της εθνικής τουριστικής πολιτικής, είναι υπεύθυνο για τις κατευθύνσεις της τουριστικής ανάπτυξης, για την παροχή κινήτρων και, κυρίως, για τη συνεργασία και, εν μέρει, το συντονισμό των υπολοίπων φορέων· ο **Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού (Ε.Ο.Τ., www.eot.gr)**, με κύριο τομέα ευθύνης την προβολή του τουριστικού προϊόντος της χώρας στο εξωτερικό, και η **Εταιρεία Τουριστικής Ανάπτυξης Α.Ε. (www.eta.gr)** που διαχειρίζεται και αξιοποιεί τη δημόσια τουριστική περιουσία, κυριότητας του Ε.Ο.Τ., συμβάλλοντας κατ' αυτόν τον τρόπο στην αναβάθμιση και διαφοροποίηση του ελληνικού τουρισμού· η **«Αγροτουριστική Α.Ε.» (www.agrotour.gr)** που από το 2001 δραστηριοποιείται, μεταξύ άλλων, στην προώθηση ήπιων εναλλακτικών μορφών τουρισμού, στην ανάδειξη της ελληνικής ταυτότητας, των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της ήπιας τουριστικής ανάπτυξης της υπαίθρου και στην ποιοτική αναβάθμιση των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον τομέα των ήπιων μορφών τουρισμού. Στην ίδια κατηγορία μπορούν να ενταχθούν το **Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδος (Ξ.Ε.Ε.)**, ο **Σύνδεσμος των Εν Ελλάδι Τουριστικών και**

46. Κοκκώσης Χ., Τσάρτας Π. (2001), ό.π.

Ταξιδιωτικών Γραφείων (Η.Α.Τ.Τ.Α.), ο **Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων** (Σ.Ε.Τ.Ε.). Όλοι αυτοί οι φορείς έχουν την κύρια ευθύνη της υιοθέτησης και εφαρμογής των πολιτικών που αποβλέπουν στη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη σε εθνικό επίπεδο και, ταυτόχρονα, είναι εκείνοι που θα κινητοποιήσουν τους υπολοίπους φορείς (Κυβερνητικούς και μη) και θα ασκήσουν έλεγχο επί της ορθής εφαρμογής των πολιτικών. Στην ευθύνη τους εντάσσεται, επίσης, η καταγραφή-μέτρηση της τουριστικής δραστηριότητας με παρακολούθηση των μεταβολών της και, κυρίως, η προσπάθεια ερμηνείας τους και αξιοποίησής τους για τον τουριστικό σχεδιασμό. Οι εθνικοί φορείς οφείλουν να αξιολογήσουν την αποτελεσματικότητα των πολιτικών που υιοθετήθηκαν και, όπου αυτό είναι απαραίτητο, να τις τροποποιήσουν⁴⁷.

Οι **τοπικοί φορείς** (τουριστικοί και μη) οφείλουν να προσαρμόσουν και να εξειδικεύσουν αυτές τις πολιτικές, δίνοντας έμφαση στην πρόληψη και στην αντιμετώπιση συγκεκριμένων περιβαλλοντικών προβλημάτων, με ταυτόχρονη ανάληψη της ευθύνης ενημέρωσης των πολιτών και των τοπικών κοινωνικών ομάδων και καλλιέργειας κλίματος-κουλτούρας που θα συμβάλει στην τουριστική ανάπτυξη με όρους και προϋποθέσεις βιωσιμότητας⁴⁸. Στην κατηγορία αυτή, ιδιαίτερα σημαντικός είναι ο ρόλος των **Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης** (Ο.Τ.Α.), των τοπικών αναπτυξιακών εταιρειών και επιτροπών όπως οι **Επιτροπές Τουριστικής Προβολής** που έχουν συσταθεί και λειτουργούν σε επίπεδο Νομού. Η συνεισφορά τους είναι πολύτιμη και απορρέει από την ουσια-

47. *W.T.O. (2003), Evaluating NTO Marketing Activities, W.T.O.-University of Luton. http://www.world-tourism.org/code_ethics/pdf/respons/resp_tour_e.pdf*

48. *Σταυρινούδης Θ., Παρθένης Σ. (2009), Ο ρόλος και η συνεισφορά των τοπικών, περιφερειακών και εθνικών φορέων και οργανισμών στην ανάπτυξη των εναλλακτικών και ειδικών μορφών τουρισμού, στο Σωτηριάδης Μ., Φαρσάρη Ι. (επιμ.), «Εναλλακτικές και ειδικές μορφές τουρισμού: σχεδιασμός, μάρκετινγκ και μάρκετινγκ»*

σική γνώση που διαθέτουν επί των προβλημάτων και των ιδιο-
τεροτήτων που αντιμετωπίζει η περιοχή τους και τη γενικότερη
ευαισθητοποίηση σε θέματα τοπικής ανάπτυξης, προστασίας του
περιβάλλοντος κ.λπ.

Οι **τουριστικές επιχειρήσεις** (π.χ. διεθνείς παραγωγοί ταξιδιών
και τουριστικών πακέτων-tour operator, τουριστικοί πράκτορες,
ξενοδοχειακές επιχειρήσεις) συνιστούν ιδιαίτερα σημαντικό πα-
ράγοντα με κρίσιμο ρόλο. Η από μέρους τους αναγνώριση και απο-
δοχή της ανάγκης για βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη με παράλλη-
λη υιοθέτηση των αρχών και των κανόνων προστασίας του περι-
βάλλοντος και, ιδιαίτερα, των προστατευμένων περιοχών, θεω-
ρείται κρίσιμη στην κατεύθυνση του ορθολογικού τουριστικού σχε-
διασμού. Σχετικός είναι και ο ρόλος των λοιπών επιχειρήσεων
(όχι του πρωτογενούς τουριστικού τομέα) και μεμονωμένων ατό-
μων που συμμετέχουν με καθοριστικό ρόλο στον εθνικό και τοπι-
κό παραγωγικό μηχανισμό⁴⁹.

Τα πολιτικά κόμματα και οι **φορείς πολιτικής εκπροσώπησης**, οι
οποίοι συμμετέχουν ενεργά στη διαμόρφωση της αναπτυξιακής
πολιτικής σε τοπικό ή εθνικό επίπεδο και, ταυτόχρονα, επηρεά-
ζουν/κατευθύνουν την κοινή γνώμη.

Σημαντικός είναι ο ρόλος των **οργανώσεων πολιτών**, ιδιαίτερα
αυτών που δραστηριοποιούνται σε θέματα προστασίας του περι-
βάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς (π.χ. σύλλογοι προ-
στασίας του περιβάλλοντος, σωματεία, ενώσεις).

Οργανωμένα ή μη, κρίσιμη είναι και η συμμετοχή **συγκεκριμένων
ομάδων** του πληθυσμού (π.χ. νέοι, επαγγελματίες συγκεκριμέ-
νων κλάδων) ή ακόμη και μεμονωμένων πολιτών με ιδιαίτερο
κύρος και αποδοχή σε εθνικό ή τοπικό επίπεδο⁵⁰. Ιδιαίτερη ανα-
φορά πρέπει να γίνει στον διαρκώς αυξανόμενο ρόλο των **ΜΚΟ**,

49. *Εκτενέστερη αναφορά για το ρόλο των επιχειρήσεων γίνεται στο κεφάλαιο 9*

50. *Κοκκώσης Χ., Τσάρτας Π. (2001), ό.π.*

ως ιδιαίτερη έκφραση της κοινωνίας πολιτών και εκδήλωση της ανάγκης των πολιτών για ανάπτυξη δράσης στην κατεύθυνση της διατήρησης και βελτίωσης της ποιότητας ζωής τους. Οι ΜΚΟ ασκούν ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στην κατεύθυνση της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, κυρίως μέσα από τις δράσεις τους που σχετίζονται με την προστασία του περιβάλλοντος και ιδιαίτερα των προστατευόμενων περιοχών. Οι δράσεις τους λειτουργούν είτε συμπληρωματικά-ενισχυτικά σε θετικές και ρεαλιστικές πρωτοβουλίες διατήρησης του περιβάλλοντος μέσα από την υιοθέτηση κατάλληλων προτύπων τουριστικής ανάπτυξης, είτε ως αντίβαρο-αντίδραση σε δράσεις οι οποίες επιβαρύνουν το φυσικό περιβάλλον και υποθηκεύουν τη μελλοντική βιώσιμη ανάπτυξη ενός προορισμού και των κατοίκων του. Η ισχύς και ο αυξημένος ρόλος των ΜΚΟ προέρχεται από τα δομικά χαρακτηριστικά τους, όπως η κοινωνική αποδοχή και η συμμετοχή ενεργών πολιτών, η ανεξάρτητη δράση τους, απαλλαγμένη από πολιτικές και οικονομικές εξαρτήσεις και, φυσικά, ο μη κερδοσκοπικός τους χαρακτήρας.

Ο ΡΟΛΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΚΥΡΙΟΙ ΤΟΜΕΙΣ ΔΡΑΣΗΣ ΤΩΝ ΜΚΟ⁵¹

- Δίνουν έμφαση σε θέματα και δράσεις εκπαίδευσης, επιμόρφωσης, ευαισθητοποίησης των πολιτών στον τομέα δραστηριοποίησής τους (π.χ. προστασία περιβάλλοντος) που μακροπρόθεσμα θα συνεισφέρουν σε σημαντικές αλλαγές σε τοπικό και εθνικό επίπεδο.
- Ασκοούν πίεση σε τοπικό ή και εθνικό επίπεδο για τη λήψη αποφάσεων και τη διαμόρφωση πολιτικών που θα ευνοούν την τοπική ανάπτυξη και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των πολιτών, λειτουργώντας ταυτόχρονα ως θεματοφύλακες σε θέματα τήρησης και εφαρμογής του νόμου, εντοπισμού των παρεκκλίσεων και άσκησης πίεσης για τη διόρθωσή τους.
- Αναπτύσσουν ή συμμετέχουν σε πρωτοβουλίες και έρευνες σε πεδία του ενδιαφέροντός τους (π.χ. περιβαλλοντικές και κοινωνικές επιπτώσεις του τουρισμού στις περιοχές υποδοχής).
- Πρωθούν νέες και καινοτόμες δράσεις και αναζητούν τις απαραίτητες χρηματοδοτήσεις από τοπικούς, εθνικούς και διεθνείς φορείς και επιχειρήσεις.
- Αναπτύσσουν συνεργασίες με άλλους τοπικούς ή/και εθνικούς φορείς.

51. Kennedy, K., Dornan D. (2009), *An Overview: Tourism Non-governmental Organizations and Poverty Reduction in Developing Countries*. *Asia Pacific Journal of Tourism Research - United Nations Commission on Sustainable Development Steering Committee (1999)*, *Sustainable tourism: a Non-Governmental Organization perspective. Background Paper #4*

Ειδικά στην περίπτωση του τουρισμού, τις τελευταίες δεκαετίες ο ρόλος των τοπικών ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται άμεσα ή έμμεσα σε θέματα τουρισμού και τουριστικής ανάπτυξης έχει αποκτήσει αυξανόμενη σημασία.

Ο ΡΟΛΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΚΥΡΙΟΙ ΤΟΜΕΙΣ ΔΡΑΣΗΣ ΤΩΝ ΜΚΟ ΠΟΥ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΠΟΙΟΥΝΤΑΙ ΣΕ ΘΕΜΑΤΑ ΑΜΕΣΑ Ή ΕΜΜΕΣΑ ΣΧΕΤΙΖΟΜΕΝΑ ΜΕ ΤΗΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

- Ενημερώνουν και υποκινούν τον εισερχόμενο τουρισμό (τουρίστες) προκειμένου να υιοθετεί συμπεριφορές που συνάδουν με τα περιβαλλοντικά, κοινωνικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά των περιοχών υποδοχής.
- Δραστηριοποιούνται σε εκδόσεις, διάχυση πληροφόρησης και ανάπτυξη εκπαιδευτικών προγραμμάτων σχετικά με τις ενέργειες που απαιτούνται για την επίτευξη της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης.
- Συνεισφέρουν με την εμπειρία τους στην αποτελεσματικότερη λειτουργία τοπικών και εθνικών φορέων σε θέματα τουριστικής ανάπτυξης.
- Εντοπίζουν και «μεταφέρουν» τεχνογνωσία και καλές πρακτικές από άλλες περιοχές στην ίδια ή και σε άλλες χώρες.
- Υποκινούν την ανάπτυξη διαλόγου και ανταλλαγή απόψεων όλων των κοινωνικών εταίρων.
- Υποστηρίζουν δράσεις ένταξης στην τουριστική παραγωγική δραστηριότητα ασθενών κοινωνικών ομάδων και επιδιώκουν τη διατήρηση και αναγέννηση παραδοσιακών δραστηριοτήτων και επαγγελμάτων.
- Συνεισφέρουν σε δράσεις προστασίας των φυσικών πόρων.

Και όλα αυτά γιατί οι ΜΚΟ που άμεσα ή έμμεσα δραστηριοποιούνται σε θέματα τουρισμού, έχουν τους δικούς τους εξειδικευμένους στόχους όπως είναι, για παράδειγμα, η αξιοποίηση του τουρισμού ως βασικού εργαλείου-μέσου για την τοπική ανάπτυξη και την αντιμετώπιση οικονομικών, κοινωνικών, περιβαλλοντικών προβλημάτων. Εστιάζουν στην ενεργοποίηση του τουρισμού, στην κατεύθυνση της ανάπτυξης δεξιοτήτων, δημιουργίας απασχόλησης, βελτίωσης της ποιότητας ζωής των ντόπιων (υποδομές υγείας, μετακίνησης, προστασίας του περιβάλλοντος κ.ά.). Εξαιρετικά σημαντικός είναι ο ρόλος τους στην καλλιέργεια τουριστικής συνείδησης και στην ευαισθητοποίηση επί της σημασίας του τουρισμού για την τοπική ανάπτυξη αλλά, κυρίως, στην ενημέρωση για τους κινδύνους και τις απειλές που μπορεί να κρύβει η «τουριστική ανάπτυξη» και στις δράσεις που πρέπει να αναπτυχθούν για την αποφυγή των προβλημάτων που σχετίζονται με αυτήν^{52, 53}.

52. Kennedy, K., Dornan D. (2009), *ό.π.*

53. United Nations Commission on Sustainable Development Steering Committee (1999), *ό.π.*

ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ Ο.Τ.Α. ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΜΕ ΤΟ ΣΥΛΛΟΓΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΘΑΛΑΣΣΙΑΣ ΧΕΛΩΝΑΣ ΑΡΧΕΛΩΝ

Χαρακτηριστικό παράδειγμα δράσης και συνεργασίας Ενώσεων πολιτών και τοπικών φορέων είναι αυτό της Κρήτης, όπου δύο Δήμοι (Ρεθύμνου και Αρκαδίου) ανέπτυξαν συνεργασία με το Σύλλογο για την Προστασία της Θαλάσσιας Χελώνας ΑΡΧΕΛΩΝ και τοπικές τουριστικές επιχειρήσεις. Σκοπός της συνεργασίας ήταν η ανάπτυξη και η υιοθέτηση μέτρων για την ολοκληρωμένη διαχείριση ακτών οι οποίες εξαιτίας της ανάπτυξης του τουρισμού δέχονται σημαντικές περιβαλλοντικές πιέσεις.

Στο πλαίσιο αυτής της συνεργασίας, ο Σύλλογος ΑΡΧΕΛΩΝ εκπόνησε ένα διαχειριστικό σχέδιο ειδικά για τις παραλίες ωτοκίας της Κρήτης. Μέσα από τη συστηματική συνεργασία με τους τοπικούς φορείς προσφέρει τεχνογνωσία και με διαρκή ενημέρωση λειτουργεί ως σύμβουλος, προτείνοντας πρακτικές λύσεις που αποσκοπούν στη διατήρηση της παράκτιας ζώνης και των θαλασσιών χελωνών.

EUROPEAN CHARTER FOR SUSTAINABLE TOURISM IN PROTECTED AREAS

Χαρακτηριστική περίπτωση επιτυχημένης συνεργασίας πληθώρας φορέων με στόχο τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη σε προστατευόμενες περιοχές είναι το "European Charter for Sustainable Tourism in Protected Areas" (<http://www.european-charter.org>). Η προσπάθεια ξεκίνησε το 1995 από τη EUROPARC Federation και τη "Fédération des Parcs Naturels Regionaux de France". Η ιδιαίτερη σημασία της συνίσταται στην πληθώρα και στη μεγάλη ποικιλία των συμμετεχόντων (partners). Μεταξύ αυτών, περιλαμβάνονται η Γενική Διεύθυνση Περιβάλλοντος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, το Γαλλικό Υπουργείο Τουρισμού, αρκετές ΜΚΟ από την Ευρωπαϊκή Ήπειρο, φορείς προστατευόμενων περιοχών και εκπρόσωποι τουριστικών επιχειρήσεων.

Στόχος των δράσεων που αναπτύχθηκαν ήταν η παροχή υποστήριξης και τεχνογνωσίας αφενός στις αρχές των προστατευόμενων περιοχών και, αφετέρου, στις επιχειρήσεις που προέρχονται ή δραστηριοποιούνται σε αυτές (π.χ. tour operator). Η υποστήριξη συνίσταται στην υιοθέτηση κοινής στρατηγικής, με πρωτεύοντα στόχο την ενίσχυση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, την παροχή υψηλότερης ποιότητας τουριστικών προϊόντων στους επισκέπτες και καλύτερου επιπέδου διαβίωσης στους τοπικούς πληθυσμούς. Μέχρι το 2009, στο δίκτυο που έχει δημιουργηθεί είχαν ενταχθεί περίπου 70 προστατευόμενες περιοχές.

Στο παρακάτω σχήμα παρουσιάζονται οι περιοχές αρμοδιοτήτων των κρατικών φορέων και ανάπτυξης δράσεων των μη κυβερνητικών οργανώσεων, καθώς και οι περιοχές όπου μπορούν να αναπτυχθούν συνέργειες⁵⁴. Είναι προφανές πως κάθε οργανισμός έχει τις αρμοδιότητες και τις δυνατότητές του, όμως η εύρεση κοινών τόπων συνεργασίας μπορεί να διασφαλίσει το συμφέρον των τοπικών κοινωνιών διαχρονικά.

6

Περιβαλλοντικά υπεύθυνα ταξίδια: Οι τουρίστες Ο ρόλος των τοπικών ΜΚΟ στη διαρκή ενημέρωση και πληροφόρηση των τουριστών

6.1

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο σύγχρονος τουρίστας είναι, πλέον, περισσότερο έμπειρος⁵⁵ αθλητά και ενημερωμένος, πληροφορημένος σε ζητήματα τουριστικής και περιβαλλοντικής συμπεριφοράς και διαχείρισης από ό,τι στο παρελθόν. Οι συνέπειες από την απομάκρυνσή του από τη φύση εξαιτίας του αστικού τρόπου ζωής, ερμηνεύουν την τάση που επικρατεί για αύξηση της ζήτησης για ταξίδια κοντά στο φυσικό περιβάλλον, όπου ο τουρίστας ενεργά και με σεβασμό αλληλεπιδρά με τη φύση. Παράλληλα, η ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών - όπως το διαδίκτυο - και η εκπαίδευση έχουν συμβάλει στην αφύπνιση του σύγχρονου τουρίστα και στο γεγονός ότι αποδέχεται πια έναν ενεργό και υπεύθυνο ρόλο κατά τη διάρκεια της τουριστικής του εμπειρίας.

Είναι αναγκαίο, λοιπόν, ο τουρίστας, ως κυρίαρχος παράγοντας του τουριστικού κυκλώματος, να αναγνωρίσει πλέον τη σημασία και τον αντίκτυπο των επιλογών του κατά τη διάρκεια ενός ταξιδιού στο περιβάλλον του προορισμού τον οποίον επισκέπτεται.

TRAVELPANDA

Ο οργανισμός Travelpanda (<http://travel.panda.org/en/>), σε συνεργασία με το διεθνές WWF, δίνει τη δυνατότητα σε κάθε ενδιαφερόμενο που πρόκειται να ταξιδέψει να υπολογίσει το αποτύπωμά του, τον αντίκτυπο που θα έχει το ταξίδι του στο περιβάλλον (σε όρους εκπομπών CO²), ενώ, παράλληλα, προσφέρει εναλλακτικούς τρόπους μετακίνησης ώστε να μειωθεί στο ελάχιστο η επιβάρυνση αυτή. Επιπλέον, υπολογίζοντας την ποσότητα των εκπεμπόμενων ρύπων (με διεθνώς αναγνωρισμένα κριτήρια) δίνει την ευκαιρία στον ταξιδιώτη να συνεισφέρει ένα μικρό ποσό - ανάλογο πάντα της επιβάρυνσης της μετακίνησης στο περιβάλλον - το οποίο θα διατεθεί από τον οργανισμό Climate Friendly (www.climatefriendly.com) σε προγράμματα τα οποία, ουσιαστικά, συμβάλλουν στη διαχείριση του φαινομένου του θερμοκηπίου και σε έρευνες και πρωτοβουλίες για τη στήριξη μιας βιώσιμης ανάπτυξης.

Ως υπεύθυνος τουρισμός θα μπορούσε να θεωρηθεί ο τουρισμός ο οποίος αποφέρει οφέλη σε τοπικό επίπεδο, επιβαρύνοντας στον ελάχιστο δυνατό βαθμό το περιβάλλον και την τοπική κοινωνία. Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού το 1999, αναγνωρίζοντας την αναγκαιότητα της βιώσιμης ανάπτυξης, καθόρισε τον Παγκόσμιο Κώδικα Ηθικών Αρχών⁵⁶ για τον τουρισμό οι οποίες, ανάμεσα στα άλλα, αναφέρονται και στην υποχρέωση που έχουν όλοι για προάσπιση του φυσικού περιβάλλοντος με σκοπό την επίτευ-

56. <http://www.sete.gr/files/Media/KwdikasgiaTourismo.pdf>

ξη μιας υγιούς, συνεχόμενης και βιώσιμης τουριστικής και οικονομικής ανάπτυξης. Όλες οι μορφές τουριστικής ανάπτυξης που συντελούν στη διάσωση σπάνιων και πολύτιμων πόρων και ειδικότερα του νερού και της ενέργειας και στην αποφυγή όσο είναι δυνατόν άσκοπης σπατάλης, πρέπει να έχουν προτεραιότητα και να ενθαρρύνονται από τις εθνικές, περιφερειακές και τοπικές δημόσιες αρχές.

Πέρα από τα κεντρικά και διεθνή όργανα Τουρισμού, πολλοί είναι εκείνοι οι φορείς - όπως οι ΜΚΟ - οι οποίοι αναλαμβάνουν την ανάπτυξη Κωδίκων Περιβαλλοντικής Συμπεριφοράς για τα Ταξίδια και τον Τουρισμό⁵⁷. Στόχος είναι η ανάπτυξη κατευθυντήριων γραμμών σχετικά με την επιρροή στο περιβάλλον και ενημέρωση αναφορικά με τις δραστηριότητες των επιχειρήσεων, των δημοσίων φορέων που συνδέονται με τον τουρισμό, των επαγγελματιών Ενώσεων, των κατοίκων ενός προορισμού και, βέβαια, των τουριστών.

Η εφαρμογή τους σίγουρα είναι εθελούσια και συνεπικουρείται από εργαλεία διαχείρισης - όπως είναι τα εγχειρίδια συμπεριφορών και η παράθεση παραδειγμάτων καλής πρακτικής.

Ακολουθεί το χαρακτηριστικό παράδειγμα ενός Οδηγού του υπεύθυνου τουρίστα για την περιοχή των χωρών που βρίσκονται στον Ειρηνικό Ωκεανό.

Ο ΚΩΔΙΚΑΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΕΙΡΗΝΙΚΟΥ ΩΚΕΑΝΟΥ (ΝΕΑ ΖΗΛΑΝΔΙΑ)⁵⁸

Α. ΜΑΘΕ ΓΙΑ ΤΗ ΧΩΡΑ ΠΟΥ ΕΠΙΣΚΕΠΤΕΣΑΙ ΚΑΙ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ ΤΗΣ

- Θυμήσου πως κάθε χώρα στον Ειρηνικό είναι μοναδική
- Μάθε για τα τοπικά θρησκευτικά και κοινωνικά έθιμα
- Να ντύνεσαι και να συμπεριφέρεσαι με σεβασμό, ειδικά σε μικρά χωριά και χώρους θρησκευτικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος
- Μάθε κάποιες λέξεις-κλειδιά της τοπικής γλώσσας
- Να σέβεσαι την αξιοπρέπεια και την ιδιωτική ζωή των άλλων (π.χ. ρώτα πριν βγάλεις φωτογραφίες)
- Απευθύνσου στο κέντρο επισκεπτών του προορισμού κατά την άφιξή σου, προκειμένου να λάβεις τις απαραίτητες πληροφορίες που πρέπει να γνωρίζεις

Β. ΕΛΑΧΙΣΤΟΠΟΙΗΣΕ ΤΟ ΜΕΓΕΘΟΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟΥ ΣΟΥ ΑΠΟΤΥΠΩΜΑΤΟΣ

- Ανακύκλωσε όποτε είναι δυνατόν
- Χρησιμοποίησε ξανά τα μπουκάλια και τις πλαστικές σακούλες
- Ελαχιστοποίησε την κατανάλωση νερού και ενέργειας
- Επίλεξε περιβαλλοντικά υπεύθυνους tour operators

Γ. ΠΡΟΣΤΑΤΕΨΕ ΤΟΥΣ ΚΟΡΑΛΛΙΟΓΕΝΕΙΣ ΥΦΑΛΟΥΣ

- Μην αγοράζεις προϊόντα τα οποία:
 - έχουν κατασκευαστεί από κοράλλια,
 - έχουν θέσει σε κίνδυνο ζώα ή φυτά
- Μην στέκεσαι πάνω στον κοραλλιογενή ύφαλο
- Μην αφαιρείς τμήματα του υφάλου

Δ. ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΕ ΤΙΣ ΤΟΠΙΚΕΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ

- Αγόρασε τοπικά προϊόντα και αντικείμενα τέχνης
- Προτίμησε το φαγητό από τοπικά και όχι από εισαγόμενα προϊόντα
- Υποστήριξε τους τοπικούς tour operators και επέλεξε κατάλυμα ιδιοκτησίας τοπικών επιχειρηματιών
- Εάν επιθυμείς να δωρίσεις χρήματα, επέλεξε συλλογικές πρωτοβουλίες

Ε. ΠΛΗΡΩΣΕ ΣΕ ΔΙΚΑΙΕΣ ΤΙΜΕΣ

- Τα παζάρια μπορεί να μην είναι η κατάλληλη συμπεριφορά
- Αν η τιμή είναι διαπραγματεύσιμη, πλήρωσε την τιμή που είναι δίκαιη για τον παραγωγό και τον έμπορο

ΣΤ. ΣΚΕΨΟΥ ΤΙΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ ΣΟΥ

- Να θυμάσαι πάντα ότι είσαι φιλοξενούμενος και να συμπεριφέρεσαι με σεβασμό
- Επίλεξε ασφαλές και υπεύθυνο sex
- Φρόντισε το ταξίδι σου να είναι μια θετική εμπειρία τόσο για σένα όσο και για τους ανθρώπους της χώρας που επισκέπτεσαι

ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ ΠΟΥ ΜΠΟΡΟΥΝ ΝΑ ΑΝΑΛΑΒΟΥΝ ΟΙ ΤΟΠΙΚΕΣ ΜΚΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΚΑΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ ΤΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ

6.2

Τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα, και χάρη στη δραστηριοποίηση μεγάλων και μικρών ΜΚΟ, έχουν γίνει σημαντικές προσπάθειες για τη διατύπωση και προώθηση Οδηγών ορθής συμπεριφοράς οι οποίοι αφορούν σε τουρίστες-επισκέπτες σε περιοχές οι οποίες παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον λόγω του φυσικού, κοινωνικού και πολιτιστικού περιβάλλοντός τους.

Η δράση των τοπικών ΜΚΟ δεν είναι απαραίτητο να περιορίζεται στα στενά όρια του προορισμού. Η εξέλιξη της τεχνολογίας και ειδικά του διαδικτύου διασφαλίζει τη διεύρυνση της ακτίνας δράσης της με χαμηλό κόστος, σε τέτοιο βαθμό και με τέτοιον τρόπο ώστε να είναι εφικτή η προσέγγιση και η ενημέρωση του τουρίστα πολύ πριν αυτός φτάσει στον προορισμό ή ακόμα και πριν αποφασίσει ποιον προορισμό θα επισκεφθεί.

Η σωστή και έγκαιρη ενημέρωση του τουρίστα μπορεί να διασφαλίσει μια πιο ορθολογική συμπεριφορά, με γνώμονα το σεβασμό για τον προορισμό που επισκέπτεται, καθώς όσο πιο πολύ κάποιος γνωρίζει και εμπλέκεται με έναν προορισμό, τόσο πιο εύκολα θα μπορεί να θεωρήσει τον εαυτό του κομμάτι του - άρα και να συνειδητοποιήσει τις ευθύνες του απέναντί του.

Πέρα από το διαδίκτυο, η συνεργασία μιας ΜΚΟ με τουριστικούς πράκτορες οι οποίοι δεσμεύονται σε πρακτικές στήριξης της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης μπορεί να διασφαλίσει έναν ακόμα δίαυλο επικοινωνίας με τους τουρίστες κατά την προώθηση και διανομή του τουριστικού προϊόντος (π.χ. ενός προορισμού).

Κατά την άφιξη και διαμονή τού τουρίστα στον προορισμό, ο ρόλος μιας οργάνωσης πολιτών γίνεται πιο περίπλοκος και απαιτείται να είναι πιο ενεργός. Αναλαμβάνει να παρουσιάσει με σαφήνεια και υπευθυνότητα πληροφορίες για τη συμπεριφορά και τη συνεργασία τού τουρίστα σε θέματα προστασίας και διαχείρισης του περιβάλλοντος.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι αυτό που ακολουθεί και αναφέρεται σε έναν κώδικα συμπεριφοράς τον οποίο θα πρέπει να ακολουθούν οι επισκέπτες στους Υγρότοπους του Δέλτα του Αξιού.

ΟΔΗΓΟΣ ΚΑΛΟΥ ΕΠΙΣΚΕΠΤΗ ΣΤΟΥΣ ΥΓΡΟΤΟΠΟΥΣ ΤΟΥ ΔΕΛΤΑ ΑΞΙΟΥ⁵⁹

- Αφήστε το αυτοκίνητο και περπατήστε όσο μπορείτε...
- Επισκεφθείτε τα μουσεία και τα κέντρα ενημέρωσης. Η γνώση για τον οικολογικό και πολιτισμικό πλούτο του υγρότοπου είναι εργαλεία για την προστασία του και ουσιαστικός παράγοντας για τη γνωριμία σας μαζί του.
- Όταν απολαμβάνετε μια βόλτα στη φύση, καλό είναι να είστε εφοδιασμένοι με μια σακούλα για τα απορρίμμάτά σας...
- Ενημερωθείτε από τις αρμόδιες αρχές και τηρείστε τις προστατευτικές διατάξεις για την περιοχή του υγρότοπου.
- Αποφεύγετε να κόψετε φυτά, καθώς, εν αγνοία σας, μπορεί να κόψετε ένα από τα σπάνια και προστατευόμενα φυτά της περιοχής.
- Αν είστε ψαράδες, σας ενημερώνουμε ότι το ψάρεμα επιτρέπεται μόνο κατά τη διάρκεια ορισμένης περιόδου και σύμφωνα με τις ειδικές διατάξεις τις οποίες οφείλετε να γνωρίζετε.

- Σε περίπτωση που αντιληφθείτε οποιαδήποτε παράνομη δραστηριότητα εις βάρος του φυσικού περιβάλλοντος, ειδοποιείτε αμέσως το Κέντρο Πληροφόρησης του Αξιού (2310-792293).
- Για τα αναμνηστικά σας δώρα και τις γαστρονομικές απολαύσεις σας προτιμήστε τα τοπικά προϊόντα. Ενισχύετε, έτσι, την τοπική κληρονομιά και κρατάτε ζωντανή την ανάμνηση της περιήγησής σας.
- Γίνετε μέλος του WWF Ελλάς. Δυναμώστε τη φωνή και το έργο της οργάνωσης που δίνει δυναμικότητα παρόν στον αγώνα για την προστασία της ελληνικής φυσικής κληρονομιάς. Ενημερωθείτε για τη δράση του WWF και κάντε καθημερινή πράξη την επιθυμία σας για ένα καλύτερο αύριο.

Όπως είναι εμφανές, η δημιουργία ενός κώδικα συμπεριφοράς για τους τουρίστες θα πρέπει να συμβαδίζει με τις ανάγκες/ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της εκάστοτε περιοχής και, βέβαια, τους στόχους που έχει θέσει η ΜΚΟ (ή ένας τοπικός φορέας σε συνεργασία με κάποια ΜΚΟ) προκειμένου να υπάρχει σωστή διαχείριση και προστασία του περιβάλλοντος και της τοπικής κοινωνίας.

Μια ΜΚΟ που ενδιαφέρεται να εμπλακεί ενεργά αλλά και διακριτικά στη διαχείριση των τουριστικών επισκέψεων και δραστηριοτήτων θα πρέπει να φροντίσει ώστε να επικοινωνήσει αποτελεσματικά τα μηνύματα που επιθυμεί.

Το πρώτο βήμα, λοιπόν, σε αυτήν την επικοινωνία μπορεί να επιτευχθεί μέσα από ενημερωτικά φυλλάδια και Οδηγούς οι οποίοι θα μπορούν να μοιράζονται στους τουρίστες-επισκέπτες. Παράλληλα, η δημιουργία σημείων πληροφόρησης - ιδιαίτερα κοντά σε αξιοθέατα περιβαλλοντικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος - είναι

καθοριστικής σημασίας για την ενδυνάμωση της παρουσίας μιας ΜΚΟ σε έναν προορισμό.

Σε κάθε περίπτωση, θα πρέπει να θυμόμαστε πως στην πλειοψηφία τους οι τουρίστες δεν είναι ειδικοί ή πλήρως ενημερωμένοι σε θέματα περιβαλλοντικής συμπεριφοράς. Είναι υποχρέωση και της ΜΚΟ (ανάμεσα σε άλλους φορείς) να προσφέρει την πληροφόρηση με τρόπο εύληπτο και σαφή και, προπάντων, όχι κουραστικό αλλά ευχάριστο και όσο γίνεται διαδραστικό.

Όπως φαίνεται και από τον Οδηγό Καλού Επισκέπτη στους Υγρότοπους του Αξιού του WWF Ελλάς, ο πρωταρχικός στόχος είναι να γίνει σαφής η ιδιαιτερότητα του προορισμού και η ευθύνη που φέρει ο τουρίστας κατά τη διάρκεια της επίσκεψής του. Είναι καλό σε έναν σύντομο και ευχάριστο Οδηγό να συμπεριλαμβάνονται πληροφορίες οι οποίες δίνουν μια γενικότερη εικόνα του πλούτου των περιβαλλοντικών στοιχείων της περιοχής, των ευαίσθητων οικοσυστημάτων τα οποία ενδεχομένως υπάρχουν και των περιοχών τις οποίες ο τουρίστας μπορεί ελεύθερα ή υπό όρους να επισκεφθεί.

Παράλληλα, ο τουρίστας θα πρέπει ξεκάθαρα να ενημερώνεται για τα όρια που πρέπει να έχει η συμπεριφορά του ώστε να μειωθεί στο ελάχιστο το οικολογικό του αποτύπωμα κατά την επίσκεψή του (π.χ. αποφυγή δυνατών θορύβων, ψάρεμα μόνο κατά τις επιτρεπόμενες εποχές, αποκομιδή των απορριμμάτων του κ.λπ.).

Είναι χρήσιμο ο τουρίστας να γνωρίζει πώς πρέπει να συμπεριφερθεί και σε ποιους φορείς να απευθυνθεί σε περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης (π.χ. αν εντοπίσει μια πυρκαγιά, οποιαδήποτε παράνομη δραστηριότητα κ.ά.). Έχοντας τη γνώση αυτών, ο τουρίστας συνειδητοποιεί καλύτερα πώς μπορεί ενεργά να λάβει μέρος στην προστασία των προορισμών που επισκέπτεται και πώς η ευθύνη αυτή είναι και στα δικά του χέρια.

Η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη ενός προορισμού θεμελιώνεται όταν υπάρχει η στήριξη των τοπικών φορέων, κοινωνιών, ομάδων και επιχειρηματιών. Σε κάθε περίπτωση, η ενεργή παρουσία του τουρίστα δεν θα πρέπει να εξαντλείται μόνο σε θέματα του φυσικού περιβάλλοντος. Αντίθετα, αυτά θα πρέπει να συνδέονται άρρηκτα με τη στήριξη των τοπικών οικονομιών και κοινωνιών. Εξάλλ-

λου, οι ντόπιοι κάτοικοι είναι εκείνοι που άμεσα δέχονται τις επιπτώσεις της τουριστικής κίνησης σε οικονομικό, περιβαλλοντικό, κοινωνικό και πολιτιστικό επίπεδο.

Συνεπώς, και εφόσον μια ΜΚΟ οφείλει να στηρίζει την τοπική κοινωνία και οικονομία, μπορεί να συμπεριλάβει στα μηνύματά της προτάσεις και δράσεις οι οποίες κινούνται προς αυτήν την κατεύθυνση.

Πιο συγκεκριμένα, η προτροπή προς τους τουρίστες να αγοράζουν και να καταναλώνουν τοπικά προϊόντα (τα οποία έχουν παραχθεί νόμιμα και με σεβασμό στην τοπική κοινωνία) ενισχύει σε πρώτο επίπεδο την τοπική οικονομία και, κατά συνέπεια, διασφαλίζει τη συνέχιση κάποιων παραδοσιακών πρακτικών οι οποίες είναι κομμάτι του κοινωνικού και πολιτιστικού ιστού του προορισμού (παραδοσιακές τεχνικές, παραδοσιακή γαστρονομία κ.ά.).

Σε κάθε περίπτωση, θα πρέπει να ενισχύεται η νόμιμη συμπεριφορά και ο σεβασμός στο τοπικό σύστημα αξιών για αποφυγή εντάσεων στις σχέσεις μεταξύ ντόπιων και τουριστών.

Τέλος, ιδιαίτερη αξία έχει η εδραίωση μιας όσο το δυνατόν μακροχρόνιας σχέσης του προορισμού με τον επισκέπτη-τουρίστα όχι μόνο για οικονομικούς λόγους (π.χ. αύξηση, διαχρονικά, των εσόδων από τους επαναλαμβανόμενους τουρίστες), αλλά, κυρίως, για λόγους στήριξης του προορισμού και μετά το τέλος του ταξιδιού του. Συγκεκριμένα, μια ΜΚΟ, ανάλογα με το μέγεθός της, τους οικονομικούς της πόρους αλλά και τη δικτύωσή της μέσα από συγκεκριμένους οδηγούς και ιστότοπους, μπορεί να προσφέρει πληροφορίες για το πώς ο τουρίστας μπορεί να γίνει ενεργό μέλος της ακόμα και αφού έχει επιστρέψει στον τόπο διαμονής του, πώς μπορεί να συμβάλει οικονομικά στις δράσεις της, πώς μπορεί να διαφημίσει τον προορισμό στον τόπο προέλευσής του ενημερώνοντας και άλλους δυνητικούς επισκέπτες για τις δράσεις που αναπτύσσονται στον προορισμό, τις ιδιαιτερότητές του και τις ανάγκες του. Μπορεί να προσφέρει ενημέρωση για έργα ανάπτυξης της τοπικής κοινότητας στα οποία θα μπορούσε ο τουρίστας να συμμετέχει είτε με τη μορφή οικονομικής συνδρομής είτε εθελοντικά σε ενδεχόμενη δεύτερη επίσκεψή του, καθώς και πληροφορίες για το δίκτυο των φορέων και άλλων ΜΚΟ με τις οποίες συνεργάζεται.

6.3

ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕΤΑΞΥ ΜΚΟ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΦΟΡΕΩΝ/ΟΜΑΔΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΛΥΤΕΡΗ ΚΑΙ ΠΙΟ ΑΜΕΣΗ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ ΤΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ

Ένα από τα κυρίαρχα χαρακτηριστικά της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης είναι η ανάπτυξη συνεργειών ανάμεσα στους εμπλεκόμενους τοπικούς φορείς στην τουριστική δραστηριότητα. Το ζητούμενο είναι να εκπροσωπούνται όσο το δυνατόν καλύτερα και πιο δίκαια όλες οι ομάδες συμφερόντων οι οποίες συνδέονται με έναν προορισμό. Ο απαιτητικός ρόλος μιας τοπικής ΜΚΟ συχνά συνδέεται και με την ικανότητά της να συνεργάζεται με άλλους τοπικούς φορείς και ομάδες προς όφελος του περιβάλλοντος και της κοινωνίας ενός προορισμού. Όπως είναι λογικό, όσοι περισσότεροι φορείς συνεργάζονται, τόσο πιο ολοκληρωμένη είναι η προσέγγιση σε ζητήματα που αφορούν τον προορισμό και, συνεπώς, και πιο αποτελεσματική η κάθε πρωτοβουλία. Η προσέγγιση των τουριστών δεν είναι πάντα εύκολη. Χρειάζονται άτομα και χρόνος να διατεθεί προκειμένου να πειστεί ο τουρίστας να αναλάβει δράση για την προστασία ενός προορισμού. Πέρα από την παροχή πληροφοριών, θα πρέπει να υπάρχει η δυνατότητα συμμετοχής σε διαδραστικές δραστηριότητες οι οποίες θα είναι πιο ευχάριστες και θα έχουν κάποια εκπαιδευτική σημασία (πάντα ανάλογα με την ηλικία και τα χαρακτηριστικά των τουριστών στους οποίους απευθυνόμαστε, αλλά και με βάση τα χαρακτηριστικά του προορισμού).

ΜΟΜ - ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΗΣ ΦΩΚΙΑΣ MONACHUS MONACHUS - ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟΥ⁶⁰

Η Μομ προσφέρει ένα καλοκαιρινό πρόγραμμα ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης σε τουρίστες οι οποίοι ενδιαφέρονται να προσφέρουν την εθελοντική τους εργασία σε επισκέπτες της περιοχής των Σποράδων κατά τη διάρκεια «ενεργών διακοπών». Κύριο καθήκον τους είναι η ενημέρωση των χιλιάδων επισκεπτών του θαλάσσιου πάρκου και της ευρύτερης περιοχής σε θέματα που αφορούν το απειλούμενο είδος και το περιβάλλον.

Με τις δράσεις της, η Μομ έχει καταφέρει τα τελευταία χρόνια όχι απλά να ενημερώνει τους τουρίστες για την ιδιαιτερότητα και σημασία της ύπαρξης της φώκιας στην περιοχή των Σποράδων, αλλά δίνει την ευκαιρία να εμπλέκονται οι ενδιαφερόμενοι ενεργά, αναλαμβάνοντας προσωπική εθελοντική δράση σε προγράμματα προστασίας και φροντίδας της φώκιας με παράλληλη τουριστική και εκπαιδευτική δραστηριότητα.

Η συνεργασία διαφόρων ειδικών σε ανάλογα θέματα (περιβάλλοντος, πολιτισμού, marketing κ.λπ.) μπορεί να αποφέρει τα καλύτερα δυνατά αποτελέσματα για την ανάδειξη του τουρίστα σε κύριο φορέα προστασίας και διαχείρισης του περιβάλλοντος.

ΕΤΑΙΡΙΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΡΕΣΠΩΝ⁶¹

- Με τη βοήθεια ομάδας επιστημόνων και τη συνεργασία ελληνικών και διεθνών ΜΚΟ, επιμελείται και στηρίζει προγράμματα προστασίας ενδημικών ειδών στην περιοχή (π.χ. Αργυροπελεκάνος, πέστροφα).
- Εκπονεί το πιλοτικό πρόγραμμα για την αποκατάσταση των υγρών λιβαδιών της Μικρής Πρέσπας.
- Στο πλαίσιο της περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης των επισκεπτών και του τοπικού πληθυσμού, η ΕΠΠ ίδρυσε τα πρώτα κέντρα πληροφόρησης σε εθνικό δρυμό, τα οποία παρέχουν πληροφοριακό υλικό για τη γεωγραφία, την ιστορία, το φυσικό και κοινωνικο-οικονομικό περιβάλλον της Πρέσπας και αποτελούν ισχυρό παράγοντα ενίσχυσης του τουρισμού. Τη λειτουργία των κέντρων έχουν αναλάβει νέοι της περιοχής οι οποίοι εκπαιδεύονται από την ΕΠΠ προκειμένου να απασχοληθούν ως επαγγελματίες οικοξεναγοί.
- Η ΕΠΠ ενδιαφέρεται για την ανάδειξη της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής και τη στήριξη της βιολογικής καλλιέργειας. Γι' αυτόν το λόγο, τα γραφεία της στεγάζονται σε υποδειγματικά ανακαινισμένο παραδοσιακό κτίριο, ενώ τα δύο κέντρα πληροφόρησης διαθέτουν ποσότητες βιολογικά παραγόμενων προϊόντων στους ενδιαφερόμενους επισκέπτες.

Η σημασία του εγχειρήματος της Εταιρίας Προστασίας Πρεσπών έγκειται στο γεγονός ότι η προσέγγιση σε θέματα περιβάλλοντος και τουριστικής δραστηριότητας είναι πολύπλευρη (συνεργασία φορέων και επιστημονικών ομάδων) και εστιάζει στη σύνθεση και στήριξη όλων εκείνων των χαρακτηριστικών της τουριστικής δραστηριότητας που τη διαφοροποιούν με όρους βιώσιμης ανάπτυξης (εστίαση στην παράδοση, στο σεβασμό προς το περιβάλλον κ.ά.).

Ακολουθεί μια λίστα με ιστοσελίδες οι οποίες θα σας βοηθήσουν να έχετε πιο πλήρη πληροφόρηση για δράσεις και πρωτοβουλίες οι οποίες μπορούν να συμβάλουν στην καλύτερη οργάνωση και λειτουργία της ομάδας σας.

Παράλληλα, μπορείτε να βρείτε φορείς και οργανισμούς με τους οποίους θα μπορούσατε να ανταλλάξετε τις εμπειρίες σας και να συνεργαστείτε.

- http://www.transitionsabroad.com/listings/travel/responsible/responsible_travel_handbook.pdf
- <http://www.ethicaltraveller.org/>
- <http://assets.panda.org/custom/flash/fishdish/index.html>
- http://www.world-tourism.org/code_ethics/pdf/languages/Greece.pdf
- <http://www.sustainabletable.org/home.php>

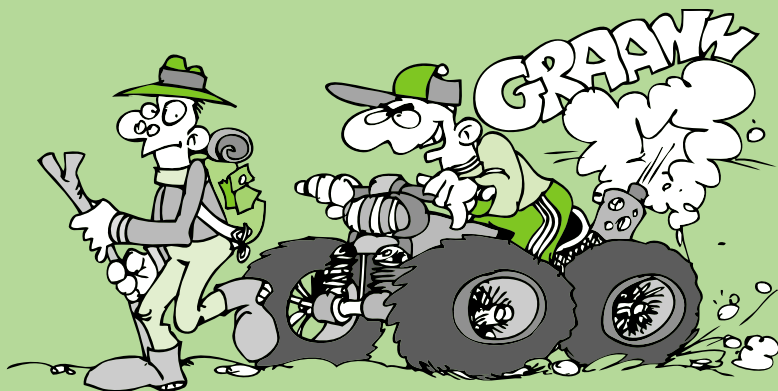
Τέλος, στο παράρτημα Β του οδηγού μπορείτε να βρείτε πληροφορίες για το Πράσινο διαβατήριο και το πρόγραμμα του WWF για τη Μεσόγειο. Αποτελούν κώδικες συμπεριφοράς που απευθύνονται σε τουρίστες οι οποίοι θέλουν να στηρίξουν τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη. Δίνουν κατευθυντήριες γραμμές στον τουρίστα για τη συμπεριφορά του κατά το σχεδιασμό ενός ταξιδιού, την άφιξη και διαμονή/περιήγησή του εκεί, την επιστροφή του από τον προορισμό αλλά και τη συμπεριφορά του μετά το ταξίδι.

Μπορούν να αποτελέσουν χρήσιμους οδηγούς τους οποίους μπορείτε να προωθήσετε αλλά και να χρησιμοποιήσετε ως βάση για τη δημιουργία οδηγών προσαρμοσμένων στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του προορισμού στον οποίο δραστηριοποιείστε.

ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΣ

- Επικοινωνήστε άμεσα και με σαφήνεια με τον τουρίστα
- Δώστε το παρόν σε όλα τα στάδια του ταξιδιού του τουρίστα: στο σχεδιασμό του, στην άφιξη και παραμονή στον προορισμό, στην επιστροφή του στον τόπο διαμονής του.
- Επιλέξτε διαδραστικά προγράμματα συμμετοχής του τουρίστα σε δραστηριότητες προστασίας και ορθής διαχείρισης του περιβάλλοντος για να στηρίξετε τις πρωτοβουλίες σας.
- Επιδιώξτε συνεργασίες με άλλες ΜΚΟ και τοπικούς φορείς.
- Μην υποτιμάτε τη δύναμη που μπορεί να δώσει στην επικοινωνία και στη δράση σας το διαδίκτυο και οι νέες τεχνολογίες.
- Μην ξεχνάτε πως ο τουρίστας κάνει διακοπές, οπότε δεν θα πρέπει να τον κουράσετε, αλλιά να κερδίσετε το ενδιαφέρον του.

Περιβαλλοντικά
υπεύθυνοι προορισμοί
Οι ντόπιοι,
οι επιχειρηματίες -
Ο ρόλος των
περιβαλλοντικών ΜΚΟ

Mέχρι πρόσφατα, το κυρίαρχο μοντέλο ανάπτυξης των τουριστικών περιοχών υπαγόρευε το σχεδιασμό της τουριστικής πολιτικής σε εθνικό επίπεδο, υιοθετώντας μια «από πάνω προς τα κάτω» προσέγγιση.

Η κλασική αυτή προσέγγιση θεωρείται, πλέον, αναποτελεσματική για τους σκοπούς της βιωσιμότητας, ενώ όλο και περισσότερο γίνεται αποδεκτή η ανάγκη υιοθέτησης μιας «**από κάτω προς τα πάνω**» προσέγγισης. Ο προορισμός αποτελεί την κυρίαρχη βάση προκειμένου, αφενός, να κατανοήσουμε τις επιπτώσεις που επιφέρει η τουριστική ανάπτυξη, αφετέρου να σχεδιάσουμε τις απαραίτητες διαδικασίες και τα εργαλεία διαχείρισης.

Η επίτευξη βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης δεν επαφίεται αποκλειστικά στις δράσεις και πολιτικές του δημόσιου τομέα. Αντίθετα, απαιτεί τη συνέργεια μιας πλειάδας παραγόντων και «δρώντων» ομάδων που έχουν αρμοδιότητα, ευθύνη, ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τον τόπο προορισμού. **Οι κυρίαρχες εμπλεκόμενες ομάδες** στη διαχείριση ενός προορισμού είναι:

- Η τοπική κοινωνία/τόπιοι και ομάδες πολιτών
- Οι δημόσιοι τοπικοί φορείς άσκησης τουριστικής πολιτικής
- Οι τουριστικές επιχειρήσεις
- Οι τουρίστες/επισκέπτες του τόπου υποδοχής
- Οι ιδιοκτήτες γης

Κάθε μια από τις παραπάνω ομάδες έχει διαφορετικούς και, συχνά, αντιμαχόμενους σκοπούς, τρόπους δράσης και επιδιωκόμενα αποτελέσματα, που πηγάζουν από τις διαφορετικές οπτικές που έχουν υιοθετήσει ως προς το βαθμό, την ανάγκη και τον τρόπο προστασίας του περιβάλλοντος για τη στήριξη της τουριστικής ανάπτυξης. Παρόλα αυτά, κρίνεται επιτακτική η ανάγκη σύμπραξης και διαμόρφωσης ευέλικτων σχημάτων συνεργασίας όλων των εμπλεκόμενων ομάδων για μια πολιτική βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης.

Νευραλγικής σημασίας κρίνεται ιδιαίτερα η συνεργασία μεταξύ των τουριστικών επιχειρήσεων, της τοπικής κοινωνίας και των περιβαλλοντικών οργανώσεων. Συνεργασία για τη βιώσιμη ανάπτυξη σημαίνει ότι υιοθετούνται, ύστερα από διαπραγμάτευση, κοινές προσεγγίσεις ως προς τη διαχείριση του τουρισμού, βάσει κοινά καθορισμένων και αποδεκτών στόχων⁶². Σημαίνει δέσμευση όλων των εμπλεκόμενων ομάδων ότι θα αλληλάξουν τη συμπεριφορά τους και θα αναλάβουν δράση εκ των προτέρων και όχι εκ των υστέρων, προκειμένου να αποφευχθούν επιβλαβείς καταστάσεις.

Η ανάληψη κοινών δράσεων και πρωτοβουλιών μεταξύ των τριών προβάλλεται ως η **βέλτιστη πρακτική** που μπορεί να εξασφαλίσει:

- α)** βελτίωση της ποιότητας ζωής της τοπικής κοινωνίας,
- β)** τη διαφύλαξη των περιβαλλοντικών πόρων,
- γ)** την επίτευξη ορθολογικών οικονομικών ωφελειών για τις τουριστικές επιχειρήσεις.

Δεν είναι σπάνιες οι περιπτώσεις όπου το πρώτο βήμα στην ανάληψη καινοτόμων πρωτοβουλιών πραγματοποιήσαν οι τοπικές κοινωνίες ή οι Μη Κυβερνητικές Περιβαλλοντικές Οργανώσεις, εγείροντας μηχανισμούς αποτελεσματικής συνεργασίας.

Η άσκηση πολιτικής βιώσιμης ανάπτυξης για τον τουρισμό απαιτεί όχι μόνο τη συνέργεια όλων των εμπλεκόμενων φορέων σε τοπικό επίπεδο, αλλά και την εναρμόνιση των δράσεών τους με το ευρύτερο πλαίσιο και φιλοσοφία της βιώσιμης ανάπτυξης που προωθείται σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, στοχεύοντας στην αλληλαγή της αντίληψης για το τι συνιστά αναπτυξιακή πολιτική.

62. Middleton V., Hawkins R. (2004), ό.π.

BELEK ΤΟΥΡΚΙΑ

Στο Belek, μια τουριστική παράκτια πόλη της Τουρκίας, ιδρύθηκε το 1988 ένας Οργανισμός Διαχείρισης (Beytuyab) με σκοπό το συντονισμό και τη συνεργασία ανάμεσα στους επενδυτές, στους τοπικούς κατοίκους, στις επίσημες οργανώσεις και φορείς, καθώς και στα αρμόδια υπουργεία (Υπουργείο Τουρισμού, Υπουργείο Περιβάλλοντος, Υπουργείο Υγείας, Υπουργείο Δασών κ.ά). Συμβουλευτικό χαρακτήρα είχε η συνεργασία με δυο Πανεπιστημιακά Ιδρύματα. Κάθε εταιρία που επενδύει στο Belek υποχρεούται να γίνει μέλος του Beytuyab. Σκοπός του έργου είναι η εγκαθίδρυση βιώσιμου τουρισμού στο Belek.

Στο πλαίσιο αυτό, για πρώτη φορά στην Τουρκία, όλες οι εμπλεκόμενες ομάδες έχουν αναλάβει από κοινού τη διαχείριση ενός οργανισμού για την ανάπτυξη της περιοχής. Ο οργανισμός είναι υπεύθυνος για τη διαχείριση των υποδομών της περιοχής (ύδρευση, συγκέντρωση και επεξεργασία υγρών αποβλήτων, επικοινωνία, συγκοινωνία, διαχείριση στερεών αποβλήτων κ.ά). Επιπλέον, έχει την ευθύνη για θέματα όπως η ευαισθητοποίηση του κοινού, η διατήρηση της βιοποικιλότητας και ο έλεγχος των δασικών πυρκαγιών. Η απουσία διαχωρισμού δημόσιου και ιδιωτικού φορέα καλλιέργησε μια στάση εμπιστοσύνης.

Ο ιδιωτικός τομέας και η τοπική κοινωνία έχουν υποδεχθεί με ενθουσιασμό τις ενέργειες του Οργανισμού Διαχείρισης και έχουν εκφράσει την επιθυμία περαιτέρω συνεργασίας. Αυτός ο τύπος συνεργασίας όλων των εμπλεκόμενων ομάδων της τουριστικής ανάπτυξης έχει οδηγήσει στην επίτευξη βιώσιμου τουρισμού στην περιοχή, αποτελώντας ένα πρότυπο παράδειγμα για τη διαχείριση άλλων παράκτιων τουριστικών περιοχών της Τουρκίας.

Καίριο σημείο στην όλη προσπάθεια αποτέλεσε η από κοινού συνεργασία κατοίκων, τοπικών φορέων και οργανισμών, δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, για τη σύσταση και διαχείριση ενός οργανισμού βιώσιμης ανάπτυξης της περιοχής.

7.1

ΟΙ ΝΤΟΠΙΟΙ

Η συμμετοχή των τοπικών κοινωνιών στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων θεωρείται απαραίτητη προϋπόθεση για την επίτευξη βιώσιμης ανάπτυξης. Στο ευρύτερο πλαίσιο των συμμετοχικών διαδικασιών εντάσσονται και οι συνεχώς εντεινόμενες τις τελευταίες δεκαετίες διαμαρτυρίες των τοπικών κοινωνιών για ζητήματα που άπτονται της πορείας και του προτύπου ανάπτυξης του τόπου τους. Η ευαισθητοποίηση του τοπικού πληθυσμού αποτελεί το πρώτο βήμα αφύπνισης προς τη διαμόρφωση περιβαλλοντικής συνείδησης και υπευθυνότητας. Η περιβαλλοντική συνείδηση θα οδηγήσει σε μια συνεχή επαγρύπνηση, ενημέρωση και συμμετοχή του τοπικού πληθυσμού και, εν τέλει, στην ανάληψη δράσεων περιβαλλοντικού χαρακτήρα⁶³.

Στις τουριστικές περιοχές δεν είναι σπάνιες οι περιπτώσεις όπου ο γηγενής πληθυσμός έχει ταχθεί ενάντια στην τουριστική ανάπτυξη του τόπου, ειδικότερα στον τρόπο με τον οποίο ο τουρισμός εξελίσσεται ως αναπτυξιακή δραστηριότητα. Παρότι στα πρώτα στάδια εμφάνισης του τουρισμού ως νέας οικονομικής δραστηριότητας οι ντόπιοι είναι θερμοί υποστηρικτές της ανάπτυξής του, στην πορεία παρατηρείται μια μεταστροφή. Οι κοινωνικές-πολιτιστικές-περιβαλλοντικές φθορές που έχει επιφέρει η απρογραμμάτιστη τουριστική ανάπτυξη έχουν υπερκεράσει τα όρια αντοχής και ανοχής της τοπικής κοινωνίας, στρεβλώνοντας κάθε ενδεχόμενο αρμονικής συνύπαρξης. Αποτέλεσμα είναι οι κάτοικοι να προβαίνουν σε ενέργειες διαμαρτυρίας.

Οι εκδηλώσεις διαμαρτυρίας των ντόπιων είναι συχνές, έντονες, με πληθώρα δραστηριοτήτων (καταλήψεις δημοσίων χώρων, αποκλεισμούς π.χ. λιμανιών, πορείες διαμαρτυρίας κ.ά.), αλλά κυρίως

έχουν οργανωμένη μορφή. Σταδιακά, οι ομάδες αντίδρασης πληθαίνουν, ενώ συχνά έχουν ειδικό πεδίο ενδιαφέροντος στο οποίο δραστηριοποιούνται (π.χ. πολιτισμός, περιβάλλον κ.ά.).

Οι ομάδες αυτές συνεργάζονται και αναλαμβάνουν αμοιβαία δράση και συντονισμό διότι ο απώτερος στόχος είναι κοινός: η διατήρηση και διαφύλαξη όλων εκείνων των διακριτών χαρακτηριστικών του τόπου που τους ενώνουν και είναι συνώνυμα της ταυτότητάς τους. Οι ενέργειες διαμαρτυρίας τους έχουν συνεχώς μεγαλύτερη εμβέλεια και επιρροή. Επιπλέον, μέσω της δράσης τους, κατορθώνουν να υποκινήσουν όλο και μεγαλύτερο τμήμα του τοπικού πληθυσμού να δηλώσει σθεναρά την αντίδραση και τα σημεία διαφωνίας του.

Π.Ο.Τ.Α ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ

Η Κίνηση Πολιτών Μεσσηνίας «ΚΙΝΩ», θέλοντας να δηλώσει την αντίδραση και την ανησυχία της για τις εξελίξεις στα έργα της Περιοχής Ολοκληρωμένης Τουριστικής Ανάπτυξης (Π.Ο.Τ.Α.) Μεσσηνίας και τις καταστροφικές συνέπειες που θα φέρουν σε έναν τόπο με μοναδικά πολιτιστικά, περιβαλλοντικά θέληγτρα, απήυθυνε έκκληση στους δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς, στα Μ.Μ.Ε., στις οικολογικές οργανώσεις και στους απλούς πολίτες.

Επικαλούμενοι την απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας που κηρύσσει αντισυνταγματική την Π.Ο.Τ.Α. και την αναγκαστική απαλλοτρίωση σε βάρος ιδιοκτησιών των κατοίκων της περιοχής, ζητούν: να γίνει άμεσα διακοπή των εργασιών, να εγκριθεί άμεσα η περιοχή NATURA μέρος της οποίας καταλαμβάνει η Π.Ο.Τ.Α. και να συσταθεί ο φορέας διαχείρισης, να συντάξει άμεσα η Πολιτεία διαχειριστική μελέτη για τους υδατικούς πόρους και

τη χρήση τους προκειμένου να εξασφαλιστούν οι αναγκαίοι πόροι για την ύδρευση των κατοίκων και η παραγωγική αγροτική χρήση του, να μην επιτραπεί η εκτέλεση έργων στην ακτή που θα την καταστρέψουν και θα την «ιδιωτικοποιήσουν», να μη γίνουν τα εγκληματικά για τους υδάτινους πόρους γήπεδα γκολφ.

Οι τοπικές ομάδες έχουν, επιπλέον, προασπιστές και αρωγούς στις προσπάθειές τους ορισμένες ομάδες που βρίσκονται εκτός του τόπου: είναι τα άτομα που κατάγονται από την περιοχή αλλιά διαμένουν μόνιμα αλλού, καθώς και τα άτομα που έχουν συναισθηματικούς δεσμούς με τον τόπο (π.χ επισκέπτες, λάτρεις και «φίλοι» του τόπου). Οι ομάδες αυτές συμμετέχουν ενεργά στις δραστηριότητες που υλοποιούνται και με τις δικές τους δυνάμεις συνδράμουν σε όποιο επίπεδο απαιτηθεί.

Ιδιαίτερα σημαντικός είναι ο ρόλος των παραθεριστών οι οποίοι έχοντας μια σταθερή παρουσία στην περιοχή και αναπτύσσοντας σχέσεις (οικονομικές, κοινωνικές κ.ά.) κατορθώνουν να αποτελούν μια διακριτή ομάδα της τοπικής κοινωνίας. Συχνά, η ομάδα αυτή συγκροτεί το δυναμικό πυρήνα των αντιδράσεων στην προσπάθειά τους να διατηρήσουν αναλλοίωτα εκείνα τα στοιχεία του τόπου που αρχικά λειτούργησαν ως πόλοι έλξης τους στην περιοχή.

Από την άλλη πλευρά, υπάρχουν ομάδες του τοπικού πληθυσμού που εμπλέκονται στις διαδικασίες της τουριστικής ανάπτυξης και μάχονται για την περαιτέρω πορεία του. Τέτοιες ομάδες είναι: όσοι ασχολούνται επαγγελματικά στον τουρισμό, οι νέοι και οι ντόπιοι ιδιοκτήτες γης. Οι τελευταίοι, στους οποίους συχνά περιλαμβάνονται και άτομα που δεν διαμένουν πλέον στην περιοχή, συνιστούν μια καθοριστική ομάδα ασκώντας πιέσεις για τη

συνεχή επιτάχυνση της τουριστικής ανάπτυξης, προσδοκώντας στην αύξηση του οικονομικού τους οφέλους. Οι θέσεις αυτών των ομάδων για την πορεία της τουριστικής ανάπτυξης του τόπου αποτελούν συχνά πόλους συγκρούσεων με τις υπόλοιπες ομάδες της τοπικής κοινωνίας, ενώ δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις κατά τις οποίες επιχειρούν να υποβιβάσουν την κρισιμότητα των ζητημάτων που εγείρουν αντιδράσεις.

Τέλος, σημαντικότερη αρωγή και συμπαράσταση έχουν οι ομάδες των ντόπιων από τις ΜΚΟ και ειδικότερα από αυτές που δραστηριοποιούνται σε εθνικό ή διεθνές επίπεδο. Παρέχουν τεχνογνωσία, πρακτικές ενέργειες και εργαλεία που απαιτείται να αναπτυχθούν για την επίτευξη μιας ολοκληρωμένης και οργανωμένης δράσης σε τοπικό επίπεδο.

Οι τοπικές κοινωνίες έχουν περάσει πλέον από την αδράνεια στην ενεργό δράση, προσαπίζοντας τον τόπο τους και καθορίζοντας οι ίδιες την επιθυμητή πορεία ανάπτυξης για το μέλλον τους. Έως τώρα, ο ρόλος τους επικεντρωνόταν στην εφαρμογή των αναπτυξιακών πολιτικών που χάραζαν οι εθνικοί φορείς. Τώρα, πλέον, συμμετέχουν ενεργά σε όλες τις διαδικασίες και διαμορφώνουν οι ίδιες την πολιτική ανάπτυξης του τόπου.

ΠΑΡΑΛΙΑ ΠΑΝΟΡΜΟΥ ΚΡΗΤΗΣ

Η Επιτροπή Κατοίκων και Επαγγελματιών του Πανόρμου και ο Σύλλογος Πανορμιτών Αθήνας και Φίλων του Πανόρμου πραγματοποίησαν εκστρατεία ευαισθητοποίησης προκειμένου να διασωθεί η τελευταία παραλία που έχει απομείνει στο Πάνορμο από την τσιμεντοποίηση για την κατασκευή αλιευτικού καταφυγίου. Στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων τους, οι κάτοικοι πήραν την πρωτοβουλία και συγκάλεσαν δύο λαϊκές συνελεύσεις όπου συμμετείχαν ο Δήμαρχος και θεσμικοί τοπικοί παράγοντες οι οποίοι, στο πλαίσιο των αντιδράσεων που προκάλεσε η παρουσίαση των αναπτυξιακών τους σχεδίων, υποχρεώθηκαν να δεσμευθούν ρητά ότι θα σεβαστούν την λαϊκή βούληση. Στη δεύτερη λαϊκή συνέλευση η επιτροπή πρωτοβουλίας διοργάνωσε την πραγματοποίηση μιας σειράς εισηγήσεων από εξειδικευμένους επιστήμονες και ομιλητές (λιμενολόγους, τουριστικούς πράκτορες, τοπογράφους μηχανικούς, οικονομολόγους, νομικούς) προκειμένου να ενημερωθούν ουσιαστικά οι κάτοικοι για τις καταστροφικές συνέπειες που θα προκύψουν σε περίπτωση πραγματοποίησης αυτών των σχεδίων.

Οι κάτοικοι της περιοχής, αναλαμβάνοντας πρωτοβουλία δράσης, κατορθώνουν να αποσπάσουν τη δημόσια δέσμευση των τοπικών αρχών για σεβασμό της λαϊκής βούλησης και να σταματήσουν τα σχέδιά τους.

ΟΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΕΣ

7.2

Οι τουριστικοί επιχειρηματίες μπορούν συλλογικά να διαδραματίσουν σημαντικότερο ρόλο στη διαχείριση του τουρισμού σε τοπικό επίπεδο προς μια βιώσιμη κατεύθυνση, δεδομένου ότι γνωρίζουν τόσο τους πελάτες-τουρίστες, όσο και τις δυνάμεις της αγοράς και της ζήτησης. Για την επίτευξη βιώσιμου τουρισμού απαιτείται, καταρχήν, αλλαγή της επιχειρηματικής νοοτροπίας και της αντίληψης περί ανάπτυξης. Οι τουριστικές επιχειρήσεις θα πρέπει να αναπτύξουν εκείνα τα εργαλεία και να λάβουν μέτρα που θα τους βοηθήσουν να περιορίσουν τις αρνητικές συνέπειες της λειτουργίας τους και να αναλάβουν έναν υπεύθυνο ρόλο στις αναπτυξιακές διαδικασίες.

Ήδη από τα τέλη της δεκαετίας του 1980 έχουν διαμορφωθεί τα τρία «R» που αποτελούν σημείο αναφοράς για τις επιχειρήσεις που θέλουν να υιοθετήσουν ορθές περιβαλλοντικές πρακτικές διαχείρισης. Αργότερα, τα τρία «R» εμπλουτίστηκαν και ανέρχονται πλέον σε δέκα, παρέχοντας πρακτικές κατευθυντήριες γραμμές για την επίτευξη της βιωσιμότητας.

ΤΑ 10 «R» ΓΙΑ ΤΙΣ ΟΡΘΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΣΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

Αναγνωρίστε (Recognize): πριν την ανάληψη της δράσης, θα πρέπει να αναγνωριστεί η φύση των ζητημάτων, τα προβλήματα και οι δυνατότητες βελτίωσης. Αυτό συνεπάγεται ενημέρωση, κατανόηση και αναφέρεται στην έρευνα και στην ανάλυση που πρέπει να προηγηθεί του σχεδιασμού και της εφαρμογής προγραμμάτων. Επιπλέον, αποτελεί τη μετέπειτα βάση αξιολόγησης των αποτελεσμάτων.

Αρνηθείτε (Refuse): αποτελεί, ίσως, την απλούστερη πρακτική, και αναφέρεται στην άρνηση ανάπτυξης δραστηριοτήτων που είναι γνωστό ή υπάρχουν υποψίες ότι μπορούν να προκαλέσουν βλάβες στο περιβάλλον (π.χ. άρνηση επέκτασης της τουριστικής επιχείρησης διότι θα αλλοιώσει το δομημένο περιβάλλον).

Μειώστε (Reduce): εάν δεν είναι δυνατό να αποφευχθεί η χρήση ορισμένων προϊόντων, τότε μπορεί να μειωθεί το επίπεδο χρήσης τους. Σε κάθε τουριστική επιχείρηση, μπορούν να ανευρεθούν τρόποι μείωσης που οδηγούν στην εξοικονόμηση τόσο χρηματικών πόρων, όσο και της βελτίωσης της περιβαλλοντικής διαχείρισης της επιχείρησης. Για παράδειγμα, μπορεί να εφαρμοστούν συστήματα όπου η θέρμανση και το ηλεκτρικό ρεύμα μειώνονται αυτόματα όταν δεν χρησιμοποιούνται κ.ά. Η διαδικασία της μείωσης της χρήσης πόρων είναι συνυφασμένη με την αλλαγή της νοοτροπίας και την κατάρτιση του προσωπικού σε όλες τις βαθμίδες προς αυτήν την κατεύθυνση.

Αντικαταστήστε (Replace): αφορά την αντικατάσταση προμηθειών ή διαδικασιών με άλλα προϊόντα ή διαδικασίες

που είναι περισσότερο φιλικές προς το περιβάλλον. Λόγω χάρη, τα ξενοδοχεία που χρησιμοποιούν μεγάλες ποσότητες χημικών για τις ανάγκες καθαρισμού μπορούν να τα αντικαταστήσουν με άλλα, το ίδιο αποτελεσματικά, αλλά περισσότερο φιλικά με το περιβάλλον. Συχνά, μέσα από την εφαρμογή τέτοιων ενεργειών, η επιχείρηση επιτυγχάνει σημαντική μείωση του κόστους λειτουργίας της.

Επαναχρησιμοποιήστε (Reuse): διαμορφώστε μια λίστα με τα προϊόντα που χρησιμοποιούνται στην τουριστική επιχείρηση και μπορούν να επαναχρησιμοποιηθούν αντί να πεταχτούν στα σκουπίδια. Π.χ. χρησιμοποιείτε υφασμάτινες σακούλες που μπορούν να χρησιμοποιηθούν εκ νέου, αντί των πλαστικών μιας χρήσης. Όταν στην επιχείρηση εφαρμόζεται ένα σύστημα παρακολούθησης των ειδών που επαναχρησιμοποιούνται, διαπιστώνεται ότι προσφέρουν ένα σημαντικό οικονομικό πλεονέκτημα στην επιχείρηση.

Ανακυκλώστε (Recycle): εάν κάτι δεν μπορεί να επαναχρησιμοποιηθεί, τότε μπορεί να ανακυκλωθεί ώστε να περιοριστεί η άσκηση πίεσης στο περιβάλλον. Στις μέρες μας, ένας μεγάλος αριθμός τουριστικών επιχειρήσεων εφαρμόζουν προγράμματα ανακύκλωσης πόρων (π.χ. χαρτιού, γυαλιού κ.ά., διαχείριση και επεξεργασία των απορριμμάτων για την παραγωγή οργανικών λιπασμάτων).

Σχεδιάστε εκ νέου (Reengineer): αναφέρεται στην αλλαγή των παραδοσιακών δομών διαχείρισης και λειτουργίας μιας επιχείρησης και στον επανασχεδιασμό τους, με στόχο τη μείωση του κόστους και την ανάπτυξη φιλοπεριβαλλοντικής πολιτικής ανάπτυξης. Αυτό μπορεί να

επιτευχθεί όταν μεταξύ των άλληλων προϋποθέσεων ενταχθούν και περιβαλλοντικά κριτήρια.

Επανακαταρτίστε (Retrain): τα προγράμματα κατάρτισης αντανακλούν τον τρόπο με τον οποίο η διοίκηση μιας επιχείρησης αντιλαμβάνεται και εφαρμόζει περιβαλλοντικές πρακτικές. Μέσω της κατάρτισης των εργαζομένων, η επιχείρηση μπορεί να επιτύχει την ευαισθητοποίηση και την ενημέρωση των πελατών της για την ποιότητα των περιβαλλοντικών πόρων, τις δυνατότητες που παρέχουν, την ορθολογική χρήση του νερού, τον κώδικα συμπεριφοράς με τον τοπικό πληθυσμό ώστε να μην διαταράσσονται οι σχέσεις κ.ά.

Ανταμείψτε (Reward): η επίτευξη βιωσιμότητας σε μια επιχείρηση δημιουργεί ικανοποίηση στους εργαζόμενους και τους υποκινεί να εντείνουν τις προσπάθειές τους. Πέρα όμως από την ατομική βούληση απαιτείται να τεθούν σαφείς περιβαλλοντικοί στόχοι και να γνωστοποιηθεί η επιβράβευση των ομάδων που κατόρθωσαν να επιτύχουν τους στόχους.

Επανεκπαιδέψτε (Reeducate): η αλλαγή της καταναλωτικής συμπεριφοράς επιτυγχάνεται μέσω της επανεκπαίδευσης. Οι τουριστικές επιχειρήσεις μπορούν να ευαισθητοποιήσουν τους πελάτες τους για την περιβαλλοντική αξία των προϊόντων που αγοράζουν και να τους εκπαιδεύσουν να έχουν περιβαλλοντική αγοραστική συνείδηση όταν καταναλώνουν τουριστικά προϊόντα. Οι τουριστικές επιχειρήσεις και το προσωπικό τους αποτελούν ένα μοναδικό και αποτελεσματικό επικοινωνιακό δίαυλο για την επίτευξη βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης.

GRECOTEL A.E.

Η Grecotel είναι μια από τις μεγαλύτερες αλυσίδες ξενοδοχείων στην Ελλάδα και το μεγαλύτερο τμήμα των πελατών της είναι τουρίστες αναψυχής στα πλαίσια ενός οργανωμένου πακέτου. Η Grecotel ανέπτυξε και εφάρμοσε ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα περιβαλλοντικής διαχείρισης, θέτοντας ως στόχο να ανέλθει στον «περιβαλλοντικό πρωταθλητή» του ξενοδοχειακού κλάδου, αποτελώντας παράδειγμα για άλλες τουριστικές επιχειρήσεις στο χώρο της Μεσογείου. Η επίτευξη του στόχου της στηρίχθηκε σε μια σειρά από συνεργασίες: με την Ε.Ε., που αποτέλεσε και πηγή χρηματοδότησης, τους προμηθευτές, τους τουριστικούς πράκτορες, τις τοπικές αρχές.

Σε κάθε ξενοδοχείο ορίστηκε ένας συντονιστής των ενεργειών που αφορούν στο περιβάλλον. Εισήχθησαν περιβαλλοντικά καθήκοντα στην περιγραφή όλων των θέσεων εργασίας. Το προσωπικό καταρτίστηκε στο σύνολό του και διανεμήθηκε ένας Οδηγός όπου αναλύονται τρόποι βάσει των οποίων κάθε εργαζόμενος μπορεί να υιοθετήσει μια περιβαλλοντικά υπεύθυνη θέση. Πραγματοποιήθηκαν προγράμματα ενημέρωσης του προσωπικού και των επισκεπτών, εκπαιδευτικά σεμινάρια κ.ά.

Τα μέτρα που ελήφθησαν για τον έλεγχο των καθημερινών λειτουργιών της επιχείρησης περιελάμβαναν:

- α) Σωστή διαχείριση του νερού και την εκ νέου χρήση μετά από επεξεργασία για πότισμα, τη μέτρηση της κατανάλωσης και της ποιότητας του νερού, την αντικατάσταση καθαριστικών με άλλα, φιλικά προς το περιβάλλον.
- β) Διαχείριση των απορριμμάτων: πραγματοποιείται διαχωρισμός σε οργανικά και μη οργανικά απορρίμματα, τα

τρόφιμα που δεν έχουν καταναλωθεί διανέμονται δωρεάν στους αγρότες της περιοχής για ζωοτροφές

γ) Για την εξοικονόμηση ενέργειας αντικαταστάθηκαν όλοι οι λαμπτήρες με άλλους, χαμηλής κατανάλωσης, τοποθετήθηκε αυτόματο σύστημα όπου όλα τα φώτα σβήνουν μόλις αποχωρήσουν οι επισκέπτες, οι ηλιακοί θερμοσίφωνες παρέχουν το 70% του ζεστού νερού που απαιτείται ημερησίως.

δ) Η ανακαίνιση των μονάδων έγινε με τοπικά υλικά, στους κήπους υπάρχουν φυτά της περιοχής, ενώ χρησιμοποιούνται οργανικά λιπάσματα.

ε) Οι προμήθειες του ξενοδοχείου για τον επισιτισμό πραγματοποιούνται από τοπικούς παραγωγούς (οπωροκηπευτικά, κρασιά κ.ά.) και μεταφέρονται με ξύλινα κιβώτια που μπορούν να επαναχρησιμοποιηθούν.

στ) Η εταιρεία διοργανώνει περιβαλλοντικές και πολιτιστικές δραστηριότητες, διενεργεί χορηγίες, επιδιώκει να προωθήσει την ευαισθητοποίηση και άλλων τουριστικών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στη Μεσόγειο.

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΜΚΟ

7.3

Οι ΜΚΟ έχουν διαδραματίσει καίριο ρόλο στην εμπέδωση της αναγκαιότητας υιοθέτησης, προώθησης και ανάπτυξης ενός μοντέλου υπεύθυνου τουρισμού.

Στις δράσεις τους περιλαμβάνονται⁶⁴:

- Η διασφάλιση ότι λαμβάνονται υπόψη τα ενδιαφέροντα όλων των εμπλεκόμενων ομάδων.
- Σε συνεργασία με ακαδημαϊκούς, δημοσιογράφους, κρατικούς λειτουργούς, οι ΜΚΟ μπορούν να συνεισφέρουν στην ανάπτυξη πολιτικών και σχεδίων υπεύθυνου τουρισμού.
- Στήριξη των κρατικών φορέων στη διαμόρφωση δεικτών υπεύθυνου τουρισμού.
- Στήριξη των κρατικών και ιδιωτικών φορέων καθώς και των τοπικών κοινωνιών στην εφαρμογή, παρακολούθηση και στην αξιολόγηση των ενεργειών για τη διαχείριση του υπεύθυνου τουρισμού.
- Εύρεση χρηματοδοτικών πόρων από οργανισμούς χορηγών για την ανάπτυξη συγκεκριμένων τουριστικών έργων που βασίζονται στην τοπική κοινωνία.
- Στήριξη κοινωνιών και των τοπικών ομάδων σε θέματα οργανωτικά, προετοιμασίας, σχεδιασμού και υλοποίησης δραστηριοτήτων υπεύθυνου τουρισμού.
- Στήριξη των κρατικών φορέων σε θέματα διαχείρισης προγραμμάτων τουριστικής και περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης στους επισκέπτες, στις τοπικές κοινωνίες και στην τουριστική βιομηχανία εν γένει.

64. www.coastlearn.org/gr/tourism-gr/boxes/tools_ics_ngos.html

- Αποτελούν συνεκτικό κρίκο μεταξύ του ιδιωτικού τομέα και των κοινωνιών, προκειμένου, αφενός, να ενεργοποιήσουν περισσότερο τη συμμετοχή των τοπικών κοινωνιών στα δρώμενα του τουριστικού τομέα στην περιοχή τους, αφετέρου να εξασφαλίσουν τη δέσμευση των τουριστικών επιχειρήσεων ότι θα παρέχουν εκπαίδευση και κατάρτιση σε θέματα υπεύθυνου τουρισμού στις τοπικές κοινωνίες.

Οι ΜΚΟ, με τις παρεμβάσεις που πραγματοποιούν σε επίπεδο πολιτικής, αναπτύσσουν δράση και κατορθώνουν να έχουν νευραλγικό ρόλο και ουσιαστικό λόγο στην πορεία ανάπτυξης του τουρισμού σε τοπικό και εθνικό επίπεδο. Στη συνείδηση των πολιτών, η δράση των ΜΚΟ σηματοδοτεί μια διαδικασία πρόληψης, ελέγχου και περιορισμού των αυθαιρεσιών που πραγματοποιούν οι φορείς και τα όργανα άσκησης εξουσίας στο όνομα της τουριστικής ανάπτυξης. Δεν είναι μικρός ο αριθμός των περιπτώσεων κατά τις οποίες κατόρθωσαν να αποτρέψουν την εφαρμογή ειλημμένων αποφάσεων, να οδηγήσουν στη ματαίωση ή ακόμη και στην ακύρωση προγραμμάτων και ενεργειών από λειτουργούς του κρατικού μηχανισμού, διότι κηρύχθηκαν από τη δικαιοσύνη ως παράνομες και αντισυνταγματικές, παραβιάζοντας το σχετικό νομικό καθεστώς.

ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΕΠΕΝΔΥΣΗ ΣΤΙΣ ΝΗΣΣ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ

Με αφορμή τους Μεσογειακούς Αγώνες του 2013 που θα διεξαχθούν στο Βόλο και τη Λάρισα, επιχειρείται η πραγματοποίηση τουριστικής επένδυσης σε μια έκταση 3.000 στρ. γης που σήμερα είναι δάσος και η κατασκευή γηπέδου γκολφ σε έναν όρμο ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, στο Δήμο Σούρπης. Τα σχέδια προβλέπουν τη δημιουργία ξενοδοχειακής μονάδας 999 κλινών, 300 πολυτελών παραθεριστικών κατοικιών, γήπεδο γκολφ, λίμνες, λέσχη γκολφ, κέντρο αναζωογόνησης κ.ά. Παράλληλα, θα κατασκευαστεί μονάδα αφαλάτωσης και βιολογικού καθαρισμού για τις ανάγκες λειτουργίας του τουριστικού θερέτρου. Υπολογίζεται ότι ο ημερήσιος αριθμός ατόμων (εργαζομένων, κατοίκων, επισκεπτών) θα ανέρχεται στις 4.000, δύο φορές παραπάνω από το σημερινό πληθυσμό του Δήμου Σούρπης. Η λειτουργία του τουριστικού θερέτρου θα προκαλέσει ανεπανόρθωτες βλάβες στο φυσικό περιβάλλον και αλλαγή χρήσης γης. Οι υδροδοτικές ανάγκες θα ξεπερνούν αυτές μιας πόλης 20.000 κατοίκων, στραγγίζοντας, κυριολεκτικά, τον υδροφόρο ορίζοντα και οδηγώντας σε ερημοποίηση της περιοχής. Η μονάδα αφαλάτωσης θα εγκατασταθεί στον αιγιαλό, 50 μέτρα από το βιότοπο του Λιβαρίου.

Η Περιβαλλοντική Πρωτοβουλία Μαγνησίας, η Εθελοντική Περιβαλλοντική Ομάδα Αλμυρού «Εν Δράσει», οι Οικολόγοι Πράσινοι και η Κίνηση Πολιτών Σούρπης αντέδρασαν δυναμικά στην πραγματοποίηση της τουριστικής επένδυσης. Η δράση τους ξεκινά το 2006 οπότε προβαίνουν σε τριήμερη κατασκήνωση διαμαρτυρίας στην έκταση όπου θα κατασκευαζόταν το γήπεδο γκολφ. Ύστερα από δικές τους ενέργειες, αμφισβητείται το ιδιοκτη-

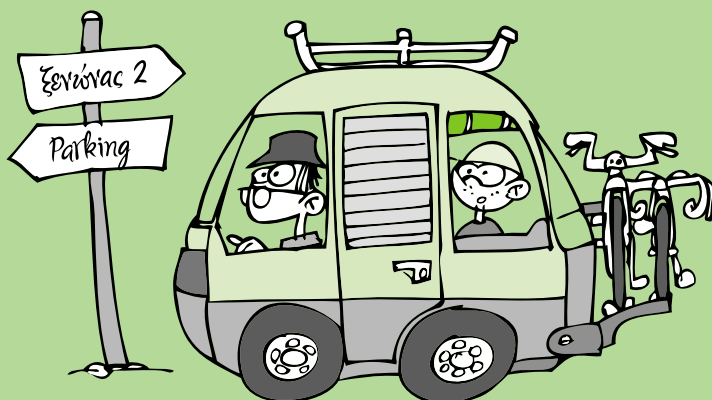
σιακό καθεστώς της γης όπου θα πραγματοποιιόταν η επένδυση. Καλούν το Νομαρχιακό Συμβούλιο να γνωμοδοτήσει αρνητικά τη Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΜΠΕ) καταθέτοντας επιστημονικά τεκμηριωμένες ενστάσεις, ενώ έχουν κατορθώσει να γνωμοδοτήσει ήδη αρνητικά στη δημιουργία γηπέδου γκολφ. Πρόκειται να καταθέσουν κείμενο καταγγελίας στην Ε.Ε. για τη ΜΠΕ λόγω αποκλίσεων από την Ευρωπαϊκή νομοθεσία, ενώ έχουν ήδη καταθέσει αίτηση ακύρωσης στο Συμβούλιο της Επικρατείας. Επιπλέον, ο Συνήγορος του Πολίτη, στον οποίον είχαν προσφύγει, έχει εκδώσει μια άκρως αρνητική έκθεση, ενάντια στην επένδυση.

ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΣ

- Οργανώστε εκστρατεία ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης των συμπολιτών σας σε θέματα περιβαλλοντικής διαχείρισης και ανάπτυξης.
- Επιχειρήστε έναν «πρώτο» κύκλο επαφών με φορείς, τοπικές οργανώσεις, τουριστικούς επιχειρηματίες, ντόπιους, προκειμένου να διαπιστώσετε τις προθέσεις και το ενδιαφέρον τους για την ανάληψη πρωτοβουλιών και κοινών ενεργειών, προς μια κατεύθυνση βιώσιμης ανάπτυξης για την περιοχή.
- Επιδιώξτε την επαφή με ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται σε άλλες περιοχές και έχουν υιοθετήσει ανάλογες πρακτικές ανάπτυξης, προκειμένου να διαμορφωθεί ένα δίκτυο επικοινωνίας και πληροφόρησης σχετικά με τα προβλήματα, δυσκολίες, ευκαιρίες που αντιμετώπισαν στην προσπάθειά τους.
- Αποφύγετε να υιοθετήσετε άκριτα ενέργειες που εφαρμόστηκαν σε άλλες περιοχές και έχουν χαρακτηριστεί ως καλές πρακτικές. Κάθε ενέργεια θα πρέπει να διαμορφώνεται βάσει των πόρων που διαθέτει μια περιοχή. Διαφορετικά, κινδυνεύει να αποτελέσει ένα κακέκτυπο, υποβαθμίζοντας παρά αναδεικνύοντας την περιοχή.
- Αποφύγετε να ξεκινήσετε ένα πρόγραμμα δράσης εάν δεν έχει ολοκληρωθεί ο πλήρης σχεδιασμός του και δεν έχουν διανεμηθεί οι αρμοδιότητες του κάθε μέλους της ομάδας.

8

Πρώθηση ενός περιβαλλοντικά υπεύθυνου τουρισμού: Ο ρόλος της παιδείας και των ΜΚΟ

Η σχέση Τουρισμού και Περιβάλλοντος είναι περίπλοκη στα ζητήματα παιδείας, γι' αυτό και απαιτεί μια πολυεπίπεδη προσέγγιση. Αναφερόμαστε τόσο στο εκπαιδευτικό ή παιδαγωγικό περιεχόμενο των παρεμβάσεων αυτού του τύπου, όσο και στους φορείς (π.χ. Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, ΜΚΟ) οι οποίοι θα μπορούσαν δυνητικά να εμπληθούν.

Σημειώνεται εδώ ότι η αναφορά σε Παιδεία και όχι Εκπαίδευση έχει ιδιαίτερη σημασία, διότι δεν πρόκειται μόνο για Εκπαιδευτικά Προγράμματα τα οποία προσφέρονται μέσω των εκπαιδευτικών φορέων του Εκπαιδευτικού Συστήματος μιας χώρας (π.χ. Προγράμματα εκπαίδευσης ή κατάρτισης από ΑΕΙ ή Σχολές Τουρισμού), αλλά και για πρωτοβουλίες ΜΚΟ ή διαφορετικών ομάδων συμμετεχόντων ή ενδιαφερόντων (stakeholders) οι οποίοι εμπλέκονται στην τουριστική ανάπτυξη (π.χ. Κώδικας Ορθής Πρακτικής και Συμπεριφοράς για Τουρίστες).

ΟΔΗΓΟΙ ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ^{65,66}

- Τέτοιο παράδειγμα είναι η παραγωγή Οδηγού Ορθής Πρακτικής από το WWF Ελλάς σε συνεργασία με το ΥΠΕΚΑ- (πρώην Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε) για τις Μεθόδους Διαχείρισης Οικοτουρισμού και Τουρισμού σε προστατευόμενες περιοχές.
- Ένα άλλο παράδειγμα είναι οι Οδηγοί και οι χάρτες με γενικό τίτλο «Οικοτουρισμός στην Ελλάδα», οι οποίοι εκδόθηκαν από το Υπουργείο Τουρισμού στο πλαίσιο της Ολυμπιάδας 2004 και αφορούσαν τις ευρύτερες περιοχές των πέντε Ολυμπιακών Πόλεων.

65. Καραβέλλης Δ. (2003), Διαχείριση Προστατευόμενων Περιοχών: Οδηγός Ορθής Πρακτικής, WWF Ελλάς, ΥΠΕΧΩΔΕ - Σβωρώνου Ε. (2003), ό.π., διαθέσιμα στο http://www.wwf.gr/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=174&Itemid=150

66. Υπουργείο Τουρισμού, Οικοτουρισμός στην Ελλάδα, 2004

Προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης διαφόρων τύπων τα οποία επισημαίνουν τη σημασία της ανάδειξης και προστασίας του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος ως πόρου ιδιαίτερης σημασίας

«Τουριστική διάσταση» στην περιβαλλοντική εκπαίδευση καταγράφεται είτε με παραδειγματικές αναφορές σε συγκεκριμένες περιοχές είτε με αντίστοιχη έμφαση σε στοιχεία περιβάλλοντος τα οποία κινδυνεύουν λόγω και της τουριστικής ανάπτυξης.

(Φορείς: ΑΕΙ, ΑΤΕΙ, ΜΚΟ και συνεργασίες τους)

Παραδείγματα:

α. Μαθήματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης σε Ελληνικά ΑΕΙ και ΑΤΕΙ

β. Προγράμματα Προστασίας του περιβάλλοντος και περιβαλλοντικής εκπαίδευσης από ΜΚΟ (π.χ. Ευρωπαϊκά ή άλλα προγράμματα στο πλαίσιο των οποίων οι ενδιαφερόμενοι θα μπορούν να ενημερώνονται για περιβαλλοντικές δράσεις που έχουν πραγματοποιηθεί σε άλλες περιοχές ή χώρες, τα οποία μπορούν να αποτελέσουν παραδείγματα ανάληψης επιτυχημένων πρωτοβουλιών)⁶⁷

Τόσο τα μαθήματα όσο και τα προγράμματα έχουν έναν ευρύτερο παιδαγωγικό και εκπαιδευτικό χαρακτήρα για τους συμμετέχοντες (μαθητές, σπουδαστές, κατοίκους τουριστικών περιοχών) και έχουν ιδιαίτερη σημασία για τις περιοχές με τουριστική ανάπτυξη.

67. Περιβαλλοντική Εκπαίδευση (WWF Ελλάς), http://www.wwf.gr/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=132&Itemid=68, Πρόγραμμα Περιβαλλοντικών Κινητοποιήσεων-Δράσεων στην Ελλάδα (Μεσόγειος SOS), Αειφόρος Ανάπτυξη στο Αιγαίο (Ελληνική Εταιρεία Περιβάλλοντος και Πολιτισμού), Προγράμματα Εθελοντικής Προστασίας για το Περιβάλλον κ.ά.

Βασικές **κατευθυντήριες γραμμές** τέτοιων εκπαιδευτικών προγραμμάτων είναι:

- Η συνειδητοποίηση της σημασίας που έχει το περιβάλλον στην ανάπτυξη του τουρισμού.
- Η επισήμανση της σημαντικότητας του εθελοντισμού και της περιβαλλοντικής διαχείρισης στην προσπάθεια προστασίας των περιβαλλοντικών πόρων μιας περιοχής.
- Η ενίσχυση της ατομικής και της συλλογικής ευθύνης απέναντι στο περιβάλλον, γεγονός που αποτελεί και τη βάση για μια επιτυχημένη περιβαλλοντική εκπαίδευση.

Κώδικες Ορθής Πρακτικής και Συμπεριφοράς σε περιβαλλοντικά ευαίσθητες τουριστικές περιοχές

Πρόκειται για κώδικες οι οποίοι απευθύνονται σε επιχειρηματίες του τουρισμού, τουρίστες και όσους ευρύτερα εμπλέκονται στην τουριστική ανάπτυξη.

(Φορείς: ΜΚΟ, ΜΚΟ & ΟΤΑ)

Παραδείγματα:

α. Ο Παγκόσμιος κώδικας ηθικής για τον τουρισμό, ο οποίος θεσπίστηκε από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού το 2001 (Global Code of Ethics for Tourism, WTO)⁶⁸

β. Ο κώδικας ηθικής για τον Τουρισμό, όπως θεσπίστηκε από τον Οικουμενικό Συνασπισμό του Τουρισμού του Τρίτου Κόσμου (A Code of Ethics for Tourism, Ecunemical Coalition on Third World Tourism)⁶⁹

γ. Οι οδηγίες της Κοινωνίας του Οικοτουρισμού για τις Τουριστικές

68. http://www.unwto.org/code_ethics/pdf/languages/Codigo%20Etico%20Ing.pdf

69. http://csdngo.igc.org/tourism/tour_ethics.htm

Επιχειρήσεις (Ecotourism Society Guidelines for Nature Tour Operators, The Ecotourism Society)⁷⁰

Οι βασικές **κατευθυντήριες γραμμές** αυτών των παρεμβάσεων ξεπερνούν την απλή διάσταση της ορθής πρακτικής και επηρέασαν ουσιαστικά τις διαδικασίες της βιώσιμης και περιβαλλοντικά υπεύθυνης τουριστικής ανάπτυξης την τελευταία εικοσαετία. Συγκεκριμένα:

- Αναφέρονται στις πρακτικές που **πρέπει ή δεν πρέπει** να ακολουθούν οι τουρίστες στον τόπο υποδοχής, ώστε το ταξίδι τους να έχει περιβαλλοντικά υπεύθυνο χαρακτήρα.
- Εισάγουν την έννοια της αμφίδρομης ευθύνης τόσο των τουριστών, όσο και των ντόπιων στην τελική θετική έκβαση ενός ταξιδιού.
- Προωθούν την άποψη του συμμετοχικού και περιβαλλοντικά ήπιου σχεδιασμού της τουριστικής ανάπτυξης με την εμπλοκή - θεσμική και μέσω διαβούλευσης - όλων των εταίρων (ΟΤΑ, Κράτος, ντόπιοι, επιχειρήσεις τουρισμού).
- Εισηγούνται μέτρα, πρακτικές και δράσεις με περιβαλλοντικό και κοινωνικά υπεύθυνο χαρακτήρα, τόσο προς τους τουριστικούς πράκτορες, όσο και προς τις τουριστικές επιχειρήσεις του τόπου υποδοχής, επισημαίνοντας την ανάγκη να εξυπηρετηθεί η ζήτηση των τουριστών, με παράλληλη προστασία των πόρων της εκάστοτε τουριστικής περιοχής.

6. Μέθοδοι Διαχείρισης, όπως είναι ο Οδηγός του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού που αναφέρονται σε μεθόδους διαχείρισης παράκτιων περιοχών, οικολογικά ευαίσθητων περιοχών κ.λπ., προκειμένου να επιτευχθεί βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη (Guide for Local Authorities on Developing Sustainable Tourism, UNWTO, 1998, Sustainable Tourism Development. Guide for local Planners. A tourism and Environment Publication, UNWTO, 1993 κ.ά.)⁷¹.

70. <https://classshares.student.usp.ac.fj/TS309/TS309%20group%20project%20resources/Ecotourism%20guidelines%20for%20nature%20tour%20operators.pdf>

71. <http://www.wtoelibrary.org/content/?Subject=Sustainable+Development>

Κέντρα Πληροφόρησης και Ευαισθητοποίησης σε περιβαλλοντικά ευαίσθητες τουριστικές περιοχές

Η παιδαγωγική και περιβαλλοντικά υπεύθυνα διάσταση των προγραμμάτων και περιηγήσεων που προσφέρονται σε αυτά τα κέντρα είναι, συχνά, καθοριστική για την ουσιαστική περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση τουριστών όλων των ηλικιών.

(Φορείς: Φορείς Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών, ΜΚΟ & ΟΤΑ)

Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΤΟΥ ΔΑΣΟΥΣ ΤΗΣ ΔΑΔΙΑΣ ⁷²

Η λειτουργία του Κέντρου Ενημέρωσης του Δάσους της Δαδιάς ξεκίνησε το 1996 στο πλαίσιο του Δεύτερου Κοινοτικού πλαισίου Στήριξης, με χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

- Στηρίχθηκε στην εκπαίδευση αρχικά των εργαζομένων και των οικοξεναγών.
- Άμεσα και έμμεσα προωθήθηκε προς τον τοπικό πληθυσμό η οικονομική και αναπτυξιακή σημασία της οικοτουριστικής ανάπτυξης της περιοχής.
- Οι επισκέπτες ενημερώνονται από το πληροφοριακό υλικό του Κέντρου για τη σημασία του Οικοτουρισμού, αλλά, παράλληλα, ευαισθητοποιούνται και μέσω της συμμετοχής τους σε δραστηριότητες οικοτουρισμού (περιήγηση, παρατήρηση πουλιών, περιβαλλοντικά παιχνίδια κ.ά.).

Η λειτουργία ενός τέτοιου Κέντρου Ενημέρωσης σε περιβαλλοντικά ευαίσθητες περιοχές έχει πολλαπλά οφέλη, εφόσον συμβάλλει τόσο στην ικανοποίηση των επισκεπτών (ενημέρωση και ψυχαγωγία), όσο και στη διαμόρφωση μιας περιβαλλοντικά ορθής στάσης απέναντι στο οικοσύστημα.

Εκπαιδευτικού χαρακτήρα δράσεις και πολιτικές οι οποίες αποτελούν βασικό τμήμα προγραμμάτων ανάπτυξης του περιβαλλοντικά υπεύθυνου Τουρισμού με τοπικό ή διεθνή χαρακτήρα

(Φορείς: ΜΚΟ & ΟΤΑ, ΟΤΑ, ΑΕΙ, ΑΤΕΙ, Αναπτυξιακές Εταιρείες, Εταιρείες Συμβούλων)

Παραδείγματα:

- α.** Δράσεις και Υποδομές Οικοτουρισμού στις λίμνες Πρέσπες
- β.** Οδηγός Τουρισμού της Υπαιθρου για τους Φορείς της Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΙΤΑ)⁷³
- γ.** Μεθοδολογικός Οδηγός για τη σύνταξη Τοπικής Ατζέντας 21 σε νησιά (Πανεπιστήμιο Αιγαίο-Πρόγραμμα Ιστός)⁷⁴

Οι κοινές παράμετροι αυτών των δράσεων και πολιτικών - οι οποίες επηρεάζουν άμεσα τον βιώσιμο και περιβαλλοντικό σχεδιασμό σε τοπικό επίπεδο στις τουριστικές περιοχές - είναι οι ακόλουθες:

- Προώθηση ενός συγκεκριμένου σχεδιασμού στην ανάπτυξη, με χαρακτηριστικά τη διαβούλευση, τη σύνδεση με τα τοπικά αναπτυξιακά δεδομένα, την προστασία του περιβάλλοντος, τον έλεγχο και τη διαχείριση πιθανών επιπτώσεων της ανάπτυξης του τουρισμού.
- Πληροφόρηση για τις πηγές χρηματοδότησης και τις καλές πρακτικές σε περιοχές με παρόμοια χαρακτηριστικά.
- Μεθοδολογία μιας βήμα προς βήμα ανάπτυξης δραστηριοτήτων, υπηρεσιών και υποδομών ήπιου τουρισμού, με έμφαση στην ανάγκη εμπλοκής του συνόλου των ομάδων συμμετεχόντων ή ενδιαφερόντων (stakeholders) σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο.

73. <http://www.ita.org.gr/library/Downloads/docs/ΚΕΔΚΕ%20Οδηγός%20Τουρισμού%20της%20Υπαιθρου%20για%20τους%20φορείς%20της%20ΟΤΑ.doc>

74. http://www.anetky.gr/drastriotites/istos/kentro_kain.html

Τα βασικά συμπεράσματα που προκύπτουν από τη μελέτη των διαφορετικών τύπων παιδαγωγικών παρεμβάσεων είναι ότι:

i. Οι παρεμβάσεις αυτές διαφέρουν πολύ μεταξύ τους εκπαιδευτικά, θεσμικά και οργανωτικά, με αποτέλεσμα να είναι ιδιαίτερα δύσκολη η αξιολόγηση της ουσιαστικής τους συμβολής στην προώθηση ενός περιβαλλοντικά υπεύθυνου και, τελικά, βιώσιμου τουρισμού.

ii. Σε κάθε περίπτωση, προκύπτει άμεσα ή έμμεσα η διάσταση της τοπικότητας εφόσον η πληροψηφία των παρεμβάσεων καταλήγει, τελικά, να αφορά συγκεκριμένες περιοχές και τύπους περιοχών.

iii. Οι ΜΚΟ σε συνεργασία, συνήθως, με τους ΟΤΑ, όπως θα δούμε και στη συνέχεια, διαδραματίζουν έναν καθοριστικό ρόλο στη συστηματική προώθηση των διαφορετικών τύπων παιδαγωγικών παρεμβάσεων οι οποίες συμβάλλουν στην ανάπτυξη ενός ήπιου, βιώσιμου και περιβαλλοντικά υπεύθυνου τουρισμού. Για παράδειγμα, μια ΜΚΟ που δραστηριοποιείται σε τοπικό επίπεδο μπορεί, σε συνεργασία με την τοπική αυτοδιοίκηση, να διεκδικήσει ένα Κοινωνικό Πρόγραμμα Εκπαιδευτικού χαρακτήρα και να προσαρμόσει τις εκπαιδευτικές ενότητες στα χαρακτηριστικά και στις ανάγκες της περιοχής ενδιαφέροντος, προβάλλοντας και αναλύοντας τρόπους (πιθανόν και μέσα από επιτυχημένα εθνικά ή διεθνή παραδείγματα) που μπορούν να οδηγήσουν σε μία καλύτερη διαχείριση των, ενδεχομένως, ευαίσθητων περιβαλλοντικών πόρων.

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΜΚΟ ΣΤΗΝ ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΕΝΟΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΑ ΥΠΕΥΘΥΝΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

8.2

Οι ΜΚΟ στις τουριστικές περιοχές πληθαίνουν σε αριθμό την τελευταία εικοσαετία και αυτό οφείλεται στη συνειδητοποίηση από μέρους των ενεργών πολιτών ότι μόνο μέσω της συμμετοχής και της παρέμβασής τους θα μπορέσει να αλλάξει, να ελεγχθεί ή να βελτιωθεί το τουριστικό αναπτυξιακό πρότυπο. Στο σύνολό τους, αυτές οι ΜΚΟ επιδιώκουν, μέσω της δραστηριοποίησής τους, να συμβάλλουν είτε αποτρέποντας έργα και πολιτικές, είτε προωθώντας την ανάπτυξη κάποιων υποδομών, υπηρεσιών, δραστηριοτήτων ή προγραμμάτων εκπαίδευσης σε έναν τουρισμό περισσότερο περιβαλλοντικά υπεύθυνο και αναπτυξιακά ήπιο. Επισημαίνεται εδώ ότι ο ρόλος των ΜΚΟ διαφέρει ανάλογα με το στάδιο τουριστικής ανάπτυξης της περιοχής και σε αυτό το πλαίσιο διακρίνουμε δύο διαφορετικές ομάδες: ΜΚΟ οι οποίες δραστηριοποιούνται σε τουριστικές περιοχές με ανάπτυξη Μαζικού Οργανωμένου Τουρισμού Διακοπών και ΜΚΟ οι οποίες δραστηριοποιούνται σε περιοχές με ήπια τουριστική ανάπτυξη, με σημαντική παρουσία των Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού. Επειδή, συνήθως, ο περιβαλλοντικά υπεύθυνος τουρισμός συνδέεται με τη δεύτερη ομάδα περιοχών, θεωρείται ότι ο ρόλος των ΜΚΟ είναι λιγότερο σημαντικός στις πρώτες, όπου η άποψη ότι «δεν μπορούν να αλλάξουν τα πράγματα» έχει επικρατήσει και οδηγεί σε αδράνεια και εφησυχασμό. Πρέπει, αντίθετα, να γίνει κατανοητό ότι σε αυτές τις περιοχές, λόγω της συχνά πολυετούς μαζικής τουριστικής ανάπτυξης, ο ρόλος των τοπικών - και όχι μόνο - ΜΚΟ είναι καθοριστικός και συχνά ιδιαίτερα δύσκολος για την αλλαγή των δεδομένων και κυρίαρχων επιλογών στο πρότυπο τουριστικής ανάπτυξης της περιοχής (βλ. και κεφάλαιο 7).

ΠΕΔΙΑ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΤΩΝ ΜΚΟ ΠΡΟΣ ΕΝΑΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΑ ΥΠΕΥΘΥΝΟ ΤΟΥΡΙΣΜΟ

- 1.** Συμβολή στο Σχεδιασμό και τη Διαχείριση ενός προορισμού. Επιλογή τύπου τουριστικής ανάπτυξης βάσει των χαρακτηριστικών της περιοχής, προσδιορισμός ανεκτών ορίων ανάπτυξης (οικιστικά, περιβαλλοντικά κ.ά.), προσδιορισμός τύπου και αριθμού τουριστών που μπορεί να «αντέξει» η περιοχή για να μην οδηγηθεί σε κοινωνική, πολιτιστική και περιβαλλοντική υποβάθμιση.
- 2.** Συμβολή σε Εκπαιδευτικές και Κοινωνικά Υπεύθυνες διαδικασίες στον προορισμό (π.χ. πρωτοβουλίες εκπαιδευτικού χαρακτήρα).
- 3.** Δράση με στόχο συγκεκριμένο έργο ή πρόβλημα (π.χ. πρωτοβουλίες, όπως ενημέρωση, διαμαρτυρία κ.ά., για ένα συγκεκριμένο περιβαλλοντικό, κοινωνικό ή άλλο πρόβλημα που προκαλείται ή υπάρχει κίνδυνος να προκληθεί από την άναρχη ανάπτυξη του τουρισμού).
- 4.** Συμβολή στην αναζήτηση πόρων, στην παροχή τεχνογνωσίας και στην προβολή ενός περιβαλλοντικά υπεύθυνου προορισμού (π.χ. πρωτοβουλίες για την ανάδειξη και προστασία κάποιου μνημείου πολιτιστικής ή φυσικής κληρονομιάς, διεκδίκηση οικονομικών πόρων μέσω Κοινοτικών Προγραμμάτων για την αναστύλιξη μιας υποβαθμισμένης περιοχής, ενημέρωση με διάφορους τρόπους των τοπικών κοινοτήτων και των τουριστών για μία περιβαλλοντική πρωτοβουλία ή δράση και διεκδίκηση της συμμετοχής τους).
- 5.** Προώθηση Κωδίκων και καλών πρακτικών σε ευρύτερες ομάδες του πληθυσμού με στόχο το κοινωνικά υπεύθυνο ταξίδι (π.χ. ενημέρωση με φυλλάδια ή εκδηλώσεις).

6. Συμβολή στη δημιουργία υποδομών, υπηρεσιών και δραστηριοτήτων (συνήθως σε συνεργασία με ΟΤΑ, Συνεταιρισμούς, Επιχειρήσεις) στον τόπο υποδοχής (π.χ. δημιουργία κέντρων ενημέρωσης).

7. Άσκηση πίεσης προς τους λήπτες αποφάσεων για να υπάρξει στρατηγική για περιβαλλοντικά υπεύθυνο τουρισμό (π.χ. εκδηλώσεις, διαβουλεύσεις, ημερίδες, διαμαρτυρίες, έκδοση φυλλαδίων ή εντύπων, ευαισθητοποίηση τοπικών κοινοτήτων).

Η τεχνογνωσία, η μακρόχρονη παρουσία σε τοπικό επίπεδο, η διαδικασία διαβούλευσης με τους ντόπιους (κάτοικοι, επιχειρηματίες, εκπρόσωποι φορέων), η προώθηση ενός οικονομικά και περιβαλλοντικά βιώσιμου μοντέλου ανάπτυξης, αποτελούν βασικές προδιαγραφές για την επιτυχή συμβολή μιας ΜΚΟ στο Σχεδιασμό και τη Διαχείριση ενός περιβαλλοντικά υπεύθυνου τουρισμού.

Τόσο η αναζήτηση πόρων και τεχνογνωσίας, όσο και η προβολή ενός περιβαλλοντικά υπεύθυνου προορισμού, αποτελούν πεδία μιας σημαντικής παρουσίας των ΜΚΟ (συχνά σε συνεργασία με ΟΤΑ και τοπικούς θεσμικούς φορείς, π.χ. αναπτυξιακές εταιρείες). Είναι χαρακτηριστικό για τη χρηματοδότηση ότι στην περίπτωση των Πρεσπών στην περίοδο 1991-1999 υπήρξαν οκτώ διαφορετικές πηγές χρηματοδότησης (Κοινοτικές πρωτοβουλίες, Β' ΚΠΣ, Κοινωνική Ιδρύματα του Εξωτερικού κ.ά.), ώστε να δημιουργηθούν οι κατάλληλες υποδομές στην περιοχή.

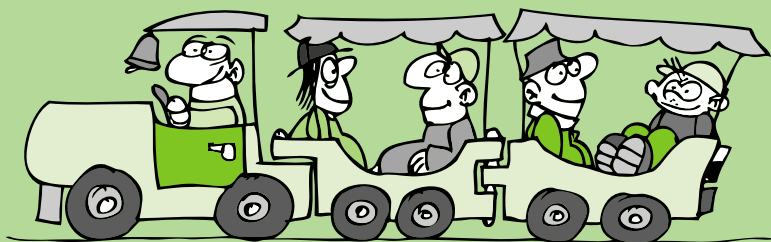
Ιδιαίτερης σημασίας έχει αποδειχθεί η προσπάθεια να παραχθούν από τις ΜΚΟ πρακτικά εγχειρίδια και οδηγοί προς τους κοινωνικά υπεύθυνους τουρίστες. Κοινή προέλευση αυτών των προσπαθειών αποτέλεσαν οι διάφοροι κώδικες (βλ. κεφ. 6) που πολλοί φορείς σε διεθνές, κυρίως, επίπεδο εξέδωσαν - ήδη από τη δεκαετία του '80 - με στόχο την προώθηση της πολιτικής για μια βιώσιμη και περιβαλλοντικά υπεύθυνη ανάπτυξη.

ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΣ

- Εφαρμογή Προγραμμάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης για εργαζόμενους στον τουρισμό και κατοίκους τουριστικών περιοχών.
- Προώθηση και προβολή των Κωδίκων Ορθής Πρακτικής σε Επιχειρηματίες, Φορείς, ΟΤΑ, Κατοίκους και Τουρίστες.
- Αποφυγή δημιουργίας Κέντρων Ενημέρωσης και Πληροφόρησης χωρίς να προβλέπεται η χρηματοδότηση και μακροπρόθεσμη λειτουργία τους ως φορέων τεχνογνωσίας, εκπαίδευσης και ελέγχου.
- Να μην υποτιμούνται οι απαιτούμενες συνέργειες με ΟΤΑ, επιχειρήσεις, τοπικούς φορείς, περιβαλλοντικές οργανώσεις, κρατικές υπηρεσίες, επιστημονικά σωματεία όταν υπάρχει ο κοινός στόχος: η βιώσιμη τοπική ανάπτυξη του Τουρισμού.

9

Περιβαλλοντικά
υπεύθυνοι διοργανωτές:
Οι επιχειρήσεις
Οι συνέργειες μεταξύ της
ιδιωτικής επιχειρηματικής
πρωτοβουλίας και
των τοπικών
περιβαλλοντικών ΜΚΟ

Διαίτερα καθοριστική, πλέον, είναι η εμπλοκή των τουριστικών επιχειρήσεων, καθώς αυτές συμμετέχουν αφενός στον προσδιορισμό και στα χαρακτηριστικά του τουριστικού προϊόντος, αφετέρου έρχονται σε επαφή τόσο με τους τουρίστες, όσο και με τους ντόπιους.

Η εγκατάλειψη των παλαιών-παραδοσιακών προτύπων τουρισμού επιβάλλει την ουσιαστική συμμετοχή και συνεργασία όλων των εμπλεκόμενων σε θέματα που σχετίζονται, μεταξύ άλλων, με την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος (βλ. παρακάτω σχήματα)⁷⁵.

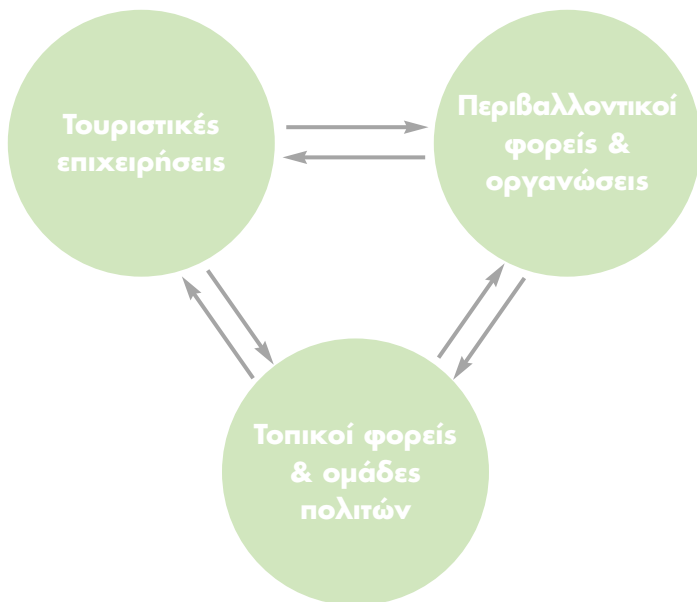
Οι επιχειρήσεις οφείλουν να ανατρέψουν τη διαμορφωμένη σε πολλούς τουριστικούς προορισμούς «εικόνα» ότι ο διαρκής προσανατολισμός τους στο κέρδος τις καθιστά υπεύθυνες για πληθώρα προβλημάτων. Καλούνται, λοιπόν, να υιοθετήσουν επιχειρηματικές πρακτικές που θα χαρακτηρίζονται από περιβαλλοντική υπευθυνότητα και, κυρίως, να αναπτύξουν συνεργασίες με τοπικούς φορείς και περιβαλλοντικές οργανώσεις. Η συνεργασία αυτή μπορεί να λάβει συγκεκριμένη μορφή, προσαρμοζόμενη κάθε φορά στην περιοχή υποδοχής και στον εκάστοτε τουριστικό κλάδο.

Οι διεθνείς επιχειρήσεις παραγωγής τουριστικών πακέτων (tour operator), για παράδειγμα, ασκούν ιδιαίτερα καθοριστικό ρόλο σήμερα στην παραγωγή και διάθεση του τουριστικού προϊόντος, διακινώντας την πλειοψηφία του αλλοδαπού τουρισμού παγκοσμίως (φυσικά και στην Ελλάδα) και παρεμβαίνοντας ενεργά στη διαμόρφωση της φυσιογνωμίας του προϊόντος τουριστικών προορισμών ή ακόμη και ολόκληρων χωρών⁷⁶.

75. *W.T.O. (1993), Sustainable Tourism Development: Guide for Local Planners, Madrid*

76. *Κούτουπας Δ., Σταυρινούδης θ. (2006), «Διαχρονική εξέλιξη και στρατηγικές κατευθύνσεις ανάπτυξης του ελληνικού τουρισμού σε συνθήκες διεθνούς επέκτασης και γιγάντωσης των Ευρωπαίων tour operators», στο «Οικονομικά συστήματα, αναπτυξιακές πολιτικές και στρατηγικές των επιχειρήσεων στην εποχή της πλανητικής αγοράς». Έκδοση Τμήματος Διοίκησης Επιχειρήσεων Πανεπιστημίου Αιγαίου*

Παλαιά-παραδοσιακά πρότυπα τουρισμού

Βιώσιμος τουρισμός

Στην περίπτωση των tour operator, έρευνες έχουν δείξει εφαρμογή δράσεων στην κατεύθυνση της συνεργασίας με τοπικούς φορείς και οργανώσεις σε θέματα:

- διαχείρισης αποβλήτων
- έρευνας και μεταφοράς τεχνολογίας σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος
- ανάπτυξης προϊόντων που μειώνουν την επιβάρυνση του φυσικού περιβάλλοντος
- καλλιέργειας περιβαλλοντικής συνείδησης τόσο στους τουρίστες όσο και στον τοπικό πληθυσμό.

"THE TOUR OPERATORS' INITIATIVE (TOI)"

Μια ενδιαφέρουσα περίπτωση αποτελεί το "**The Tour Operators' Initiative (TOI)**" (<http://www.toinitiative.org>), ένα δίκτυο tour operator οι οποίοι αναγνωρίζουν την ανάγκη υιοθέτησης των αρχών της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης στην οργάνωση και κυρίως στη λειτουργία τους. Με μέλη από όλον τον κόσμο και όλες τις ειδικότητες, οι tour operator που συμμετέχουν στο δίκτυο αποδέχονται ότι η μακροπρόθεσμη βιωσιμότητά τους συνδέεται άμεσα με τον αειφόρο τουρισμό. Σε αυτήν την κατεύθυνση, το δίκτυο έχει αναπτύξει συνεργασίες με τοπικές Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις και τοπικές επιχειρήσεις. Τέτοιου είδους συνεργασίες συμβάλλουν στην ανάπτυξη επικοινωνίας μεταξύ των διεθνών τουριστικών επιχειρήσεων και των τοπικών ΜΚΟ με στόχο τη διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος των τουριστικών προορισμών.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτών των προσπαθειών αποτελεί η σε συνεργασία με την **Conservation International** (<http://www.conservation.org>) έκδοση του «Πρακτικού Οδηγού Καλών Πρακτικών: Διαχείριση Περιβαλλοντικών και Κοινωνικών Θεμάτων στον Τομέα της Φιλοξενίας».

Η ιδιαίτερη χρησιμότητα του Οδηγού σχετίζεται με την παροχή συμβουλών προς τις επιχειρήσεις φιλοξενίας των περιοχών υποδοχής τουριστών σε θέματα:

- διαχείρισης ενέργειας
- διαχείρισης υδάτινων πόρων
- διατήρησης και διαχείρισης του περιβάλλοντος κ.ά.

Μεταφρασμένος σε τέσσερις γλώσσες, ο Οδηγός διατέθηκε από τους tour operator του δικτύου στα συνεργαζόμενα καταλύματα.

TOUR OPERATOR HOTELPLAN

Άλλη ενδιαφέρουσα περίπτωση, με άμεσες θετικές συνέπειες για την **Ελλάδα**, είναι η πρωτοβουλία του tour operator **Hotelplan** να δημιουργήσει το ταμείο για το περιβάλλον και την αειφορία. Τα χρήματα για το ταμείο (750.000 δολάρια ΗΠΑ το 2002) προέρχονται από πελάτες της εταιρείας και χρησιμοποιούνται για τη χρηματοδότηση δράσεων προστασίας και διατήρησης του περιβάλλοντος στους τουριστικούς προορισμούς που δραστηριοποιείται η εταιρεία. Μεταξύ αυτών των δράσεων ήταν η φροντίδα για τις περιοχές αναπαραγωγής της μεσογειακής χελώνας σε πέντε τουριστικούς προορισμούς της Ελλάδας. Σε αρκετές περιπτώσεις, για την επιλογή και την υλοποίηση των δράσεων αναπτύσσεται συνεργασία με τοπικές ομάδες συμφερόντων⁷⁷. Αποτελεί ενδιαφέρον παράδειγμα συντονισμένης δράσης τουριστών, τουριστικών επιχειρήσεων και τοπικών φορέων.

⁷⁷ *Tour Operators' Initiative for Sustainable Tourism Development (2003), Sustainable development: the tour operators' contribution*

Στη διεθνή εμπειρία έχουν καταγραφεί αρκετές περιπτώσεις όπου ενώσεις τουριστικών επιχειρήσεων έχουν υιοθετήσει συγκεκριμένους κώδικες συμπεριφοράς. Ενδεικτικά αναφέρονται:

- ο κώδικας για τον περιβαλλοντικά υπεύθυνο τουρισμό του Pacific Asia Travel Association
- οι περιβαλλοντικές οδηγίες του World Travel and Tourism Council
- οι περιβαλλοντικές οδηγίες των European Tour Operators⁷⁸

ΑΞΙΟΝΕΣ ΑΜΟΙΒΑΙΑΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΩΝ-ΕΘΝΙΚΩΝ ΟΜΑΔΩΝ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΩΝ

Προκειμένου να επιτευχθεί η μεγιστοποίηση των ωφελειών από τη συνεργασία των τουριστικών επιχειρήσεων με τοπικές και εθνικές ομάδες συμφερόντων, πρέπει να:

- υπάρξει αμοιβαία αναγνώριση του φυσικού περιβάλλοντος ως πρωτογενούς τουριστικού πόρου, με στόχο την προστασία του περιβάλλοντος
- δημιουργηθούν κανάλια επικοινωνίας των τουριστικών επιχειρήσεων (κυρίως των διεθνών tour operator) όχι μόνο με τις τοπικές επιχειρήσεις, αλλά και με τοπικούς φορείς και ομάδες συμφερόντων με στόχο την ενεργή τους συνεργασία
- ενεργοποιηθούν οι ενώσεις των τουριστικών επιχειρήσεων σε ρόλο συντονιστικό και να συμβάλουν στη διευκόλυνση της μεταφοράς τεχνογνωσίας και καλών πρακτικών
- δοθούν κίνητρα από τους τοπικούς και εθνικούς φορείς προς τις επιχειρήσεις προκειμένου αυτές να αναπτύξουν τεχνικές λειτουργίας και μεθόδους παραγωγής φιλικές προς το περιβάλλον και τον προορισμό.

Σε όλες αυτές τις δράσεις κρίνεται σκόπιμο να υπάρχει ουσιαστική συμμετοχή και εθνικών ή τοπικών συμφερόντων επιχειρήσεων. Ωστόσο, πέρα από τις επιχειρήσεις, κρίνεται απαραίτητη η ενεργή συμμετοχή τοπικών ή, έστω, εθνικών φορέων και περιβαλλοντικών οργανώσεων οι οποίες θα συνεισφέρουν αφενός με την τεχνογνωσία τους και αφετέρου με την ουσιαστική γνώση που διαθέτουν για τις περιοχές υποδοχής τουριστών, τα ιδιαίτερα περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά τους και, κυρίως, τους κινδύνους που αντιμετωπίζουν⁷⁹. Για να γίνει κατανοητός ο ρόλος των περιβαλλοντικών οργανώσεων και γενικότερα των ομάδων συμφερόντων, παρουσιάζονται συνοπτικά δύο περιπτώσεις, προερχόμενες από τη διεθνή εμπειρία, όπου υπήρξε επιτυχημένη συνεργασία τουριστικών επιχειρήσεων και τοπικών-εθνικών περιβαλλοντικών οργανώσεων στην κατεύθυνση της προστασίας του περιβάλλοντος και της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης.

79. Κοκκώσης Χ., Τσάρτας Π. (2001), ό.π.

ΚΑΛΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΜΚΟ

ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ ΣΥΝΤΗΡΗΣΗΣ ΤΩΝ ΛΟΦΩΝ ILNGWESI-LEWA

Το εν λόγω πρόγραμμα εφαρμόστηκε στην περιοχή Λαικίπια της Κένυα και είχε ως βασικό του στόχο να βελτιώσει την ποιότητα ζωής των ντόπιων, ενθαρρύνοντάς τους να στραφούν σε τουριστικές δραστηριότητες οι οποίες θα αξιοποιούσαν τους πλούσιους φυσικούς πόρους για να παράγουν εισόδημα. Με τον τρόπο αυτό, οι φυσικοί πόροι θα προστατεύονταν και θα αναδεικνύονταν. Το πρόγραμμα είχε ως έμπρακτο αποτέλεσμα τη δημιουργία καταφυγίου για τα άγρια ζώα και τη βελτίωση των υποδομών που χρησιμοποιούσαν οι ντόπιοι (σχολεία, κέντρο υγείας κ.ά.). Παράλληλα, αυξήθηκαν οι θέσεις εργασίας και τα παραγόμενα εισοδήματα εξαιτίας του τουρισμού, ενώ στα μακροπρόθεσμα οφέλη πρέπει να υπογραμμιστεί η δέσμευση του τοπικού πληθυσμού για την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος της περιοχής του. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι εμπλεκόμενες στο πρόγραμμα ομάδες συμφερόντων οι οποίες περιελάμβαναν φορείς του δημοσίου τομέα (π.χ. Υπουργείο Τουρισμού και Αγρίων Ζωνών, Υπουργείο Εδαφών κ.ά.), μια ΜΚΟ (USAID) και ιδιωτικές επιχειρήσεις (π.χ. τοπικούς ξενοδόχους και τουριστικούς πράκτορες).

Η ΔΙΑΔΡΟΜΗ ΜΑΦΙΚΙΝΓ, ΠΕΡΑΣΜΑ ΣΑΦΑΡΙ ΒΟΡΕΙΟ-ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΝΔΟΧΩΡΑΣ

Το εν λόγω πρόγραμμα αποτελεί ενδιαφέρουσα προσπάθεια συνδυασμένης ανάπτυξης οικότουριστικής δραστηριότητας σε περιοχή φυσικού κάλλους με ταυτόχρονη

ιστορική σημασία. Μέσα από τη χάραξη μονοπατιού, έγινε δυνατή η περιήγηση και φιλοξενία περιορισμένου αριθμού τουριστών οι οποίοι απολαμβάνουν ένα σύνολο εμπειρίας αποτελούμενης από φυσικά και πολιτισμικά στοιχεία, συνδυασμένα με τα τοπικά έθιμα.

Στην προσπάθεια συμμετείχαν δημόσιοι φορείς όπως, για παράδειγμα, το Μουσείο Mafiking και μια ΜΚΟ (η Ecotourism Africa). Παράλληλα, ενδιαφέρουσα και ιδιαίτερη ήταν η συνεργασία του ιδιωτικού τομέα (Herman Charles Bosman Literary Society και η Ξενοδοχειακή Σχολή του Mafiking) η οποία ανέλαβε κυρίως το έργο της υποστήριξης σε ανθρώπινο δυναμικό⁸⁰.

80. ΣΕΤΕ (2001), *Συνεργασία Δημοσίου-Ιδιωτικού Τομέα για την Ενίσχυση της Ανταγωνιστικότητας του Τουρισμού*

10

Ο κύκλος ζωής
ενός τουριστικού
προορισμού στον
οποίο εφαρμόζονται
πρακτικές ήπιας
τουριστικής ανάπτυξης

Ο κύκλος ζωής ενός τουριστικού προορισμού⁸¹ περιλαμβάνει τις φάσεις από τις οποίες περνά η τουριστική ανάπτυξη ενός προορισμού. Σε κάθε μια από τις φάσεις αυτές είναι δυνατόν να επέλθουν οι υπεύθυνοι φορείς για την τουριστική ανάπτυξη με συγκεκριμένα σχέδια και να σταματήσουν ή να τροποποιήσουν τη «φυσιολογική» εξελικτική πορεία του μέσω συγκεκριμένων σχεδίων και αποφάσεων που θα αναλάβουν να πραγματοποιήσουν⁸².

Οι πρακτικές ήπιες τουριστικής ανάπτυξης - όπως είναι η ανάπτυξη υποδομών και δραστηριοτήτων τουρισμού ειδικών ενδιαφερόντων - μπορούν να εφαρμοστούν σε κάθε στάδιο του κύκλου ζωής ενός τουριστικού προορισμού με προϋπόθεση τον κατάλληλο σχεδιασμό. Ανάλογα με τα χαρακτηριστικά της κάθε φάσης, η ήπια τουριστική ανάπτυξη μπορεί να αποτελέσει μοχλό στήριξης, προστασίας και ορθολογικής διαχείρισης του φυσικού περιβάλλοντος ενός προορισμού, παράλληλα με την οικονομική του ανάπτυξη.

Ο ρόλος των ΜΚΟ, μικρότερων ή μεγαλύτερων σε μέγεθος και επιρροή, είναι απαραίτητος και μπορεί να είναι καθοριστικός σε κάθε φάση του κύκλου ζωής ενός προορισμού. Η δραστηριοποίησή τους θα πρέπει να έχει ως στόχο την ενθάρρυνση και στήριξη της συμμετοχής της κοινότητας σε κάθε πρωτοβουλία που αφορά σε θέματα τουριστικής ανάπτυξης. Τα επίπεδα επιρροής μπορεί να διαφέρουν (π.χ. έλεγχος, ιδιοκτησία, επενέργεια) ανάλογα με τη δύναμή τους.

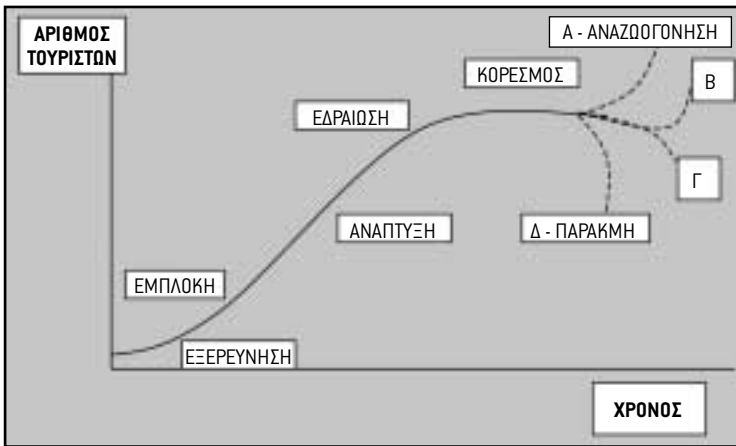
Όπως έχει αναφερθεί και σε προηγούμενα κεφάλαια, η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη δεν νοείται χωρίς την άμεση και έμμεση συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας και όλων των ομάδων συμφερόντων οι οποίες μπορεί να αναπτύσσονται σε έναν προορισμό.

81. Butler, R. (2006), *The tourism area life cycle- vol.1- Applications and modifications*, Channel view productions

82. Middleton V., Hawkins R. (2004), *ό.π.*

ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΑΡΧΩΝ ΤΗΣ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΣΕ ΕΝΑΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟ ΠΡΟΟΡΙΣΜΟ Ο ΟΠΟΙΟΣ ΣΤΗΡΙΖΕΤΑΙ ΣΕ ΗΠΙΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ - Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΜΚΟ ΣΕ ΚΑΘΕ ΦΑΣΗ

Ο κύκλος ζωής ενός τουριστικού προορισμού περιλαμβάνει τις εξής φάσεις, όπως αυτές φαίνονται στο παρακάτω σχήμα.

α) Η φάση της εξερεύνησης

Χαρακτηριστικά:

- Σε αυτήν τη φάση, ένας μικρός αριθμός τουριστών οι οποίοι ταξιδεύουν αυτόνομα επισκέπτονται τον προορισμό. Επιθυμούν την ψυχία και την επαφή, κυρίως, με το φυσικό περιβάλλον και την τοπική κοινωνία.
- Τα κέρδη για όσους πρώιμα εμπλέκονται ως επιχειρηματίες/εργαζόμενοι στην περιορισμένη τουριστική δραστηριότητα είναι μικρά.
- Οι τουριστικές υποδομές είναι ανύπαρκτες ή πολύ περιορισμένες.
- Οι κάτοικοι του προορισμού είναι φιλικόι με τους τουρίστες και δεν νιώθουν να απειλούνται από αυτούς.

- Οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις της τουριστικής δραστηριότητας είναι περιορισμένες έως ασήμαντες λόγω του πολύ μικρού αριθμού των επισκεπτών και των πολύ περιορισμένων τουριστικών δραστηριοτήτων και υποδομών.

Αυτή είναι, ίσως, η πιο κρίσιμη φάση για την επιλογή εφαρμογής ήπιας τουριστικής ανάπτυξης. Δίνεται η ευκαιρία στους εμπλεκόμενους φορείς να σχεδιάσουν την ανάπτυξή τους με όρους αειφορίας και βιώσιμης ανάπτυξης, χωρίς να έχουν την πίεση της διόρθωσης διαχρονικά ληθασμένων επενδύσεων και περιβαλλοντικά επιβλαβών επιλογών.

Η καταγραφή των τουριστικών πόρων και πόλων έλξης είναι επιπλέον καθώς οι ανθρώπινες παρεμβολές είναι περιορισμένες, γεγονός που οδηγεί στον καθορισμό της φέρουσας ικανότητας με ευκολότερους και πιο ακριβείς όρους. Αυτή η καταγραφή θα αποτελέσει τη βάση για έναν μελλοντικό τουριστικό σχεδιασμό και καθορισμό στρατηγικών και στόχων που δεν θα θίγουν την ακεραιότητα του προορισμού.

→ Ο ρόλος των ΜΚΟ σε αυτήν τη φάση μπορεί να είναι σπουδαίος και αυτό γιατί η κατάρτισή τους και οι γνώσεις τους μπορούν να βοηθήσουν την κοινότητα να θέσει γερά θεμέλια για τη βιώσιμη τουριστική της ανάπτυξη πολύ πριν δραστηριοποιηθούν έμπειρες πολυεθνικές εταιρίες και τους στερήσουν τη διαπραγματευτική τους ικανότητα.

→ Συγκεκριμένα, η θεμελίωση της δύναμης της τοπικής κοινωνίας θα πρέπει να έλθει μέσα από ενημερωτικά προγράμματα και συνεχή, ακριβή πληροφόρηση για τις προοπτικές και τις απειλές που μπορούν να εμφανιστούν όσο ο προορισμός θα αναπτύσσεται. Παράλληλα, οι τοπικές ΜΚΟ, με παραδείγματα από προηγούμενη εμπειρία άλλων προορισμών και μεγαλύτερων ΜΚΟ, μπορούν να πείσουν τους πολίτες για την πολυπλοκότητα της τουριστικής αγοράς και τα κριτήρια για μια βιώσιμη ανάπτυξη.

→ Κάποια πρώιμα εκπαιδευτικά σεμινάρια σχετικά με τη βιώσιμη ανάπτυξη, την αξία του τοπικού πολιτισμού και την περιβαλ-

ληντική διαχείριση θα ενθάρρυναν τους ντόπιους να ενημερωθούν και να δεσμευθούν για όσα θα ακολουθήσουν, αλλά και να προσεγγίσουν τους τουρίστες με καλύτερους όρους επικοινωνίας.

→ Παράλληλα, σε αυτήν τη φάση, είναι σημαντικό να ενθαρρύνονται κινήσεις οι οποίες ως στόχο έχουν την ευαισθητοποίηση των τουριστών σχετικά με τη μοναδικότητα και την ευαίσθητη φύση του προορισμού.

→ Τέλος, σε πρώτο επίπεδο, είναι σημαντικό οι τοπικές ΜΚΟ να επιδιώξουν την εδραίωση συνεργειών μεταξύ των άμεσα και δυνητικά εμπλεκόμενων φορέων, σε επίπεδο τοπικής αυτοδιοίκησης, εθνικού τουριστικού σχεδιασμού, κοινωνικών ομάδων, εκπροσώπων επαγγελματιών (οι οποίοι ακόμα δεν απασχολούνται άμεσα στον τουρισμό μιας και βρισκόμαστε στο στάδιο της εξερεύνησης, αλλά μελλοντικά θα κληθούν να παίξουν ουσιαστικό ρόλο), άλλων εκφράσεων της κοινωνίας των πολιτών. Αυτό το δίκτυο επικοινωνίας και συνεργασίας θα αποτελέσει πρόδρομο για νέες και πιο απαιτητικές συνεργασίες, διεκδικήσεις και αμοιβαίες υποχωρήσεις στο μέλλον, με γνώμονα, πάντα, τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη.

Όλες οι παραπάνω δράσεις θα πρέπει να εντάσσονται σε ένα ευρύτερο πλαίσιο ανάπτυξης ήπιων μορφών τουρισμού - όπως είναι οι ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού - οι οποίες θα κληθούν να στηρίξουν την τοπική κοινωνία, οικονομία και τον πολιτισμό με σεβασμό, πάντα, στο περιβάλλον και διασφαλίζοντας την ελαχιστοποίηση των αρνητικών επιπτώσεων της τουριστικής ανάπτυξης σε αυτό. **Σε καμία περίπτωση, πάντως, δεν θα πρέπει να παραβλέπεται το γεγονός πως κάθε μορφή τουριστικής ανάπτυξης θα πρέπει να έχει χαρακτηριστικά βιώσιμης ανάπτυξης και να εξελίσσεται με ήπια χαρακτηριστικά και δραστηριότητες.**

β) Η φάση της εμπλοκής/ανάμιξης

Χαρακτηριστικά:

- Οι αριθμοί των τουριστών αρχίζουν να αυξάνονται.
- Οι ντόπιοι επιχειρηματίες αρχίζουν να εξειδικεύουν τις υπηρεσίες που προσφέρουν και ενισχύονται οι τοπικές επενδύσεις (σε επιχειρήσεις εστίασης, φιλοξενίας κ.α.). Παράλληλα, αυξάνονται και τα κέρδη.
- Αρχίζει η κατασκευή κάποιων υποδομών από δημόσιους φορείς.
- Οι τοπικοί εμπλεκόμενοι φορείς εξακολουθούν να έχουν τον έλεγχο της περιοχής.
- Οι τουρίστες αρχίζουν να συγκεντρώνονται σε συγκεκριμένα σημεία/ πόλους έλξης του προορισμού.
- Οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις της τουριστικής κίνησης αυξάνονται και αρχίζουν να γίνονται εμφανείς.

Δεν υπάρχει τουριστική δραστηριότητα η οποία να μην επιφέρει αλλαγές στο φυσικό, κοινωνικό, οικονομικό και πολιτιστικό περιβάλλον ενός προορισμού. Ένας προορισμός σε αυτήν τη φάση αρχίζει να αναγνωρίζει τα αποτυπώματα της τουριστικής δραστηριότητας, ιδίως στο φυσικό περιβάλλον. Η στήριξη και ανάπτυξη ήπιων μορφών τουρισμού δεν αποκλείει αυτές τις αλλαγές, αλλά μπορεί να τις μετριάσει. Και εδώ, η συμβολή των ΜΚΟ - τοπικών και διεθνών - είναι απαραίτητη.

→ Η κοινωνία των πολιτών μπορεί με εκστρατείες ενημέρωσης και διαδραστικές πρωτοβουλίες να τονίσει την ανάγκη προσήλωσης σε ένα μοντέλο ήπιας τουριστικής ανάπτυξης, με αποδέκτες τόσο τους ντόπιους, όσο και τους τουρίστες. Η ενημέρωση θα πρέπει πια να απευθύνεται σε μεγαλύτερο κοινό και η χρήση των νέων τεχνολογιών - π.χ. διαδίκτυο - μπορεί να συμβάλει στη διάδοση πληροφοριών σχετικών με τον προορισμό, τις ιδιαιτερότητές του, το μοντέλο ανάπτυξης που τώρα εδραιώνεται, τους πόλους έλξης του προορισμού κ.λπ.

→ Ο ρόλος της σε εκπαιδευτικές πρωτοβουλίες αναδεικνύεται καθοριστικός, καθώς το δέλεαρ της ενασχόλησης με τον τουρισμό με στόχο μόνο το κέρδος μπορεί να είναι μεγάλο. Ιδιαίτερα όσον αφορά την ενημέρωση των ντόπιων σχετικά με τις προοπτικές της ήπιας τουριστικής αγοράς, οι ΜΚΟ θα πρέπει να έχουν ένα δυναμικό παρόν. Είναι σημαντικό, μέσα από ειδικά και ρεαλιστικά προγράμματα, να ενημερώνονται οι ντόπιοι για τους πόρους του τόπου τους, για τις μορφές τουρισμού και τον όγκο της τουριστικής δραστηριότητας που μπορεί να στηρίξει ο προορισμός τους.

→ Αυτή η ενημέρωση δεν θα πρέπει να έχει απαγορευτικό χαρακτήρα - το αντίθετο. Οι ΜΚΟ (επικουρικά σε ανάλογες κρατικές πρωτοβουλίες) καλούνται να προβάλλουν τους συγκεκριμένους πόρους που μπορούν να αξιοποιηθούν στον προορισμό, καθώς και τους τρόπους αξιοποίησής τους. Αποδέκτες αυτών των πρωτοβουλιών πάντα θα πρέπει να είναι ευαίσθητες κοινωνικές ομάδες (γυναίκες-νέοι), ντόπιοι επιχειρηματίες οι οποίοι επιθυμούν να στηρίξουν τον τόπο τους.

→ Η επιλογή μιας στρατηγικής περιβαλλοντικού marketing από πλευράς των ΜΚΟ, η οποία θα συμβαδίζει με τα πρότυπα της βιώσιμης ανάπτυξης, είναι καθοριστική για την επικοινωνία κρίσιμων μηνυμάτων.

Οι επιλογές σε αυτό το στάδιο είναι πολλές, καθώς ο προορισμός ακόμα δεν είναι «κουρασμένος» και το προϊόν του μπορεί να αναδείξει την πρωτοτυπία του.

Τα παραπάνω θα πρέπει να εντάσσονται σε μια πιο εντατική κινητοποίηση για την προστασία του περιβάλλοντος, καθώς οι διαφαινόμενες προοπτικές ανάπτυξης θα εντατικοποιήσουν, με τη σειρά τους, και την πίεση από ομάδες οι οποίες είναι έξω από την τοπική κοινωνία, εκπροσωπούν δυνατούς διεθνείς παίκτες της παγκόσμιας αγοράς και που θα επιχειρήσουν να διεκδικήσουν τον έλεγχο του προορισμού. Η ανάπτυξη συνεργειών διαφαίνεται τώρα απαραίτητη για την προστασία του προορισμού και του φυσικού του περιβάλλοντος.

Τέλος, σε αυτό το στάδιο, οι ΜΚΟ σε συνεργασία με κρατικούς φορείς μπορούν να καθορίζουν μετρήσιμους δείκτες σχετικά με το όριο των αποδεκτών επιδράσεων της τουριστικής δραστηριότητας στο περιβάλλον και στην τοπική κοινωνία. Η επιλογή ήπιων μορφών τουρισμού σίγουρα στηρίζει τη συμμόρφωση με τα όρια της φέρουσας ικανότητας κάθε προορισμού, προβάλλοντας τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του και αποφεύγοντας την αστικοποίηση του τοπίου.

Η ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ ΤΗΣ ΜΚΟ «ΕΡΥΜΑΝΘΟΣ» ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΜΥΘΩΝ ΤΟΥ ΗΡΑΚΛΗ⁸³

Η πρωτοβουλία της ΜΚΟ «Ερύμανθος» για την τουριστική αξιοποίηση των τόπων και μύθων του Ηρακλή στην Πελοπόννησο έχει εμπνεύσει και έχει κινητοποιήσει περίπου 100 άλλες συλλογικές οργανώσεις από τη μία άκρη της Πελοποννήσου στην άλλη και ειδικότερα στους τόπους που αναφέρονται στους μύθους και άθλους του Ηρακλή.

Έχουν συσταθεί τρεις ενώσεις Ηράκλειων εθελοντικών οργανώσεων: η Ηράκλεια Ένωση Αργολίδας-Κορινθίας, η Ηράκλεια Ένωση Ηλείας, Αχαΐας Κορινθίας και η Ηράκλεια Ένωση Αττικής.

Αυτές οι Ενώσεις, πέρα από τη δραστηριότητα που έχουν αναπτύξει για το περιβάλλον και τον πολιτισμό της ευρύτερης περιοχής της ενδοχώρας της Πελοπον-

νήσου όπου αναφέρονται οι μύθοι του Ηρακλή, ετοιμάζουν και έχουν προγραμματίσει για την άνοιξη του 2010 το παγκόσμιο Συνέδριο με θέμα «Ο μύθος του Ηρακλή στην πολιτιστική επιχειρηματικότητα».

Παράλληλα, σε εξέλιξη βρίσκεται το γενικότερο πρόγραμμα «Τόποι, Μύθοι άθλοι του Ηρακλή», στο οποίο εμπλέκονται 18 Δήμοι και τρεις Νομαρχίες.

Αυτήν την περίοδο, ολοκληρώνεται το κομμάτι για τον ψηφιακό πολιτισμό με τη δημιουργία ειδικού δικτύου, που έχουν αναλάβει ιδιωτικές επιχειρήσεις.

Όλες οι επιμέρους πρωτοβουλίες και σχετικές μελέτες ξεκίνησαν από την ΜΚΟ «Ερύμανθος» και τα στελέχη της που συμβουλεύουν, παράλληλα, τους εμπλεκόμενους Δήμους στην ανάπτυξη δράσεων οικότουρισμού-αγροτουρισμού.

Εξάλλου, προωθείται η δημιουργία θεματικών πάρκων:

- Το βιολογικό πάρκο του νερού στο Δήμο Λαμπείας
- Το πάρκο Κένταυρος Φόλος στο δρυόδασος Φολόης.

Η ανάληψη πρωτοβουλιών της ΜΚΟ «Ερύμανθος» για την ανάπτυξη του τουρισμού ειδικού ενδιαφέροντος με όρους βιώσιμης ανάπτυξης και σεβασμού στο περιβάλλον στην Πελοπόννησο θεωρείται αξιόλογη, καθώς υποστηρίζει τη συνεργασία ανάμεσα σε ΜΚΟ οι οποίες έχουν κοινούς στόχους, ακόμα και αν αυτές δραστηριοποιούνται σε μια ευρύτερη γεωγραφικά περιοχή. Παράλληλα, σημαντικό στοιχείο είναι η αλληλεπίδραση με την τοπική αυτοδιοίκηση για την ανταλλαγή εμπειριών αλλά και γνώσης σε συγκεκριμένα ζητήματα.

γ) Η φάση της ανάπτυξης

Χαρακτηριστικά:

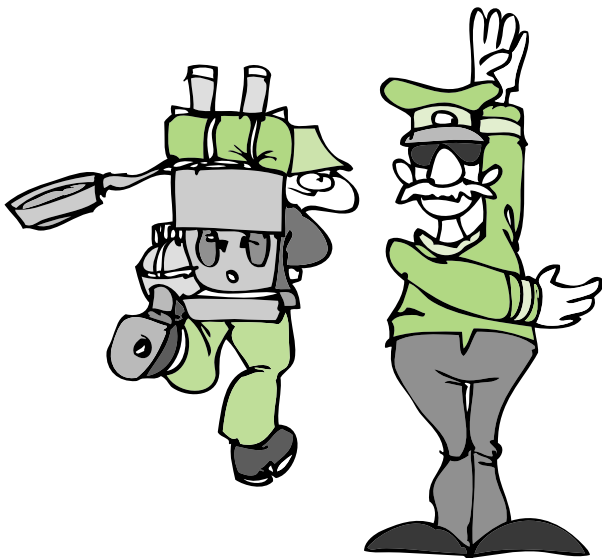
- Οι γρήγοροι ρυθμοί τουριστικής ανάπτυξης επιφέρουν δραματικές αλλαγές στο περιβάλλον του προορισμού και τα αποτελέσματα φαίνονται σε σύντομο χρονικό διάστημα.
- Η ένταση των αλλαγών αυτών εξαρτάται από τον τρόπο διαχείρισης της τουριστικής ανάπτυξης και το βαθμό προσήλωσης σε ήπιες μορφές τουρισμού.
- Οι επενδύσεις είναι μεγάλες και οι υποδομές ακολουθούν τα μεγέθη των τουριστικών επισκέψεων.
- Το δομημένο περιβάλλον τείνει να επιβληθεί στο φυσικό και η τουριστική δραστηριότητα κυριαρχεί όλων των άλλων οικονομικών δραστηριοτήτων.
- Υπάρχει ο φόβος να χαθεί ο παραδοσιακός χαρακτήρας του προορισμού λόγω της μεγάλης τουριστικής κίνησης που στηρίζει διεθνή πρότυπα συμπεριφοράς.
- Οι ντόπιοι αρχίζουν να αισθάνονται πως δεν έχουν τον έλεγχο της περιοχής τους και του περιβάλλοντός τους και αυτό δημιουργεί αρνητικά συναισθήματα απέναντι στους τουρίστες.

Η επιλογή διατήρησης ενός μοντέλου ήπιας τουριστικής τουριστικής ανάπτυξης μπορεί να συμβάλει στην ελαχιστοποίηση των αρνητικών συνεπειών που θα μπορούσε να επιφέρει μια διευρυμένη τουριστική δραστηριότητα. Η συμβολή των ΜΚΟ σε αυτό το επίπεδο θα καθορίσει τόσο το χαρακτήρα της ήπιας τουριστικής ανάπτυξης, όσο και τη στήριξη αυτού έναντι άλλων μοντέλων - βλ. μοντέλου μαζικού τουρισμού.

→ Η στρατηγική περιβαλλοντικού marketing των ΜΚΟ θα πρέπει να ενδυναμωθεί ώστε να υπενθυμίζει την ιδιαιτερότητα των πόρων του προορισμού αλλά και την αυξανόμενη ευθύνη ντόπιων και τουριστών.

→ Οι ΜΚΟ καλούνται να συνεχίζουν να παίζουν το ρόλο του πληροφοροπητή και εκείνου που αφυπνίζει, ενημερώνει και εκπαιδεύει τους πολίτες και τους τουρίστες, μα τώρα θα πρέπει να επιφορτίζονται ακόμα περισσότερο με ελεγκτικές δραστηριότητες προκειμένου να διασφαλιστεί η στήριξη ήπιων/ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού, η ορθολογική διαχείριση των περιβαλλοντικών και πολιτιστικών πόρων με γνώμονα τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη και το κοινό καλό, και η άμεση και έγκυρη ενημέρωση του κοινού για τυχόν αποκλίσεις. Επιπλέον, ο ρόλος τους συνεχίζει να συνδέεται με το να προβάλλουν τις ιδιαιτερότητες του προορισμού και τους τρόπους αλληλεπίδρασης με αυτές, χωρίς να θίγονται ή να υποβαθμίζονται.

→ Παράλληλα, και με ιδιαίτερο ζήλο, θα πρέπει να στηρίζονται συνέργειες μεταξύ τοπικών φορέων, κοινωνικών ομάδων και, γενικότερα, ομάδων συμφερόντων για εκπροσώπηση στα κέντρα λήψης αποφάσεων όλων των κοινωνικών, επαγγελματικών και περιβαλλοντικών ομάδων και διατήρηση της διαπραγματευτικής τους ικανότητας.

ΠΑΡΚΟ ΤΗΛΟΥ ⁸⁴

Η ΜΚΟ «**Πάρκο Τήλου**», με έδρα την Τήλο, δραστηριοποιείται στην ανάδειξη του τοπικού φυσικού περιβάλλοντος και στην αξιοποίηση και προστασία του ιδιαίτερου χαρακτήρα του τοπικού πολιτισμού και των παραδόσεων. Οι κύριες δραστηριότητές της σχετίζονται με την ανάπτυξη του εναλλακτικού τουρισμού (κυρίως του οικοτουρισμού, περιηγητικού τουρισμού κ.ά.), με γνώμονα την ορθή διαχείριση του φυσικού περιβάλλοντος.

Για την εξυπηρέτηση των στόχων της, κυκλοφορεί δικό της περιοδικό το οποίο στηρίζει την ενημέρωση του κοινού αλλά και αρμοδίων φορέων σε θέματα δραστηριοτήτων σε προστατευόμενες περιοχές, τις οικότουριστικές δράσεις της περιοχής κ.ά.

Από το Νοέμβριο του 2004 είναι εταίρος στο ευρωπαϊκό πρόγραμμα LIFE- Φύση με στόχο την υλοποίηση διαχειριστικών μέτρων τα οποία θα βελτιώσουν την κατάσταση προστασίας των ειδών πουλιών (του Σπιζαετού, του Μαυροπετρίτη και του Θαλασσοκόρακα) και θα θέσουν μια βάση για τις απαιτήσεις διαχείρισης της Ζώνης Ειδικής Προστασίας της Τήλου.

Η δράση του ΠΑΡΚΟΥ ΤΗΛΟΥ επιβεβαιώνει τη σημασία της συνεργασίας των ΜΚΟ με την τοπική αυτοδιοίκηση, καθώς επίσης και τη σημασία της επιλογής ορθής και αποτελεσματικής επικοινωνίας (και συγκεκριμένα μέσω ίντερνετ) των δράσεων και αρχών μιας ΜΚΟ με το ευρύτερο κοινό. Σε κάθε περίπτωση, τονίζεται η αξία της ορθής και περιβαλλοντικά υπεύθυνης διαχείρισης των προστατευόμενων περιοχών του νησιού, προς όφελος της τοπικής ανάπτυξης.

δ) Η φάση της εδραίωσης

Χαρακτηριστικά:

- Ο ρυθμός ανάπτυξης του προορισμού επιβραδύνεται, παρά το γεγονός των αυξημένων αφίξεων και δραστηριοτήτων.
- Συχνά, ο αριθμός των τουριστών σε ετήσια βάση ξεπερνά τους μόνιμους κατοίκους.
- Παρατηρούνται περιοχές (επιβαρυμένες) με έντονη τουριστική δραστηριότητα στα όρια ή και πέρα από αυτά της φέρουσας ικανότητας.
- Το τουριστικό προϊόν αρχίζει εμφανώς να υποβαθμίζεται ποιοτικά, καθώς και το φυσικό περιβάλλον.
- Οι επενδυτές (κυρίως οι ξένοι) δεν ενδιαφέρονται για επανεπένδυση των κερδών τους σε έναν προορισμό ο οποίος είναι εμφανές ότι φτάνει τα όριά του.

Η κοινωνία των πολιτών καλείται και εδώ να αναλάβει τις ευθύνες της. Σε έναν προορισμό όπου επικρατεί ένα μοντέλο ήπιας τουριστικής ανάπτυξης, τα παραπάνω έχουν πολύ περιορισμένη έκταση. Ο ρόλος των ήπιων μορφών τουρισμού είναι να στηρίξει την τοπική κοινωνία και την οικονομία της σε μεγέθη τα οποία είναι σε συμφωνία με το περιβάλλον της.

Συνεπώς οι ΜΚΟ, όχι μόνο μεμονωμένα, αλλά και σε μορφή δικτύου, επιβάλλεται να στηρίξουν την ανάπτυξη στα όρια της φέρουσας ικανότητας του προορισμού.

→ Η διαρκής εκπαίδευση/πληροφόρηση των εμπλεκόμενων στην τουριστική αγορά (κυρίως εργαζομένων και επιχειρηματιών) έχει ανάγκη από αναπροσαρμογή στα νέα (π.χ. τεχνολογικά, περιβαλλοντικά κ.ά.) δεδομένα, προκειμένου να αντιδράσουν εγκαίρως στις υπερβάσεις των ορίων και να διασφαλίσουν τη διατήρηση ενός αξιόλογου επιπέδου ποιότητας προσφερόμενου προϊόντος και διαβίωσης.

→ Παράλληλα, καλή ιδέα θα ήταν η επικοινωνία τουριστών και ντόπιων μέσα από κοινά προγράμματα δραστηριοτήτων προκει-

μένου να μετριάσουν οι εντάσεις στις σχέσεις τους και να ενισχυθεί ο αμοιβαίος σεβασμός.

→ Οι προσπάθειες των ΜΚΟ επιβάλλεται να ενταθούν προκειμένου να έρχονται στη δημοσιότητα εγκαίρως ζητήματα παραβίασης των αρχών της βιώσιμης ανάπτυξης από όλες τις πλευρές. Άλλωστε, η ενημέρωση και η ευαισθητοποίηση του κοινού αποτελούν από τα σπουδαιότερα πεδία δράσης των ΜΚΟ. Εκτός αυτού, πρέπει να ενισχύσουν το συμβουλευτικό τους ρόλο με συγκεκριμένες προτάσεις και λύσεις, μέσα από ένα πολυεπιστημονικό φάσμα ανάληψης.

ε) Η φάση του κορεσμού

Χαρακτηριστικά:

- Ο προορισμός έχει αγγίξει τα όρια της φέρουσας ικανότητάς του και ίσως τα έχει ξεπεράσει.
- Το προσφερόμενο τουριστικό προϊόν υποβαθμίζεται εφόσον έχει προηγηθεί η ποιοτική υποβάθμιση κυρίων συστατικών/πόρων του (περιβαλλοντικών, πολιτιστικών κ.ά.).
- Το δομημένο περιβάλλον έχει επιβληθεί στο φυσικό.
- Ο προορισμός αδυνατεί να προσελκύσει νέες ομάδες-στόχους τουριστών.

Η υιοθέτηση στρατηγικών που στηρίζουν την ήπια τουριστική ανάπτυξη έχει στόχο την αποφυγή αυτού του σταδίου. Οι πρακτικές της βιώσιμης ανάπτυξης διαχρονικά μπορούν να περιορίσουν σε τέτοιο βαθμό την υποβάθμιση των περιβαλλοντικών πόρων, που είναι εφικτή η διατήρηση ενός προορισμού σε μια διαρκή ανάπτυξη με μικρές διακυμάνσεις στο ρυθμό της για μεγάλο χρονικό διάστημα.

Αν όμως οι μορφές ήπιας τουριστικής ανάπτυξης είναι περιορισμένες σε δυναμική, τότε οι ΜΚΟ καλούνται να αφυπνίσουν και να δράσουν για να καλύψουν το κενό.

→ Σε αυτήν τη φάση, ισχύουν τα όσα αναφέρθηκαν στις δύο προηγούμενες, όμως επιβάλλεται η εντατικοποίηση των προσπαθει-

ών για ενημέρωση, πληροφόρηση, ανάπτυξη συνεργειών, παροχή εκπαιδευτικής, ελεγκτικής και συμβουλευτικής δράσης.

→ Επιπλέον, τώρα που οι αρνητικές επιπτώσεις μπορεί να οδηγήσουν στη λήψη εσφαλμένων βραχυχρόνιων αποφάσεων και λύσεων, είναι απαραίτητη η ενίσχυση της δύναμης των ΜΚΟ με νέους εθελοντές αλληλά και διεύρυνση συνεργειών/δικτύωση με άλλες ΜΚΟ για ανταλλαγή εμπειριών.

→ Επίσης, η συνεργασία με κρατικούς φορείς σε θέματα έρευνας αγοράς αλληλά και αντιμετώπισης περιβαλλοντικών ζητημάτων κρίνεται απολύτως απαραίτητη.

Η παραπάνω δραστηριοποίηση μπορεί να οδηγήσει σε δύο **εναλλακτικές καταστάσεις**:

Στη φάση της παρακμής

Συνδέεται με το γεγονός ότι οι ενέργειες δεν ήταν σωστά σχεδιασμένες και δεν ανταποκρίθηκαν στις ανάγκες του προορισμού. Οι ομάδες συμφερόντων παραιτούνται από κάθε προσπάθεια να στηρίξουν τον προορισμό. Το προϊόν έχει υποβαθμιστεί και το φυσικό περιβάλλον έχει πληγεί.

- Εδώ η δράση των ΜΚΟ δεν θα έχει κανένα αποτέλεσμα αν δεν διασφαλιστεί η συνεργασία με κεντρικούς και τοπικούς φορείς αλληλά και με την πολιτική βούληση.
- Ο ρόλος της κοινωνίας των πολιτών είναι σπουδαίος και κρίσιμος, κυρίως σε θέματα επανασχεδιασμού και επαναπροσδιορισμού των στόχων και του χαρακτήρα της τουριστικής ανάπτυξης.
- Παράλληλα, είναι επιτακτική ανάγκη να αναλάβουν δράση περιβαλλοντικές οργανώσεις με στόχο την αποκατάσταση του περιβάλλοντος και την ευαισθητοποίηση των ντόπιων στην αναγέννησή του.

Στη φάση της αναζωογόνησης

Σε αυτήν τη φάση, ο προορισμός, κάνοντας τις κατάλληλες επιλογές κατά τη φάση του κορεσμού, έχει καταφέρει να επαναπροσδιο-

ρίσει, να βελτιώσει ποιοτικά και να επανατοποθετήσει το προϊόν του στην τουριστική αγορά. Το φυσικό περιβάλλον έχει αποκαταστήσει τις όποιες ζημιές και η διαχείρισή του είναι αποτελεσματική. Οι εμπλεκόμενοι φορείς και ομάδες έχουν μάθει από τα σφάλματα του παρελθόντος και οι συνέργειες έχουν θετικά αποτελέσματα.

→ Οι ΜΚΟ καλούνται να στηρίξουν το θετικό κλίμα και να συνεχίσουν να υπενθυμίζουν στους εμπλεκόμενους πως η βιώσιμη ανάπτυξη είναι μια δυναμική διαδικασία που απαιτεί τη δέσμευση όλων και την ισότιμη συμμετοχή όλων των ομάδων στα κέντρα λήψης αποφάσεων. Και πάλι ο τουρίστας θα πρέπει να γίνει συμμετοχος σε αυτήν τη διαδικασία.

θα πρέπει να τονιστεί το γεγονός πως όσο και αν εδραιωθεί η υιοθέτηση μοντέλων ήπιας τουριστικής ανάπτυξης, ένας προορισμός δεν θα καταφέρει ποτέ να αποφύγει κάποιο από τα παραπάνω στάδια ανάπτυξης (τουλάχιστον μέχρι και το στάδιο του κορεσμού). Όμως, είναι σίγουρο πως η ήπια τουριστική ανάπτυξη μπορεί να αμβλύνει την ένταση των αρνητικών φαινομένων και να στηρίξει την τοπική κοινωνία και το φυσικό περιβάλλον.

Επιπλέον, δεν θα πρέπει να παραβλέψουμε το γεγονός πως οι ΜΚΟ δεν έχουν ως αρμοδιότητα να υποκαταστήσουν το κράτος και τους επίσημους φορείς του. Αντίθετα, ο ρόλος τους πρέπει να είναι επικουρικός, να καλύπτει κενά και να ενισχύει την πραγματοποίηση συνεργειών μεταξύ των ομάδων συμφερόντων, διότι η βιώσιμη ανάπτυξη είναι υπόθεση όλων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

■ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βενετσανοπούλου Γ. Μ. (2006), Η Κρατική συμβολή στον Τουρισμό. Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού, Interbooks, Αθήνα

ΙΤΑ (2008), Οδηγός τουρισμού της υπαίθρου για τους φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης

Καραβέλλης Δ. (2003), Διαχείριση Προστατευόμενων Περιοχών: Οδηγός Ορθής Πρακτικής, WWF Ελλάς, ΥΠΕΧΩΔΕ

Κοκκώσης Χ., Τσάρτας Π. (2001), Βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη και περιβάλλον, Αθήνα, Εκδόσεις Κριτική

Κούτουλας Δ., Σταυρινούδης Θ. (2006), «Διαχρονική εξέλιξη και στρατηγικές κατευθύνσεις ανάπτυξης του ελληνικού τουρισμού σε συνθήκες διεθνούς επέκτασης και γιγάντωσης των Ευρωπαϊκών tour operators», στο «Οικονομικά συστήματα, αναπτυξιακές πολιτικές και στρατηγικές των επιχειρήσεων στην εποχή της παγκόσμιας αγοράς». Έκδοση Τμήματος Διοίκησης Επιχειρήσεων Πανεπιστημίου Αιγαίου

Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας (2003), Βασικές έννοιες και προσεγγίσεις για την άσκηση του αειφόρου τουρισμού στις προστατευόμενες περιοχές, Θεσσαλονίκη

Μηριασούλη Ε. (2005), Τουρισμός και γήπεδα γκολφ: Ό,τι λάμπει δεν είναι χρυσός,

http://www.ekke.gr/estia/Cooper/Golf_3-05/Golf_3-05.htm

Νταλής Δ., Τσάρτας Π., Χατζηνικολάου Ε., Τομάζου Σ., Κουτρούλη Ε., Βασιλείου Μ. (2008), Οδηγός Τουρισμού της Υπαίθρου για τους Φορείς της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Ινστιτούτο Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Αθήνα

Παρπαϊρης Α. (1984), Επιλογή περιοχών για νέες μορφές τουρισμού: Χωροχρονική κατανομή της νέας ανάπτυξης, Τουρισμός και Οικονομία, Νοέμβριος

Πανελλήνια Ομοσπονδία Ξενοδόχων, Οικολογική Συνείδηση
<http://www.pox.gr/default.aspx?id=18>

Προσυνέδριο Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδος, Εφαρμογές των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στα ξενοδοχεία της Κρήτης, 22-23/5/09, Τ.Ε.Ι. Κρήτης

Σβορώνου Ε. (2003), Μέθοδοι Διαχείρισης του Οικοτουρισμού και του Τουρισμού σε Προστατευόμενες Περιοχές, WWF Ελλάδα, Αθήνα

ΣΕΤΕ (2001), Συνεργασία Δημοσίου-Ιδιωτικού Τομέα για την Ενίσχυση της Ανταγωνιστικότητας του Τουρισμού

Σκαναβή Κ., Σβορώνου Ε. (2006), Μεθοδολογικός Οδηγός για τη Σύνταξη Τοπικών Ατζέντα 21 σε νησιά: Πρόγραμμα Ισός, ΕΤΕΜ Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Χίος

Σπιθάνης Γ., Υλικό από διάλεξη βασισμένη σε μελέτη για το Εργαστήριο Τοπικής και Νησιωτικής Ανάπτυξης Πανεπιστημίου Αιγαίου

Σταυρινούδης Θ., Παρθένος Σ. (2009), Ο ρόλος και η συνεισφορά των τοπικών, περιφερειακών και εθνικών φορέων και οργανισμών στην ανάπτυξη των εναλλακτικών και ειδικών μορφών τουρισμού, στο Σωτηριάδης Μ., Φαρσάρη Ι. (επιμ.), «Εναλλακτικές και ειδικές μορφές τουρισμού: σχεδιασμός, μάντζμεντ και μάρκετινγκ»

Τερζής Ε. (2009), Οδηγός για το Περιβάλλον - Διαχείριση απορριμμάτων, WWF Ελλάς, Αθήνα

Τσαμπούκου Σκαναβή Κ. (2004), Περιβάλλον και Επικοινωνία: Δικαίωμα στην επιλογή, Καλειδοσκόπιο, Αθήνα

Τσάρτας Π., Σταυρινούδης Θ. (2006), Η εφαρμογή των αρχών της Τοπικής Ατζέντα 21 για τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη λιγότερο ευνοημένων περιοχών. Η περίπτωση των μικρών νησιών του Αιγαίου Πελάγους. Στο «Αειχώρος», τόμος 5, τεύχος 1, σ. 38-57

Τσάρτας Π., Σκαναβή Κ., Σταυρινούδης Θ., Βατζάκα Α., Γκούμας Α., Κυριακάκη Α., Σβορώνου Ε. (2006), Μεθοδολογικός οδηγός για τη σύνταξη Τοπικών Ατζέντα 21 σε νησιά

Τσάρτας Π. (1996), Αειφορική ανάπτυξη και τουρισμός: προβλήματα και προτάσεις για ένα διαφορετικό τύπο τουριστικής ανάπτυξης στο Λάσκαρις Κ. (επιμ.), Sustainable Development: θεωρητικές προσεγγίσεις μιας κρίσιμης έννοιας, Παπασωτηρίου, Αθήνα

Τσάρτας Π. (1996), Τουρίστες, ταξίδια, τόποι: Κοινωνιολογικές Προσεγγίσεις στον Τουρισμό. Αθήνα, Εξάντας

Χατζηνικολάου Ε. (2008) Τουριστική νομοθεσία, Προπομπός, Αθήνα

Χατζηπαρασκευαΐδης, Απ., (επιμ.), (2008), Περιοδικό Οικο-Κυκλάδες, Τεύχος 2ο, Σύρος, Έκδοση: Τμήμα Π.Ε. Α/θμιας Εκπ/σης Κυκλάδων

Fennell A.D. (2001), Οικοτουρισμός, Επιμέλεια: Καραγιάννης Σ., Εκδόσεις ΕΛΛΗΝ, Αθήνα

Fuji Bank (2001), Μελέτη Πολιτιστικού Τουρισμού, ETA ΑΕ, Χρηματοοικονομικός Σύμβουλος FCA

Fuji Bank (2001), Μελέτη Χειμερινού Τουρισμού, ETA ΑΕ, Χρηματοοικονομικός Σύμβουλος FCA

ISTOS (2006), Μεθοδολογικός Οδηγός για τη σύνταξη Τοπικών Ατζέντα 21 σε νησιά, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Εργαστήριο Τουριστικών Ερευνών και Μελετών

Middleton V., Hawkins R. (2004), Τουριστικό Μάρκετινγκ για Βιώσιμη Ανάπτυξη, μετάφραση Αντώνογλου Ελέαννα, εκδόσεις Κριτική, Αθήνα

W.T.O. (1999), Παγκόσμιος Κώδικας Ηθικών Αρχών για τον Τουρισμό, Χιλή www.unwto.com

WWF Ελλάς, Υπουργείο Ανάπτυξης, ΕΟΤ (2000), Σχεδιασμός Δράσεων Πιλοτικού Χαρακτήρα για την Ανάπτυξη του Οικολογικού Τουρισμού, Αθήνα

WWF Ελλάς, Συνήγορος του Πολίτη (2009) Οδηγός για το περιβάλλον-Νομικός Οδηγός, Αθήνα

■ ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Beeton S. (1998), Ecotourism. A practical guide for rural Communities, Landlinks Press

Butler, R. (2006), The tourism area life cycle- vol.1- Applications and modifications, Channel view productions

Cazes G. (1989), Les Nouvelles colonies de vacances, L' Harmattan, Paris

Coccosis H. and Nijkamp P. (eds) (1995), Sustainable tourism development, Aveburn, London

De Kadt Em. (1992), Making the Alternative Sustainable: Lessons from Development for Tourism, στο Smith V., Eadington W.R. (επιμ.), Tourism Alternatives: Potentials and Problems in the Development of Tourism, University of Pennsylvania Press, Philadelphia

Douglas, N., & Derrett, R. (2001), Special interest tourism. Milton: John Wiley & Sons Australia, Ltd.

Dalaka M., Roumeliotis M. (2007), Ethics in Tourism and the Greek Reality: Aspects of ethical strategic tourism marketing, 1st Biannual International Conference "Strategic Developments in Services Marketing", Chios

Eagles Pd., Mclool S., Haynes CD (Phillips A, Editor) (2002), Sustainable Tourism in Protected Areas: Guidelines for Planning and Management, WCPA (World Commission on Protected Areas) for United Nations Environment Programme, WTO and IUCN World Conservation Union, Gland and Cambridge

ECODESTINET (2008), Handbook to Ecotourism Labelling Criteria and Good Practices in Europe, Athens, November

Federation of Tour Operators, Supplier Sustainability Handbook http://www.fto.co.uk/assets/documents/Travelife%20Handbook%20English%2006%20_3_.pdf

G.F.A.N.C. - German Federal Agency for Nature Conservation (1997), Biodiversity and tourism, Frankfurt, Springer

Hebestreit, D. (1992), *Touristik Marketing: Grundlagen, Ziele, Basis-Informationen, Instrumentarien, Strategien, Organisation und Planung des Marketing von Reiseveranstaltern*, 3. Auflage, Berlin, Arno Spitz

Kennedy, K., Dornan D. (2009), *An Overview: Tourism Non-governmental Organizations and Poverty Reduction in Developing Countries*. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*

McIntosh, R.W., Goeldner, C. & Ritchie J.R. (1995), *Tourism Principles, Practices, Philosophies*, London, Wiley

Maroudas L., Tsartas P. (2005), *Alternative Tourism and Regional Development in Greece: Management and Policy Issues*, *Management Sciences and Regional Development*, 5, p. 57-83

Middleton V.T.C., Hawkins R. (1998), *Sustainable tourism: a marketing perspective*, Butterworth-Heinemann, Oxford

Mintel reports (2007 June), *Spa tourism International*.
www.mintel.com

Pearce D. (1992), *Tourist development*, London, Longman

Smith V.L., Eadington W.R. (επιμ.) (1992), *Tourism Alternatives: Potentials and Problems in the Development of Tourism*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia

Swarbrooke J. (2005), *Sustainable tourism management*, CABI publishing, Wallingford

Simpson, M. (2008), *Community benefit Tourism Initiatives - A conceptual oxymoron?*, *Tourism management* 29, 1-18

The Association Of Independent Tour Operators in Uk, *Responsible Tourism Guidelines* -

http://www.aito.co.uk/corporate_RTGuidelines.asp

The International Tourism Society (2005), *Fact Sheet: Global Eco-tourism*, Washington

Tour Operators' Initiative for Sustainable Tourism Development (2003), *Sustainable development: the tour operators' contribution*.

Tsartas P. (1993), Tourism development: environmental, economic and social economic impacts, στο Laskaris C. (editor), Environmental Crisis: Methodological and Specific Approaches, Petra Programme, Synchroni Epochi

United Nations Commission on Sustainable Development Steering Committee (1999), Sustainable tourism: a Non-Governmental Organization perspective. Background Paper #4

UNEP-W.T.O. (2005), Making Tourism in more sustainable: A guide for Policy Makers, Madrid

W.T.O., The Responsible tourist & Traveller

W.T.O. (1985), The role of recreation management in the development of active holidays and special interest tourism and consequent enrichment of the holiday experience, United Nations Development programme/W.T.O., Madrid

W.T.O. (1993), Sustainable Tourism Development: Guide for Local Planners, Madrid

W.T.O. (1998) Guide for local Authorities on Developing Sustainable Tourism, Madrid

W.T.O. (2003), Evaluating NTO Marketing Activities, W.T.O.-University of Luton. http://www.world-tourism.org/code_ethics/pdf/respons/resp_tour_e.pdf

Weiler B., Hall M.C. (επιμ.) (1992), Special Interest Tourism, Belhaven Press, London

WWF Mediterranean, Ten Principles for Mediterranean Tourism <http://www.monachus-guardian.org/library/medpro01.pdf>

ΠΗΓΕΣ ΔΙΑΔΥΚΤΙΟΥ

http://www.ecocrete.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=1423&Itemid=0

http://www.ecocrete.gr/index.php?option=com_content&task=category§ionid=18&id=258&Itemid=

http://www.ecocrete.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=2166&Itemid=32

http://www.coastlearn.org/gr/tourism-gr/casestudies_belek.html

<http://www.nagref.gr/journals/ethg/images/36/eth36p20-23.pdf>

http://geografia.fcsh.unl.pt/lucinda/booklets/A2_Booklet_Final_GR.pdf

http://www.ecocorfu.gr/modules/smartsection/item.php?item_id=85

<http://www.ecocrete.gr/index.php?option=content&task=view&id=5551>

www.coastlearn.org/gr/tourism-gr/boxes/tools_ics_ngos.html

<http://www.ecoroute.eu/destinet/en/project.php?id=1>

www.perleas.gr

www.agrotravel.gr

www.wwf.gr

www.traveldailynews.gr

www.unwto.org

<http://www.archelon.gr/files/TEYX0S33.pdf>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α'

■ Τουρισμός

θεωρείται το σύνολο των φαινομένων και σχέσεων που προκύπτουν από τις συναλλαγές με τους τουρίστες, τους προμηθευτές, τις κυβερνήσεις των τόπων φιλοξενίας και τις κοινότητες υποδοχής, κατά τη διαδικασία προσέληκσης και φιλοξενίας των τουριστών αυτών και των άλλων επισκεπτών⁸⁵.

Οι λόγοι για την πραγματοποίηση της τουριστικής δραστηριότητας σχετίζονται με:

- αναψυχή και διακοπές (ψυχαγωγία, πολιτισμός, άθληση, επισκέψεις σε συγγενείς-φίλους κ.λπ.).
- επαγγελματική και επιχειρηματική δραστηριότητα (συνέδρια, εκθέσεις, ταξίδια κινήτρων, εμπορικές δοσοληψίες).
- άλλες δραστηριότητες (σπουδές, υγεία, θρησκεία, επαφή με τη φύση κ.λπ.).

■ Μαζικός τουρισμός

Ο όρος χρησιμοποιείται για να περιγράψει την παραδοσιακή αγορά διακοπών. Αφορά την οργανωμένη μετακίνηση μεγάλου αριθμού ανθρώπων μέσα από τυποποιημένα πακέτα διακοπών σε θέρετρα τα οποία έχουν σχεδιαστεί ειδικά ή έχουν προσαρμοστεί ώστε να εξυπηρετούν αυτόν το σκοπό⁸⁶.

Οι τουρίστες που επιλέγουν αυτήν τη μορφή τουρισμού αναζητούν κυρίως την αναψυχή, την ξεκούραση, τη διασκέδαση σε προορισμούς οι οποίοι προσφέρουν καλές κλιματικές συνθήκες - ήλιο και θάλασσα.

85. McIntosh, R.W., Goeldner, C. & Ritchie J.R. (1995), *Tourism Principles, Practices, Philosophies*, London, Wiley - W.T.O. (1993), *Sustainable Tourism Development: Guide for Local Planners*, Madrid

86. Middleton V.T.C., Hawkins R. (1998), *Sustainable tourism: a marketing perspective*, Butterworth - Heinemann, Oxford - Middleton V., Hawkins R. (2004), *ό.π.* - Κοκκώσης Χ., Τσάρτας Π. (2001), *ό.π.*

■ Τουρισμός ειδικών ενδιαφερόντων

Αφορά στην ύπαρξη ενός ειδικού και κυρίαρχου κινήτρου στην τουριστική ζήτηση⁸⁷. Περιλαμβάνει ταξίδια που κάνουν οι άνθρωποι με συγκεκριμένα ενδιαφέροντα-κίνητρα για εξατομικευμένες τουριστικές εμπειρίες, τα οποία μπορούν να ικανοποιηθούν σε συγκεκριμένη περιοχή, προορισμό που διαθέτει συγκεκριμένες υποδομές⁸⁸.

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού⁸⁹ ορίζει ως διακοπές ειδικών ενδιαφερόντων (ενεργές διακοπές) εκείνες κατά τις οποίες το άτομο ασχολείται με την πολιτιστική, καλλιτεχνική δραστηριότητα ή άλλη ενασχόληση, στο πλαίσιο του ελεύθερου χρόνου του, με σκοπό την προσωπική του ικανοποίηση και την ανάπτυξη της προσωπικότητάς του.

■ Εναλλακτικές μορφές τουρισμού

Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού αποτελούν τμήμα των ειδικών μορφών τουρισμού⁹⁰. Και σε αυτήν την περίπτωση συναντάμε την ύπαρξη ενός κυρίαρχου ειδικού κινήτρου το οποίο συνδέεται συγκεκριμένα με τη φυσιολατρία, τα ταξίδια περιπέτειας, τον αθλητισμό, την περιήγηση, το περιβάλλον, τις τοπικές παραδόσεις αλλά και με συγκεκριμένες υποδομές-εγκαταστάσεις.

Οι τουρίστες σε αυτήν την κατηγορία επιζητούν την αυτονομία τους σε θέματα οργάνωσης και διεξαγωγής του ταξιδιού, καθώς και την ελάχιστη δυνατή χρήση υπηρεσιών του οργανωμένου τουρισμού.

87. Κοκκώσης Χ., Τσάρτας Π. (2001), *ό.π.*

88. Douglas, N., & Derrett, R. (2001), *Special interest tourism*. Milton: John Wiley & Sons Australia, Ltd.

89. W.T.O. (1985), *The role of recreation management in the development of active holidays and special interest tourism and consequent enrichment of the holiday experience*, United Nations Development programme/W.T.O., Madrid

90. Κοκκώσης Χ., Τσάρτας Π. (2001), *ό.π.*

Όπως και στην περίπτωση του τουρισμού ειδικών ενδιαφερόντων, προϋπόθεση για την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων τους αποτελεί ο σεβασμός στο περιβάλλον και στην τοπική κοινωνία και κουλτούρα.

Ο Εναλλακτικός τουρισμός αποτελεί έναν ευρύτερο όρο που περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα τουριστικών στρατηγικών π.χ.: «κατάλληλος», «οίκο», «ήπιος», «υπεύθυνος», «ελεγχόμενος», «μικρής κλίμακας», «αγροτικός», «πράσινος», τουρισμός που επιχειρεί να προσφέρει μια εναλλακτική λύση για το πρότυπο του μαζικού τουρισμού σε συγκεκριμένους τύπους προορισμών⁹¹.

ΟΙ ΚΥΡΙΟΤΕΡΕΣ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

• Θρησκευτικός Τουρισμός	• Αγροτουρισμός
• Θαλάσσιος Τουρισμός	• Φυσιοθεραπευτικός Τουρισμός
• Περιηγητικός Τουρισμός	• Οικοτουρισμός
• Αθλητικός Τουρισμός (ορισμένες δραστηριότητες)	• Εκπαιδευτικός, Επιστημονικός Τουρισμός
• Τουρισμός Περιπέτειας	• Ιαματικός Τουρισμός
• Ορεινός Τουρισμός	• Πολιτισμικός Τουρισμός

■ Περιβάλλον

Δηλώνει τους φυσικούς και βιολογικούς πόρους του πλανήτη από τους οποίους εξαρτώνται οι ανθρώπινες κοινωνίες.

Στο πλαίσιο του τουρισμού, ο όρος περιλαμβάνει, επίσης, και το δομημένο περιβάλλον, δηλαδή πολιτιστικούς και κοινωνικούς πόρους που έχουν κατασκευάσει οι ανθρώπινες κοινότητες⁹².

91. Fennell A.D. (2001), *Οικοτουρισμός, Επιμέλεια: Καραγιάννης Σ., Αθήνα*

92. Middleton V, Hawkins R. (2004), *ό.π.*

■ Φέρουσα ικανότητα

Ο όρος αναφέρεται στον όγκο της τουριστικής δραστηριότητας που μπορεί να φιλοξενήσει ένας προορισμός χωρίς να υπάρξει αλλοίωση στο περιβάλλον, στην κοινωνική και οικονομική δομή του.

Αφορά στο επίπεδο της ανθρώπινης δραστηριότητας το οποίο δεν αλλοιώνει την τουριστική εμπειρία⁹³. Η συνολική φέρουσα ικανότητα μιας περιοχής δεν είναι εύκολα μετρήσιμη. Γενικά, η αναφορά σε αυτήν πραγματοποιείται σαν ένα συγκεκριμένο όριο τουριστικής ανάπτυξης πέραν του οποίου αρχίζουν και γίνονται αισθητές οι αρνητικές συνέπειες αυτής. Η φέρουσα ικανότητα συνήθως ορίζει το φυσικό δυναμικό ενός προορισμού ή τις διαθεσίμες εγκαταστάσεις του (π.χ. συνολικός αριθμός κλινών)⁹⁴.

■ Βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη

Ο όρος χρησιμοποιείται για την περιγραφή του τύπου της τουριστικής ανάπτυξης η οποία «δραστηριοποιείται ισόρροπα στην τοπική, κοινωνική, οικονομική, πολιτισμική και περιβαλλοντική δομή της κάθε τουριστικής περιοχής, διαμορφώνοντας παράλληλα όρους (υπηρεσίες, υποδομές, τεχνογνωσία) για τη συνεχή ανατροφοδότησή της»⁹⁵.

Η βιώσιμη ανάπτυξη ικανοποιεί τις ανάγκες του σήμερα χωρίς να απειλεί την ικανότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιήσουν τις δικές τους ανάγκες και συνδέεται με την ανανεώσιμη φέρουσα ικανότητα των οικοσυστημάτων [Έκθεση Brundland].

Αποτελεί μια ολιστική προσέγγιση στο σχεδιασμό της τοπικής ανάπτυξης και προϋποθέτει τη συμμετοχή και τις συνέργειες μεταξύ όλων των εμπλεκόμενων φορέων της περιοχής.

93. Middleton V., Hawkins R. (2004), *ό.π.*

94. *Βλ. σημ. 14*

95. Κοκκώσης Χ., Τσάρτας Π. (2001), *ό.π.*

Οι κυρίαρχες παράμετροι της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης είναι⁹⁶:

- Ο ειδικός σχεδιασμός της τουριστικής ανάπτυξης με στόχο την ισορροπία ανάμεσα στην κοινωνία, την οικονομία και το περιβάλλον.
- Η ενίσχυση των μέτρων που συμβάλλουν στις διαδικασίες ανατροφοδότησής της (τοπικές αναπτυξιακές πρωτοβουλίες, εκπαίδευση κ.λπ.).
- Το ειδικό θεσμικό πλαίσιο το οποίο στηρίζει την τοπική συμμετοχή και τις διαδικασίες βιώσιμης ανάπτυξης.
- Η προώθηση μέτρων και πολιτικών που συμβάλλουν στην προστασία και ανάδειξη του τοπικού φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος.
- Η προώθηση ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού ως βασικού άξονα της τουριστικής ανάπτυξης.

Βασικές έννοιες για την οικολογική βιωσιμότητα και τον τουρισμό⁹⁷

- **Οικοσύστημα** (ecosystem): Σύστημα το οποίο περιλαμβάνει όλους τους οργανισμούς μιας περιοχής και το περιβάλλον στο οποίο ζουν
- **Βιότοπος** (habitat): Τύπος περιβάλλοντος όπου ζει ένας οργανισμός
- **Ποικιλότητα** (diversity): Αφθονία του αριθμού των ειδών σε μια περιοχή
 - **τοπική ποικιλότητα**: αριθμός ειδών σε μια μικρή περιοχή
 - **περιφερειακή ποικιλότητα**: αριθμός ειδών σε μια ευρύτερη περιοχή
- **Διατήρηση της ποικιλότητας**: ο στόχος διατήρησης της βιολογικής ποικιλότητας πρέπει να θεωρείται δεδομένος. Θα πρέπει να

96. Βλ. σημ. 16

97. Κοκκώσης Χ., Τσάρτας Π. (2001), ό.π., σελ.215

εξαλειφθούν οι ανθρώπινες δραστηριότητες οι οποίες οδηγούν στη μείωση της βιολογικής ποικιλότητας και στην απώλεια φυτικών ή ζωικών ειδών.

- **Μέγιστη βιώσιμη απόδοση:** η αξιοποίηση ενός φυσικού πόρου είναι βιώσιμη μέχρι ένα συγκεκριμένο σημείο. Η απόδοση αυξάνει σταθερά μέχρι να φτάσει το σημείο της μέγιστης βιώσιμης απόδοσης και, μετά από αυτό, έχουμε απότομη πτώση της απόδοσης.
- **Αφομοιωτική ικανότητα:** κάθε φυσικός αποδέκτης ρύπων έχει συγκεκριμένες ικανότητες αυτοκαθαρισμού. Η ικανότητά του να αφομοιώνει κάποιες ποσότητες ενώ, παράλληλα, να διατηρεί τα περιβαλλοντικά του χαρακτηριστικά/πρότυπα ονομάζεται αφομοιωτική ικανότητα.

■ Οικοτουρισμός

Ο Οικοτουρισμός ως ειδική μορφή τουρισμού αναπτύσσεται σε οικολογικά αξιόλογες και, ως επί το πλείστον, προστατευόμενες περιοχές, ο οποίος αντίθετα από το μαζικό τουρισμό, δεν υπερβαίνει τη φέρουσα ικανότητα της περιοχής όπου εφαρμόζεται, ενώ, ταυτόχρονα, προωθεί την προστασία του φυσικού, αρχικά, αλλά και του πολιτιστικού περιβάλλοντος και συμβάλλει στην τοπική οικονομία και στη διατήρηση της συνοχής του κοινωνικού ιστού⁹⁸.

■ Πολιτιστικός Τουρισμός

Είναι το ταξίδι που γίνεται με κίνητρο βασικά πολιτιστικό, περιλαμβάνοντας εκπαιδευτικές συναντήσεις, θεατρικές παραστάσεις, φεστιβάλ, προσκυνήματα, επισκέψεις σε αρχαιολογικούς χώρους, μνημεία και μουσεία, καθώς και τη μελέτη του φυσικού περιβάλλοντος, του λαϊκού πολιτισμού και της τέχνης⁹⁹.

98. ITA (2008), ό.π. - Σβορώνου Ε. (2003), ό.π.

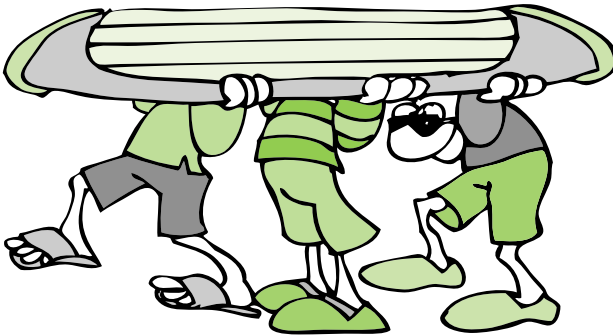
99. WTO (1985) ό.π. - Βενετσανοπούλου Γ. Μ. (2006), ό.π.

■ Μορφές Δραστηριοτήτων Ήπιες και Ακραίες Περιπέτειας

Τουρισμός ήπιες περιπέτειες	Πεζοπορία (trekking) Ορειβασία (mountaineering) Διάσχιση φαραγγίων (canyoning) Κάμπινγκ στο ύπαιθρο Χειμερινή διαβίωση στη φύση (winter wilderness survival) Πλεύση σε ποταμό με σχεδία (rafting) Θαλάσσιο κανό-καγιάκ (sea kayaking) Διαδρομές με άλογα ή γαϊδούρια (horse riding, mule trekking) Ιστιοπλοΐα (sailing) Εξερεύνηση σπηλαίων (caving) Παρακολούθηση της άγριας πανίδας (wildlife watching)
Τουρισμός ακραίες περιπέτειες	Αναρρίχηση (climbing) Κατάβαση απότομων βράχων (rappel) Πέταγμα με αλεξίπτωτο πηλαγιάς (paragliding ή parapente) Πλεύση σε ποταμό με κανό ή καγιάκ (canoeing, kayaking) Διαδρομές με ποδήλατο βουνού (mountain biking) Διαδρομές με οχήματα με κίνηση σε 4 τροχούς (jeep 4x4) Διαδρομές με μοτοσικλέτες χώματος (off road motor biking) Κατάβαση ορμητικών ποταμών με σχεδία (white water rafting)

■ Tour operators

Είναι τουριστικές επιχειρήσεις οι οποίες συνδυάζουν τα προϊόντα κυρίως άλλων επιχειρήσεων σε ένα νέο αυτοτελές προϊόν, ικανό να ικανοποιήσει την ανάγκη για μετάβαση και προσωρινή παραμονή σε έναν ξένο τόπο, καθώς και τις άλλες ανάγκες που απορρέουν από αυτήν. Οι εν λόγω επιχειρήσεις ιδρύονται με αποκλειστικό σκοπό την παραγωγή αυτού του προϊόντος το οποίο και διαθέτουν στην αγορά υπό την ονομασία τους και για λογαριασμό τους¹⁰⁰.

100. Hebestreit, D. (1992), *Touristik Marketing: Grundlagen, Ziele, Basis-Informationen, Instrumentarien, Strategien, Organisation und Planung des Marketing von Reiseveranstaltern*, 3. Auflage, Berlin, Arno Spitz

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β΄

ΧΑΡΤΑ ΓΙΑ ΤΗ ΒΙΩΣΙΜΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ¹⁰¹ (Παγκόσμιο Συνέδριο Λανθαρόττε, 1995)

- Βιωσιμότητα στην τουριστική ανάπτυξη σημαίνει ότι θα πρέπει να είναι φιλική προς το περιβάλλον στο παρόν και στο μέλλον, καθώς και οικονομικά βιώσιμη και κοινωνικά δίκαιη για τις τοπικές κοινωνίες.
- Ο τουρισμός θα πρέπει να εναρμονίζεται με το φυσικό, πολιτισμικό και ανθρώπινο περιβάλλον.
- Η ενεργός συμμετοχή του τουρισμού στη βιώσιμη ανάπτυξη προϋποθέτει κοινές δράσεις και συμμετοχή όλων των φορέων του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα και αποτελεσματικούς μηχανισμούς συντονισμού σε όλα τα επίπεδα (τοπικό, περιφερειακό, εθνικό κ.ά.).
- Πρωτεύοντες στόχοι στην τουριστική ανάπτυξη θα πρέπει να είναι η διατήρηση του τουριστικού προορισμού και η ικανότητα εξυπηρέτησης των τουριστών στο πλαίσιο μιας στρατηγικής βιώσιμης ανάπτυξης.
- Ο τουρισμός θα πρέπει να συμβάλλει αποτελεσματικά στη βελτίωση της ποιότητας ζωής όλων, και στον κοινωνικο-πολιτισμικό εμπλουτισμό τού εκάστοτε τόπου προορισμού.
- Οι Φορείς κεντρικής διοίκησης με τη συμμετοχή της Τοπικής κοινωνίας και των ΜΚΟ θα πρέπει να αναλάβουν δράσεις που θα συμβάλλουν στον ολοκληρωμένο σχεδιασμό της τουριστικής ανάπτυξης.
- Προτεραιότητα πρέπει να δίδεται στις δράσεις που συμβάλλουν στην προστασία και ανάδειξη του περιβάλλοντος.

ντος και στους μηχανισμούς ενσωμάτωσης του περιβαλλοντικού κόστους στις επενδύσεις και παρεμβάσεις για τον τουρισμό.

- Ιδιαίτερης μέριμνας θα πρέπει να τύχουν οι περιβαλλοντικά και πολιτισμικά ευαίσθητες περιοχές.
- Προτεραιότητα θα πρέπει να δοθεί σε εκείνες τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού που συμβάλλουν στην προοπτική βιώσιμης ανάπτυξης με σεβασμό στο φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον.
- Έμφαση στη διάδοση και ανταλλαγή εμπειριών και γνώσεων για δράσεις και τεχνολογίες που ενσωματώνουν τον τουρισμό στη στρατηγική βιώσιμης ανάπτυξης.
- Η πολιτική βιώσιμης ανάπτυξης απαιτεί την υποστήριξη και προώθηση περιβαλλοντικά φιλικών συστημάτων διαχείρισης του τουρισμού.
- Μέριμνα θα πρέπει να ληφθεί για τις επιπτώσεις στο περιβάλλον από τις μεταφορές, την αξιοποίηση εναλλακτικών μορφών ενέργειας και τη διαχείριση των αποβλήτων.
- Η υιοθέτηση και εφαρμογή περιβαλλοντικά φιλικής δεοντολογίας είναι σημαντική για όλους τους δρώντες στον τουρισμό.
- Η ευαισθητοποίηση όλων είναι σημαντική για την εφαρμογή των παραπάνω αρχών και στόχων.

- 1ο:** Προετοιμασία εφαρμογής της Τοπικής Ατζέντας 21. Συγκέντρωση όλων των προηγούμενων πρωτοβουλιών του Δήμου (θεσμικό πλαίσιο, δεσμεύσεις κ.ά.) αλλιά και των κατοίκων, προς μια βιώσιμη ανάπτυξη.
- 2ο:** Εξασφάλιση πολιτικής βούλησης.
- 3ο:** Σύσταση περιβαλλοντικού συμβουλίου και Ομάδων Εργασίας.
- 4ο:** Προσδιορισμός κοινού οράματος για το μέλλον του τόπου.
- 5ο:** Προσδιορισμός των κυριότερων ζητημάτων προς επίλυση για την επίτευξη του οράματος.
- 6ο:** Δημιουργία προγράμματος δράσης.
- 7ο:** Προσδιορισμός δεικτών παρακολούθησης.
- 8ο:** Εφαρμογή προγράμματος δράσης, παρακολούθησης, αξιολόγησης, αναθεώρησης.

102. *ISTOS (2006), Μεθοδολογικός Οδηγός για τη σύνταξη Τοπικών Ατζέντα 21 σε νησιά, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Εργαστήριο Τουριστικών Ερευνών και Μελετών*

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗΣ ΣΗΜΑΝΣΗΣ ΚΑΙ ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗΣ ¹⁰³

Διεθνές επίπεδο

- Green Globe 21
- Sustainable Tourism Eco-Certification Program
- The Travelife Sustainability System
- Instituto de Turismo Responsable-Biosphere Certification

Ευρωπαϊκό Επίπεδο

- The European charter for sustainable tourism in protected areas
- The PAN PARKS Initiative
- ECEAT Quality Label
- Voluntary Initiatives for Sustainability in Tourism - VISIT

Εθνικό επίπεδο

- Das Österreichische Umweltzeichen für Tourismus /The Austrian Ecolabel for Tourism
- Association of Ecotourism in Romania
- Nature's Best
- Estonian Ecotourism Quality Label

103. *ECODESTINET (2008), Handbook to Ecotourism Labelling Criteria and Good Practices in Europe, Athens, November*

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ'

Το Πράσινο διαβατήριο ολοκληρώθηκε στο πλαίσιο του Προγράμματος για τον Βιώσιμο Τουρισμό του ΟΗΕ για το Περιβάλλον (UNEP). Δίνει κατευθυντήριες γραμμές στον τουρίστα για τη συμπεριφορά του κατά το σχεδιασμό ενός ταξιδιού, την άφιξη και διαμονή/περιήγησή του εκεί, την επιστροφή του από τον προορισμό αλλά και τη συμπεριφορά του μετά το ταξίδι. Συνοπτικά παρουσιάζονται τα κύρια σημεία του:

- Σχεδιάζοντας ένα ταξίδι:
 - Ενημερωθείτε για την τοπική γλώσσα, τα ήθη και τα έθιμα της περιοχής, ιδίως σε θέματα φαγητού, χαιρετισμού και τοπικών αξιών.
 - Προτιμήστε προορισμούς που έχουν επιδείξει υπεύθυνες πρακτικές σε θέματα προστασίας του περιβάλλοντος, της τοπικής κοινωνίας και του πολιτισμού.
 - Βεβαιωθείτε ότι προτιμάτε ντόπιους ταξιδιωτικούς πράκτορες, καταλύματα και άλλους επαγγελματίες οι οποίοι έχουν δεσμευτεί να στηρίζουν ήπιες μορφές τουρισμού, πρακτικές βιώσιμης ανάπτυξης.
- Για το ταξίδι σας μπορείτε να επιλέξετε μέσα μεταφοράς τα οποία θα επιβαρύνουν λιγότερο το περιβάλλον.
- Κατά τη διαμονή σας δοκιμάστε τοπικές σπεσιαλιτέ και στηρίξτε την τοπική οικονομία. Μην παραγγέλλετε σπεσιαλιτέ που βασίζονται σε είδη που απειλούνται με εξαφάνιση.
- Επιδιώξτε συναντήσεις με ντόπιους χωρίς να επεμβαίνετε στην καθημερινότητά τους και μάθετε περισσότερα για τον τρόπο ζωής τους.

- Μην ενθαρρύνετε την επαιτεία-μάθετε πώς μπορείτε να στηρίξετε την τοπική κοινωνία μιλώντας με άτομα σε θέσεις ευθύνης (π.χ. διευθυντή του τοπικού σχολείου).
- Περιορίστε την κατανάλωση φυσικών πόρων, όπως είναι το νερό, στο ελάχιστο.
- Φροντίστε να μαζεύετε τα σκουπίδια σας και να ανακυκλώνετε, όπου είναι εφικτό.
- Ανάλογα με την περιοχή στην οποία είστε (βουνό, θάλασσα, έρημος), φροντίστε να ενημερωθείτε για κώδικες ορθής συμπεριφοράς σε σχέση με το τοπίο και την τοπική κοινωνία.
- Πριν την αναχώρησή σας, βεβαιωθείτε ότι δεν αγοράζετε δείγματα της φυσικής κληρονομιάς (ζωντανά είδη) και, γενικότερα, αντικείμενα τα οποία ενθαρρύνουν τη ληηλασία αρχαιολογικών χώρων και την καταστροφή της βιοποικιλότητας.
- Αγοράστε χειροτεχνήματα φτιαγμένα από ντόπιους και υποστηρίξτε τις τοπικές δεξιότητες, ενώ πληρώνετε σε δίκαιες τιμές.
- Τέλος, μετά το ταξίδι ανακαλύψτε τρόπους για να υποστηρίξετε πρωτοβουλίες της κοινότητας που επισκεφθήκατε.
- Συνεργαστείτε με μη κερδοσκοπικές ομάδες-ΜΚΟ, για έργα ανάπτυξης της κοινότητας.
- Μιλήστε στους φίλους σας για τις διακοπές, δίνοντάς τους έξυπνες συμβουλές για πράσινες διακοπές.

- Υποστηρίξτε την ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής προσασίας διαχείρισης στην τουριστική ανάπτυξη.
- Υποστηρίξτε τη διατήρηση της βιοποικιλότητας.
- Χρησιμοποιείτε τους φυσικούς πόρους με βάση τις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης.
- Ελαχιστοποιήστε τις επιπτώσεις της συμπεριφοράς σας στο περιβάλλον.
- Δείξτε σεβασμό στις τοπικές κουλτούρες.
- Δείξτε σεβασμό σε ιστορικούς τόπους.
- Θυμηθείτε πως οι τοπικές κοινωνίες πρέπει να ωφελούνται από τον τουρισμό.
- Επιλέξτε έναν ευσπόληπτο τουριστικό πράκτορα/tour operator ο οποίος δραστηριοποιείται στην περιβαλλοντική προστασία με εκπαιδευμένο προσωπικό.
- Μετατρέψτε το ταξίδι σας σε ευκαιρία να μάθετε περισσότερα για τη Μεσόγειο.
- Συμμορφωθείτε προς τους κανόνες.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Δ΄

Νομικό Καθεστώς

A/A	ΑΡΙΘΜΟΣ	Φ.Ε.Κ.
1	Υ.Α. 6563/2003	Β'/977/16.7.2003
2	Ν. 3212/2003	Α'/308/31.12.2003
3	Υ.Α. 2505/2005	Β'/279/3.3.2005
4	Υ.Α. 3240/2006	Β'/395/3.4.2006
5	Κ.Υ.Α. 69269/5387/90	Β'/678/1990
6	Η.Π. 37111/2021	Β'/1391/2003
7	ΚΥΑ οικ. 10315/22-3-1993	Β'/369/1993
8	Π.Υ.Σ. 34/30-5-2002	Α'/125/5.6.2002

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ

Περιβαλλοντική αδειοδότηση τουριστικών καταλυμάτων

Άδεια δόμησης, πολεοδομικές και άλλες διατάξεις θεμάτων αρμοδιότητας Υπουργείου Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων

Παράταση υποβολής δικαιολογητικών κύριων ξενοδοχειακών καταλυμάτων - παράταση υποβολής έγκρισης περιβαλλοντικών όρων

Παράταση υποβολής δικαιολογητικών των κυρίων τουριστικών καταλυμάτων και οργανωμένων τουριστικών κατασκηνώσεων-παράταση υποβολής έγκρισης περιβαλλοντικών όρων

Κατάταξη έργων και δραστηριοτήτων σε κατηγορίες, περιεχόμενο Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΜΠΕ), καθορισμός περιεχομένου Ειδικών Περιβαλλοντικών Μελετών (ΕΠΜ) και λοιπές συναφείς διατάξεις σύμφωνα με το Ν. 1650/86

Καθορισμός τρόπου ενημέρωσης και συμμετοχής του κοινού κατά τη διαδικασία έγκρισης περιβαλλοντικών όρων των έργων και δραστηριοτήτων, σύμφωνα με την παράγραφο 2 του άρθρου 5 του Ν. 1650/1986, όπως αντικαταστάθηκε με τις παραγράφους 2 και 3 του άρθρου 3 του Ν. 3010/2002

Καυσάερια λέβητα θέρμανσης

Μέγιστες επιτρεπόμενες συγκεντρώσεις ρυπαντικών φορτίων στους αποδέκτες

A/A	ΑΡΙΘΜΟΣ	Φ.Ε.Κ.
9	Π.Δ. 1180/1981	A'/239/6.10.1981
10	Π.Δ. 82/2004	A'/64/2.3.2004
11	ΚΥΑ 50910/2727/2003	B'/1909/2003
12	N. 1650/1986	A'/160/16.10.1986
13	N. 3010/2002	A'/91/25.4.2002
14	ΚΥΑ 69269/5387/1990	B'/678/25.10.1990
15	ΚΥΑ 1661/1994	B'/786/20.10.1994
16	ΚΥΑ 77921/1440/1995 και 49987/2312/2002	B'/795/14.9.1995 και B'/592/15.5.2002
17	N. 3422	B'/303/13.12.2005
18	ΚΥΑ 9269/470/2007	B'/286/2.3.2007

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ

Οριακές τιμές στάθμης θορύβου και δονήσεων σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις

Διαχείριση των χρησιμοποιημένων ορυκτελαίων

Διαχείριση των στερεών απορριμμάτων

Περί προστασίας περιβάλλοντος. Επιβολή διοικητικών και ποινικών κυρώσεων σε περίπτωση παραβίασης περιβαλλοντικών όρων

Εναρμόνιση του Ν. 1650/1986 με τις Οδηγίες 97/11 Ε.Ε. και 96/61 Ε.Ε., διαδικασία οριοθέτησης και ρυθμίσεις θεμάτων για τα υδατορέματα και άλλες διατάξεις

Κατάταξη έργων και δραστηριοτήτων σε κατηγορίες, περιεχόμενο ΜΠΕ, καθορισμός περιεχομένου ειδικών περιβαλλοντικών μελετών (ΕΠΜ) και λοιπές συναφείς διατάξεις, σύμφωνα με το Ν. 1650/86

Τροποποίηση και συμπλήρωση των διατάξεων της υπ' αριθμ. 69269/5387/90 Κοινής Υπουργικής Απόφασης Υπουργών ΠΕΧΩΔΕ και Τουρισμού

Ελεύθερη πρόσβαση του κοινού στις δημόσιες αρχές για πληροφορίες σχετικά με το περιβάλλον

Κύρωση της Σύμβασης για την πρόσβαση σε πληροφορίες, τη συμμετοχή του κοινού στη λήψη αποφάσεων και την πρόσβαση στη δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά θέματα

Μέσα ένδικης προστασίας του κοινού κατά πράξεων ή παραλείψεων της Διοίκησης σχετικά με θέματα ενημέρωσης και συμμετοχής του κατά τη διαδικασία έγκρισης περιβαλλοντικών όρων.

A/A	ΑΡΙΘΜΟΣ	Φ.Ε.Κ.
19	Υ.Α.Τ/6888/2003	Β'/959/11.07.2003
20	Υ.Α.Τ/11754/2003	Β'/1536/17.10.2003
21	Ν.998/1979	Α'/289/1979
22	Ν.2971/2001	Α'/285/19.12.2001
23	Π.Δ. 55/1998	Α'/58/20.3.1998
24	Ν.2160/1993	Α'/118/ 1993
25	Ν.3105/2003 και Ν.3208/2003	Α'/303/2003
26	Ν.2160 /1993 αρθρ.2 παρ.3	Α'/118/1993
27	Ν.3299/2004	Α'/261/23.12.2004
28	Ν.3299/2004	Α'/261/23 12.2004
29	ΚΥΑ 33318/3028/1998	Β'/1289/1998
30	Σύμβαση Ραμσάαρ και τρο- ποποιητικό πρωτόκολλο 1998	Α' /350/20.11.1974 και Α' /26/9.2.1998
31	Ν.2508/1997	Α' /124/13.6.1997
32	ΚΥΑ 9269/470/2007	Β'/286/2.3.2007
33	Π.Δ. 30.6.91	Δ'/474/ 23.7.1991

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ

Καθορισμός προδιαγραφών για την ίδρυση Χ.Κ.

Προϋποθέσεις έκδοσης χορήγησης ειδικού σήματος λειτουργίας σε επιχειρήσεις Χιονοδρομικών Κέντρων

Για την προστασία των δασών και δασικών εκτάσεων

Περί αιγιαλού και παραλίας

Προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος

Αδειοδότηση camping. Τεχνικές προδιαγραφές και διαδικασίες ίδρυσης camping

Χαρακτηρισμός μη κύριων ξενοδοχειακών καταλυμάτων ως δασικά χωριά

Εγκαταστάσεις ειδικής τουριστικής υποδομής

Προδιαγραφές εγκαταστάσεων ειδικής τουριστικής υποδομής

Αναπτυξιακός νόμος - Προδιαγραφές εγκαταστάσεων ειδικής τουριστικής υποδομής

Καθορισμός μέτρων και διαδικασιών για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας

Σύμβαση για τους υγροβιότοπους διεθνούς σημασίας

Βιώσιμη οικιστική ανάπτυξη των πόλεων και οικισμών της χώρας

Μέσα ένδικης προστασίας του κοινού κατά πράξεων ή παραλείψεων της διοίκησης σχετικά με θέματα ενημέρωσης και συμμετοχής κατά τη διαδικασία έγκρισης περιβαλλοντικών όρων

Καθορισμός όρων και περιορισμών δόμησης για την ανέγερση τουριστικών εγκαταστάσεων σε γήπεδα εκτός σχεδίων πόλεως και εκτός ορίων οικισμών

Η εκτός σχεδίου δόμηση ξενοδοχείων διέπεται ήδη από το 1988 από το Π.Δ. της 20.01.88 «Τροποποίηση του από 06.10.1978 Π.Δ/τος περί καθορισμού των όρων και περιορισμών δομήσεως των γηπέδων των κειμένων εκτός των ρυμοτομικών σχεδίων και εκτός των ορίων των νομίμως υφισταμένων προ του έτους 1923 οικισμών» (ΦΕΚ Δ/61), το οποίο τροποποιήθηκε με το άρθρ. 18 παράγρ. 3 του Ν.2919/01 «Σύνδεση έρευνας και τεχνολογίας με την παραγωγή και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α/128) και συμπληρώθηκε με το άρθρ. 41 παράγρ. 7 του Ν.3105/03 «Τουριστική εκπαίδευση και κατάρτιση, ρυθμίσεις για τον Τουρισμό και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α/29)¹⁰⁶. Το Διάταγμα αυτό αντικατέστησε από τη δημοσίευσή του το άρθρ. 8 του αντίστοιχου Διατάγματος του 1978^{107, 108}.

106. Η συμπλήρωση αφορά στην καθιέρωση ενιαίου Σ.Δ. 0,2, ανεξάρτητα από το μέγεθος του γηπέδου, προκειμένου για ξενοδοχεία 5* και 4* (Πολυτελείας και Α' τάξης, κατά το παλιό σύστημα)

107. ΙΤΑ (2008), ό.π.

108. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη νομοθεσία και το περιβάλλον, βλ. WWF Ελλάς, Συνήγορος του Πολίτη (2009) Οδηγός για το περιβάλλον- Νομικός Οδηγός, Αθήνα

Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τον τουρισμό και τη νομοθεσία, βλ. Χατζηνικολάου Ε. (2008), Τουριστική νομοθεσία, Προπομπός, Αθήνα

Η παρούσα έκδοση έγινε με την ευγενική χορηγία της

ISBN: 978-960-7506-11-5